

Lanzaroten sopimus

Kansallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:8

Lanzaroten sopimus

Kansallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025

Marjo Malja, Martta October

Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö
CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-8675-6

ISSN pdf: 1797-9854

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto
Valokuvat: iStock

Helsinki 2022

Lanzaroten sopimus

Kansallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2022:8**Julkaisija** Sosiaali- ja terveysministeriö**Tekijä/t** Lanzaroten sopimuksen toimeenpanon työryhmä
Toimittajat Marjo Malja ja Martta October**Kieli** suomi **Sivumäärä** 116**Tiivistelmä**

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän laatimaan 0-17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaisen Lanzaroten sopimuksen (SopS 87-88/20211) ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman Suomeen. Toimeenpanosuunnitelman laatiminen sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan. Valmistelutyössä on toimittu laajassa yhteistyössä eri toimijoiden ja kansallisen lapsistrategiatyön kanssa sekä tehty osallisuuspilotointia nuorten kanssa.

Suunnitelmassa on huomioitu jo meneillään oleva, muu aiheeseen liittyvä keskeinen kansallinen työ, kuten Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma ja nk. Istanbulin sopimuksen toimeenpano ja pyritty välttämään päällekkäisyyttä näihin.

Toimeenpanosuunnitelmaan sisältyy yhteensä 33 toimenpidettä, jotka on jaettu kolmen teeman alle: väkivallan ennaltaehkäisy, lasten suojelu väkivallalta sekä kansallisen ja kansainvälisen yhteistoiminnan edistäminen seksuaalista riistoa ja seksuaaliväkivaltaa vastaan. Suunnitelmassa on kiinnitetty huomiota ennaltaehkäisyyn kaikissa tilanteissa ja pyritty vaalimaan toivoa, jota on olemassa vaikealta tuntuvissakin tilanteissa.

Toimeenpano tapahtuu vuosien 2022–2025 aikana. Suunnitelman toimenpiteet on pyritty laatimaan sellaisiksi, että niihin voisivat eri toimijat liittyä joko omilla toimillaan tai kumppanuudessa muiden kanssa. Toimeenpanosuunnitelman laatinut työryhmä jatkaa toimintaansa toimeenpanon seurannan työryhmänä.

Asiasanat lapset, nuoret, väkivalta, seksuaaliväkivalta, ehkäisevä työ, lapsen oikeudet, monialainen yhteistyö, toimeenpano**ISBN PDF** 978-952-00-8675-6**Asianumero** VN/22001/2020**ISSN PDF** 1797-9854**Hankenumero** -**Julkaisun osoite** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6>

Lanzarotekonventionen

Nationell plan för genomförande för åren 2022–2025

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2022:8**Utgivare** Social- och hälsovårdsministeriet**Författare** Arbetsgruppen för genomförandet av Lanzarotekonventionen**Redigerare** Marjo Malja och Martta October**Språk** finska**Sidantal**

116

Referat

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte en arbetsgrupp för att utarbeta den första planen för genomförande av Lanzarotekonventionen, som bekämpar sexuellt våld mot barn och unga i åldern 0–17 år (FördrS 87-88/2011) för Finland. Uppgörandet av planen för genomförande ingår i statsminister Sanna Marins regeringsprogram. Beredningen baserar sig på omfattande samarbete med olika aktörer och den nationella barnstrategin, och i anslutning till beredningen har också pilotprojekt för delaktighet gjorts med unga.

I planen beaktas det pågående övriga centrala nationella arbetet inom ramen för åtgärdsplanen En barndom utan våld och genomförandet av Istanbulkonventionen i syfte att undvika överlappande arbete.

I genomförandeplanen ingår 33 åtgärder som har indelats i tre teman: förebyggande av våld, skydd av barn för våld samt främjande av nationellt och internationellt samarbete mot sexuell exploatering och sexuellt våld. I planen fästs uppmärksamhet vid förebyggande i alla situationer, och avsikten har varit att slå vakt om hoppet, som finns också i situationer som känns svåra.

Planen genomförs 2022–2025. Avsikten har varit att planera åtgärderna på ett sådant sätt att olika aktörer kan ansluta sig till dem antingen med deras egna åtgärder eller i partnersamarbete med andra aktörer. Den arbetsgrupp som utarbetat genomförandeplanen fortsätter därefter att följa upp genomförandet.

Nyckelord barn, ungdomar, våld, sexuellt våld, förebyggande arbete, barnets rättigheter, sektoröverskridande samarbete, genomförande**ISBN PDF** 978-952-00-8675-6**Ärendenummer** VN/22001/2020**ISSN PDF** 1797-9854**Projektnummer** -**URN-adress** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6>

Title of publication**Lanzarote Convention: National Action Plan for 2022–2025**

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2022:8**Publisher** Ministry of Social Affairs and Health

Author(s) Working group for the implementation of the Lanzarote Convention**Editor(s)** Marjo Malja and Martta October**Language** Finnish **Pages** 116

Abstract

The Ministry of Social Affairs and Health appointed a working group to formulate Finland's first Action Plan for the Lanzarote Convention (Finnish Treaty Series 87-88/2011) to prevent sexual violence against children and young people aged 0–17. The formulation of the Action Plan is included in the Programme of Prime Minister Sanna Marin's Government. The Action Plan was prepared through extensive cooperation with a range of operators. The preparation work was closely linked with the preparation of the National Child Strategy, and it also involved a pilot project to include young people in the preparation of the Action Plan.

The Action Plan takes account of other ongoing national work relevant to the matter, such as the Action Plan for the Prevention of Violence against Children, entitled Non-Violent Childhoods, and the implementation of the Istanbul Convention. Efforts were also made to avoid any overlap with them.

The Action Plan includes a total of 33 measures, which are divided into three themes: the prevention of violence, the protection of children against violence, and the promotion of national and international cooperation against sexual exploitation and sexual violence. The Action Plan draws attention to prevention in all situations and aims to nurture the sense of hope that exists even in the most difficult situations.

The Action Plan will be implemented in 2022–2025. The aim was to draw up the measures of the Action Plan in such a way that various operators could take part in them either through their own actions or in partnership with others. The working group which drew up the Action Plan will now continue its work as a working group monitoring the implementation.

Keywords children (age groups), young people, violence, sexual violence, preventive work, rights of the child, cross-sectoral cooperation, implementation

ISBN PDF 978-952-00-8675-6**ISSN PDF** 1797-9854**Reference number** VN/22001/2020**Project number** -

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6>

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Lanzaroten sopimus	13
3	Lasten oikeus suojeluun perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja muuhun lainsäädäntöön	14
4	Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta Suomessa	17
5	Lasten ja nuorten osallisuus	22
	5.1 Osallisuuden edistämisen kansallinen ja kansainvälinen tuki.....	22
	5.2 Nuorten osallisuus tämän suunnitelman laatimisessa ja toteuttamisessa.....	24
	5.3 Nuorten näkemyksiä seksuaaliväkivallasta	24
	5.4 Osallisuuden edistäminen arkisessa seksuaaliväkivallan vastaisessa työssä.....	27
	OSA I Ehkäisy	32
6	Miten ehkäistään lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa	33
	6.1 Artikla 4; periaatteet.....	33
	6.2 Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen	37
	6.3 Artikla 6; Lasten koulutus	46
	6.4 Artikla 7; Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet	50
	6.5 Artikla 8; Suurelle yleisölle tarkoitetut toimenpiteet.....	52
	6.6 Artikla 9; Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen	55
	6.7 Artikla 10; Kansalliset yhteistyötoimenpiteet.....	57
	OSA II Suojelu	60
7	Miten suojellaan seksuaaliväkivallan kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia	61
	7.1 Artikla 11; Periaatteet	61
	7.2 Artikla 12; Ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä	62
	7.3 Artikla 13; Auttavat linjat	64
	7.4 Artikla 14; Uhrien avustaminen.....	66

OSA III Kansallisen ja kansainvälisen yhteistoiminnan edistäminen lasten seksuaaliväkivaltaa vastaan	68
8 Interventio-ohjelmat ja -toimenpiteet	69
8.1 Artiklat 15–17	69
9 Aineellinen rikosoikeus	74
9.1 Artiklat 18–29	74
10 Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus	82
10.1 Artiklat 30–37	82
11 Kansainvälinen yhteistyö	90
11.1 Artikla 38; Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat	90
12 Valvontamekanismi	92
12.1 Artikla 39; Sopijapuolten komitea	92
Liite 1 Työryhmän kokoonpano	95
Liite 2 Määritelmät	97
Liite 3 Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman (2019) ja toimeenpanojulkaisun (2021) toimenpiteet asiaan liittyen	98
Lähteet	104

1 Johdanto

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan¹ sisältyy kirjaus laatia kansallinen toimeenpanosuunnitelma lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaiselle nk. Lanzaroten sopimukselle (SopS 87–88/2011). Sosiaali- ja terveysministeriö asetti Lanzaroten toimeenpanosuunnitelmaa valmistelevan työryhmän ajalle 1.11.2020–31.12.2025. Työryhmän tehtäväksi tuli laatia Lanzaroten sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma yhteistyössä asiassa keskeisten toimijoiden kanssa, seurata toimeenpanosuunnitelman toteutumista ja edistää sitä sekä toimia yhteistyössä kansallisen lapsistrategiatyön kanssa. Työryhmä (kokoontulo *liitteessä 1*) on tehtäväksiantonsa mukaisesti laatinut toimeenpanosuunnitelman yhdessä eri toimijoiden kanssa ja jatkaa sen seurannan työryhmänä toimeenpanosuunnitelman valmistuttua.

Toimeenpanosuunnitelma pohjaa kansalliseen lapsistrategiaan, kulloiseenkin hallitusohjelmaan ja siinä meneillään oleviin lainsäädäntöuudistuksiin, Väkivallaton lapsuus-toimenpidesuunnitelmaan, valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan 2020–2023 sekä Euroopan neuvoston² ja EU:n lapsistrategiaan³ ja Lanzarote-komitean ja muiden sopimuksen piiriin kuuluvien Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten toimeenpanosuositukseen. Euroopan unionilla on myös strategia lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan tehostamiseksi. Näillä kaikilla on omat toimeenpanon tavat, jotka myös jossain määrin muuttuvat ajassa ja joiden jatkuva huomiointi itse toimeenpanosuunnitelman toteutuksessa on tärkeää. Tarkoitus on, että toimeenpanosuunnitelman toimenpiteitä voidaan täydentää ja muokata toimeenpanosuunnitelman toteuttamisvuosina vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuvia merkittäviä muutoksia.

Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyy Lanzaroten toimeenpanon kannalta hyvin olennainen LASTA/Barnahus-mallin edelleen kehittäminen ja levittäminen. Mallissa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Suuntaviivana toimivat eurooppalaiset Barnahus-standardit

1 Valtioneuvosto (VN). 2019. Valtioneuvoston julkaisu 2019; 31: 91.

2 Uusi strategia valmistuu huhtikuussa 2022.

3 Euroopan komissio. 2021. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia.

ja Suomessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja yliopistosairaaloiden aiemmin tekemä kehitystyö.⁴ LASTA/Barnahus-työ onkin yksi keskeinen väylä Lanzaroten sopimuksen toimeenpanolle ja näkyy siksi vahvasti toimeenpanosuunnitelmassa.

Kansallinen lapsistrategia valmisteltiin parlamentaarisessa yhteistyössä ja julkaistiin alkuvuodesta 2021. Strategiassa todetaan, että Suomessa on tehty vahvaa kehittämistyötä lasten suojelemiseksi väkivallalta ja että väkivallan haitallisuus tunnustetaan paremmin ja asenteet lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ovat tiukentuneet.⁵ Strategiassa kuvataan, että lapsena koettu fyysinen, henkinen tai seksuaalinen väkivalta on merkittävä riskitekijä myöhemmälle hyvinvoinnille ja lapseen itseensä kohdistuneen väkivallan lisäksi myös lapsen läheissuhteissaan havaitsema väkivalta on haitallista lapselle. Haasteena tuodaan esiin, että väkivalta ja kaltoinkohtelu lapsen läheis- ja vertaissuhteissa jää liian usein näkymättömiin, eikä palvelujärjestelmä aina onnistu vastaamaan tuen tarpeisiin riittävän tehokkaasti. Lapsistrategia sisältääkin seuraavat strategiset linjaukset koskien lasten väkivallalta suojelua:

- Jokaisella lapsella on ehdoton oikeus elämään ja suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta.
- Jatketaan lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä. Vahvistetaan vanhemmuustaitoja ja vanhemmuuden tukea niin, että lapsille haitallisille kasvatustavoille löydetään aitoja, lapsen oikeuksia ja lapsen erityisasemaa kunnioittavia vaihtoehtoja.
- Vakiinnutetaan työtapoja väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja varhaiseksi puuttumiseksi. Kiinnitetään erityistä huomiota digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitettävään väkivaltaiseen materiaaliin. Kehitetään turvataitoja ja digitaalisia taitoja vahvistavia kasvatustalleja ja opetusta.
- Ryhdytään suunnitelmallisiin toimiin väkivaltaa tai häirintää kokeneiden lasten palvelujen vahvistamiseksi ja panostetaan lapsikaupan ja muun ihmiskaupan vastaiseen työhön laajasti eri hallinnonaloilla.
- Kehitetään tapoja tunnistaa väkivalta ja kaltoinkohtelu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että lapsi pääsee häntä tukevien palvelujen piiriin heti niitä tarvittaessaan. Torjutaan lapseen kohdistuvan väkivallan uhka ja kehitetään valmiuksia erilaisiin väkivalta- ja kaltoinkohtelutilanteisiin puuttumiseen.
- Etsitään tehokkaita, moniammatillisia ja monialaisia menetelmiä lasten väkivaltaisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi. Turvataan lastensuojelun mahdollisuudet

4 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2019. Barnahus-hanke.

5 Valtioneuvosto (VN). 2021a. Kansallinen lapsistrategia. Valtioneuvoston julkaisuja 2021; 8:21-22.

vaativan sijaishuollon toteuttamiseen ja osallistetaan ja tuetaan perheitä työssä lasten auttamiseksi.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa⁶ tunnistetaan Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman valmistelutyö osana meneillään olevia väkivallan vastaisen työn toimenpiteitä. Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa todetaan myös, että Barnahus-mallin laajentaminen on omiaan parantamaan väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden lasten asemaa ja kehittämään parhaita käytäntöjä lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen tutkintaprosesseihin.

Kansallinen lapsistrategian oikeudellinen perusta -julkaisu⁷ kuvaa myös Lanzaroten sopimuksen toimeenpanon kannalta olennaista oikeudellista perustaa. Hallitusohjelmaan liitetyistä muista toimista on huomioitu mm. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille⁸ sekä ihmiskaupan vastaisen työn kehittäminen. Nuoret, rauha ja turvallisuus 2021–2024 -toimintaohjelma⁹ painottaa myös väkivallalta suojelua ja sen ennaltaehkäisyä.

Vaikka Suomessa ei ole laadittu aiemmin Lanzaroten sopimuksen kansallista toimeenpanosuunnitelmaa, naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan vastaiseen Euroopan neuvoston yleissopimukseen, Istanbulin sopimukseen (SopS 53/2015) on laadittu kansallinen toimeenpanosuunnitelma jo aiemmin¹⁰. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan ja sen toteutumista seurataan vuosittain, tarvittaessa täydennyksiä tehden. Istanbulin ja Lanzaroten sopimukset täydentävät toisiaan. Toimeenpanosuunnitelmien valmistelu on nyt aikataulutettu kumpikin samoille neljälle vuodelle. Istanbulin ja Lanzaroten toimeenpanosuunnitelmien vuosille 2022–2025 tehtyä valmistelutyötä on pyritty sovittamaan yhteen. On myös sovittu, että Lanzaroten ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmien toteutuksessa tehdään yhteistyötä soveltuvin osin.

6 Valtionneuvosto (VN). 2021b. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2021; 81: 25.

7 Iivonen, E & Pollari, K. 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20.

8 Iivonen E. & Pollari K. 2021. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5.

9 Ulkoministeriö (UM). 2021. Nuoret, rauha ja turvallisuus. Ulkoministeriön julkaisuja 2021:3.

10 Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2017. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018- 2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16.

Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä vuosille 2020–2025¹¹ sisältää 93 kansallista toimenpidettä lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja haittojen minimoinnista sekä uhrien monialaisesta auttamisesta. Toimenpidesuunnitelma ja sen toimeenpano- ja viestintäsuunnitelma¹² sisältää Lanzaroten toimenpidesuunnitelman kannalta huomattavan määrän jo olemassa olevaa tietopohjaa ja toimenpiteitä. Muun muassa toimenpidesuunnitelman yhteensä 14 luvussa käsitellään väkivallalta suojaavia tekijöitä, riskitekijöitä ja seurauksia sekä avun ja tuen saannin keinoja. Suunnitelmaan on kirjattu toimenpiteitä alle 18-vuotiaisiin kohdistuvan henkisen ja fyysisen väkivallan sekä seksuaaliväkivallan ehkäisystä ja haittojen minimoinnista, turvataito- ja seksuaalikasvatuksesta, monialaisesta yhteistyöstä, osallisuudesta, säädöksistä ja velvoittavista sopimuksista. Sisällössä huomioidaan myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret, kuten vammaiset tai toimintakyvyltään rajoitteiset tai lastensuojelun sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret sekä joitakin erityiskysymyksiä (mm. ihmiskauppa, tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (FGM), kunniaan liittyvä väkivalta, extremismi).

Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelma päädyttiinkin rakentamaan viitaten keskeisesti jo tehtyyn Väkivallaton lapsuus 2020–2025 -työhön, sitä täydentäen ja tarvittavissa määrin laajentaen. Väkivallaton lapsuus -suunnitelmatyö on tuotu näkyviin yhtymäpintojen helpomman hahmottamisen vuoksi viittauksina kunkin luvun jo tehtävän työn kohtaan ja erillisenä toimenpidelistauksena *liitteessä 3*. Lanzaroten toimenpidesuunnitelman valmistuminen toteuttaa myös itsessään osaltaan Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelmaa, koska Väkivallaton lapsuus -suunnitelmaan on yhtenä toimenpiteenä kirjattu, että Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman valmistelu aloitetaan sosiaali- ja terveysministeriön johdolla.

Lanzaroten toimeenpanosuunnitelman toteuttamiselle ei ole varattu hallitusohjelman laatimisen yhteydessä erillistä määrärahaa. Siksi toimeenpanosuunnitelmaan on kirjattu niitä toimenpiteitä, joita sopimuksen toteuttamiseksi vuosien 2022–2025 aikana olisi perustellusti hyvä tehdä. Lähtökohtana on ollut, että useimmat esitettävät toimenpiteet ja työ olisi mahdollista tehdä ilman erillisrahoitusta. Jos toimenpide edellyttää lisärahoitusta, tuo rahoitus voi tulla eri lähteistä kuten ministeriöiden tai asiantuntijaorganisaatioiden erillis-hankerahoitukset tai hankerahoituksista.

Tarkoitus on, että suunnitelman toimeenpanon toteuttajina voivat olla niin julkinen sektori kuin yksityinen ja kolmas sektori riippuen toimenpiteestä ja sen tarkoituksesta/

11 Korpilahti ym. (toim.). 2019. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27.

12 Korpilahti, U (toim.) 2021a. Väkivallaton lapsuus 2020–2025 – Toimeenpano ja viestintä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja muistioita 2021:17.

päämäärästä. Eri toimijat voivat liittyä mukaan suunnitelman toteutukseen joko itse tai kumppanuudessa muiden toimijoiden kanssa. Esimerkiksi järjestöt ja yksityiset organisaatiot voivat joissain toimenpiteissä olla hyviä julkisen toimijan kumppaneita. Kuhunkin toimenpiteeseen voidaan näin myöhemminkin toimeenpanosuunnitelman toteutuksen aikana lisätä näkyviin eri toimijoiden työtä.

Toimeenpanosuunnitelma on jaettu kolmeen osaan mukaillen Lanzaroten sopimuksen sisältöjä. Ensimmäinen osa kuvaa sitä, miten ehkäistään ja torjutaan lasten seksuaaliväkivaltaa. Toinen osa keskittyy siihen, miten suojellaan seksuaaliväkivallan kohteeksi joutuneiden lasten oikeuksia. Kolmas osa puolestaan kertoo siitä, miten edistetään kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaaliväkivaltaa vastaan, interventio-ohjelmista ja toimenpiteistä sekä aineellisen rikosoikeuden, tutkinnan, syytetoimenpiteiden ja prosessioikeuden asioista. Lisäksi kolmannessa osassa on osuus tietojen tallentamisesta ja säilyttämisestä sekä valvonnasta.

Osioissa olevien alaotsikoiden alle on koottu kutakin aihetta koskevat Lanzaroten sopimuksen artikkelit suorina lainauksina, kuvattu jo meneillään olevaa muuta työtä sekä kirjattu lopuksi taulukkoon ne toimenpiteet, joita tällä toimeenpanosuunnitelmakaudella kustakin asiasta toteutetaan. Taulukoissa on merkitty kunkin toimenpiteen toteuttajatahot, aikataulu ja arvioinnin ja seurannan mittarit sekä jo tiedossa olevia tarkempia tietoja toimenpiteen toimeenpanosta.

Toimeenpanosuunnitelma oli julkisesti lausuttavana ajalla 19.12.2021–21.2.2022. Lausuntoja saatiin yhteensä 15 ja niiden keskeinen sisältö on pyritty huomioimaan suunnitelmassa. Lausunnon antoivat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Ihmisoikeusliitto, Itä-Suomen yliopisto, Kansallisen koulutuksen arviointikeskus (Karvi), Koordinaatti (Oulun kaupunki / sivistys- ja kulttuuripalvelut), Kuopion kaupunki, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Opetushallitus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suojellaan Lapsia ry, Suomen nuorisolan kattojärjestö Allianssi ry, Suomen Psykologiliitto ry, Turun kaupunki, valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori sekä Väestöliitto ry. Työryhmä kiittää kaikkia lausunnon antaneita ja työhön muutoin osallistuneita arvokkaasta tuesta suunnitelman valmistumiselle.

2 Lanzaroten sopimus

Asetus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (88/2011) tuli voimaan Suomessa 1.10.2011. Sopimuksen mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus sellaisiin suojelutoimenpiteisiin, joita hänen asemansa ala-ikäisenä sekä perheensä, yhteiskunnan ja valtion jäsenenä vaatii. Lasten hyvinvointi ja paras etu ovat kaikkien jäsenvaltioiden yhteisiä perusarvoja ja niitä tulee edistää ilman syrjintää.

Tässä toimeenpanosuunnitelmassa käytetään alkuperäisestä sopimustekstistä poikkeavia käsitteitä, jotka perustuvat kirjoitushetkellä voimassa oleviin kansainvälisiin suosituksiin lapsen oikeuksia kunnioittavasta terminologiasta. Näitä termejä käytetään aina silloin kun kyse ei ole suorasta sopimustekstin lainauksesta. Lapsiin kohdistuvalla seksuaaliväkivallalla ja riistolla tarkoitetaan sopimuksen artiklojen 18-23 mukaista käyttäytymistä. Näitä ovat lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta (sopimustekstissä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), lapseen kohdistuva ihmiskauppa seksuaalisiin tarkoituksiin (sopimustekstissä lapsiprostituutio), lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali (sopimustekstissä lapsipornografia), lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava esitys (sopimustekstissä lapsen osallistuminen pornografiseen esitykseen) sekä lasten turmeleminen ja lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Kaikki lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta vahingoittaa lasten terveyttä ja psykososiaalista kehitystä. Määritelmät on avattu tarkemmin *liitteessä 2*.

Lanzaroten sopimuksen (SopS 88/2011) tarkoitus on:

- ehkäistä ja torjua lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja riistoa;
- suojella seksuaaliväkivallan ja riiston kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia;
- edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaaliväkivaltaa ja riistoa vastaan.

3 Lasten oikeus suojeluun perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja muuhun lainsäädäntöön

Lapsen ja nuoren oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja koskemattomuuteen pohjautuu ihmisoikeussopimuksiin, kuten YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 59 ja 60/1991), YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 7 ja 8/1976), YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26 ja 27/2016) ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SopS 18 ja 19/1990). Lanzaroten sopimuksen toimeenpanotyössä erityisesti huomioon otettava on lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 34 artikla ja lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa¹³ koskeva valinnainen pöytäkirja (SopS 40 ja 41/2012).

YK:n lapsen oikeuksien komitea ohjaa ja valvoo lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa sopimusvaltioissa. Komitea julkaisee oikeuksien toimeenpanon tueksi yleiskommentteja, joissa se esittää tulkintansa sopimuksessa taatuista oikeuksista sekä sopimuksen artiklojen osalta, että erilaisissa temaattisissa kysymyksissä. Lanzaroten sopimuksen toimialaan liittyen on annettu myös useita lapsen oikeuksien komitean yleiskommentteja, joista keskeisimmät ovat:

- YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta annettu yleiskommentti numero 8 (2006) lapsen oikeudesta suojeluun ruumiilliselta kuritukselta ja muilta julmilta tai halventavilta rankaisumuodoilta
- YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta annettu yleiskommentti numero 13 (2011) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi
- YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta annettu yleiskommentti numero 18 (2014) haitallisista käytännöistä
- YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta annettu yleiskommentti numero 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosjärjestelmässä

¹³ Suomessa suositellaan käyttämään lapsen oikeuksia kunnioittavaa terminologiaa Luxembourg Guidelines -ohjeistuksen mukaisesti, mutta suorissa viittauksissa termejä ei ole tässä suunnitelmassa muutettu.

- YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta annettu yleiskommentti numero 25 (2021) lasten oikeuksista digitaalisessa ympäristössä

Lisäksi Lanzaroten sopimuksen toimeenpanotyössä huomioon otettavia suosituksia tai muita velvoittavia dokumentteja ovat:

- Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus R (91) 11 lapsia ja nuoria aikuisia koskevasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pornografiasta, prostituutiosta ja ihmiskaupasta, suositus Rec (2001) 16 lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa vastaan, suositus Rec (2018) 7 lasten oikeuksien toteuttamisesta digitaalisessa ympäristössä, tietoverkkorikollisuutta koskeva sopimus (ETS No. 185), erityisesti sen artikla 9, ihmiskaupan vastaista toimintaa koskeva Euroopan neuvoston sopimus (ETS No. 197) sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemista koskevan sopimus (1950, ETS No. 5)
- uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja (1996, ETS No. 163) ja lasten oikeuksien käyttöä koskeva eurooppalainen sopimus (1996, ETS No. 160)
- kansainvälistä järjestäytyntä rikollisuutta koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimusta täydentävä lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti lasten ja naisten ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (Sops 71/2006) sekä Kansainvälisen työjärjestön (ILO¹⁴) yleissopimus lapsityövoiman pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömästä toiminnasta niiden poistamiseksi
- Euroopan unionin neuvoston puitepäätös lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornografiaa vastaan (2004/68/YOS), Euroopan unionin neuvoston puitepäätös uhrin asemasta rikosprosessissa (2001/220/YOS) ja Euroopan Unionin neuvoston puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS)
- muut asiaan liittyvät kansainväliset asiakirjat ja ohjelmat tällä alueella, esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevän YK:n pääsihteerin erityisedustajan ja lasten myyntiä ja seksuaalista hyväksikäyttöä käsittelevän erityisraportoijan¹⁵ työssä laaditut asiakirjat ja ohjelmat¹⁶ sekä Agenda 2030¹⁷ ja Euroopan neuvoston linjaukset lapsiystävällisestä oikeudenkäynnistä¹⁸.

14 Sandell, T. (Toim.) N.d. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukset. Työministeriö (TM), Suomen ILO-Neuvottelukunta.

15 United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. N.d. Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children.

16 United nations. N.d. Un Study on Violence against children.

17 Kestavakehitys.fi. N.d. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030.

18 Council of Europe. 2011. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice.

Lisäksi Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman laadinnassa on huomioitu ensimmäisessä lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (27.-31.8.1996) hyväksytty Tukholman julistus ja toimintasuunnitelma, toisessa lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (17.-20.12.2001) hyväksytty Jokohaman yleismaailmallinen sitoumus, toisen lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyn maailmankongressin valmisteleavassa konferenssissa hyväksytty Budapestin sitoumus ja toimintasuunnitelma, Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselman S-27/2 ”Lapsille sopiva maailma” ja kolmivuotisen ohjelman ”Euroopan rakentaminen lapsille ja lasten kanssa”, joka hyväksyttiin kolmannen huippukokouksen jälkeen Monacon konferenssin (4.-5.4.2006) aloitteesta.

Sopimuksen voimaantulon jälkeen Suomi on ratifioinut myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kolmannen valinnaisen pöytäkirjan (SopS 4-5/2016), jossa mahdollistetaan valitusten tekeminen YK:n lapsen oikeuksien komitealle lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen loukkauksista.

Lapsen ja nuoren oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta ja kaltoinkohtelulta on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ohella turvattu myös Suomen perustuslaissa (731/1999, 7 §). Suomessa lapsiin kohdistuva seksuaali- ja muu väkivalta on kriminalisoitu rikoslaissa (39/1889, RL). Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku uudistetaan alkuvuodesta 2022 eduskunnalle annettavalla hallituksen esityksellä¹⁹. Uudistuksessa ehdotetaan muun muassa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien säännösten erottamista pääosin aikuisia koskevista säännöksistä sekä niitä koskevan vastuun ankaroittamista rikosnimikkeitä, tekojen luokittelua ja rangaistusasteikkoja muuttamalla.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sisältää lapsen huoltajien velvoitteen suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta ja hyväksikäytöltä (1 §). Jokaisen aikuisen velvollisuutena on puuttua lapseen kohdistuvaan väkivaltaan ja ilmoittaa epäilystään viranomaisille. Lastensuojelulaki (417/2007) sisältää säännökset ammattilaisten ilmoitusvelvollisuudesta salassapitosäännösten estämättä ja muiden toimijoiden ilmoitusoikeudesta sosiaalihuoltoon, jos he ovat saanee tiedon tai epäilevät, että esimerkiksi lapsen olosuhteet vaarantavat hänen kehitystään. (25 §). Ilmoitusvelvollisten on myös tehtävä ilmoitus poliisille, jos on syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu joko seksuaalirikos (RL 20 luku) tai muuta väkivaltaa (RL 21 luku), josta voidaan tuomita enimmäisrangaistuksena vähintään kaksi vuotta vankeutta.

¹⁹ Kiriakos ym. (toim.). 2020. Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:9.

4 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta Suomessa

Tietoja lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta saadaan lapsilta ja nuorilta kerätyistä kyselytutkimuksista kuten THL:n Kouluterveyskyselystä ja järjestöjen toteuttamista erilliselvityksistä sekä viranomaistilastoista. Esimerkiksi:

- Kahdeksan prosenttia perusopetuksen 4.–5.-luokkalaisista ja lähes kolmasosa (30 %) 8.–9.-luokkalaisista on joutunut kokemaan seksuaalista häirintää ja kaksi prosenttia 4.–5.-luokkalaisista ja lähes kymmenesosa (9 %) 8.–9.-luokkalaisista seksuaaliväkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana.²⁰
- Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan²¹ Suomessa on ollut vuonna 2020 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (20:6§1–2) uhreiksi joutuneita 0–4-vuotiaita yhteensä 46 ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (20:7§1/1–2) 0–4-vuotiaita uhreja yhteensä 27. Uhrien määrä vaihtelee ikäluokittain (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa, vuonna 2020²¹

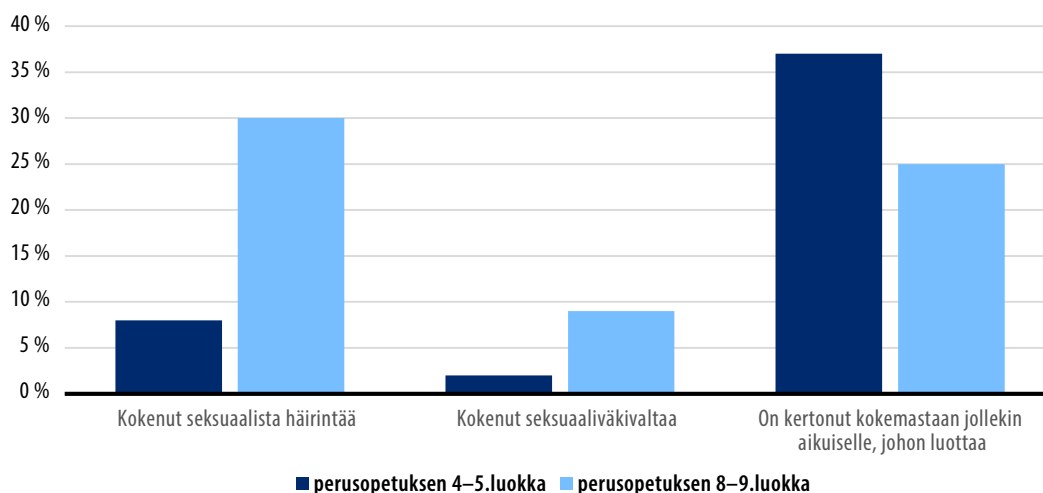
Ikäluokka	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
0–4	46	27
5–9	206	48
10–14	701	194
15–17	223	81

20 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021a. Kouluterveyskysely 2021.

21 Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. Rikos ja pakkokeinotilasto.

- Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneista perusopetuksen 4.–5.-luokkalaisista oppilaista reilu kolmasosa (37 %) ja 8.–9.-luokkalaisista oppilaista neljäsosa (25 %) on kertonut kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta jollekin aikuiselle, johon luottaa²²

Kuvio 1. Lasten kokemaseksuaaliväkivalta ja häirintä (kouluterveyskysely 2021).

- Lapsiuhritusaineiston mukaan (2018) vain noin neljäsosa (26 %) perusopetuksen 6. ja 9 luokkalaisista oppilaista on kertonut kokemastaan seksuaaliväkivallasta aikuiselle²³
- Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneista perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista oppilaista yli puolet (56 %) oli saanut koulun aikuisilta tukea seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kohtattuaan²²
- Lapset ja nuoret kohtaavat seksuaalista häirintää digitaalisessa mediassa paljon nuorten välisissä suhteissa, mutta lähes puolet tytöistä ja yli viidesosa (20 %) pojista ei kertoisi siitä aikuisille häpeän vuoksi²⁴

²² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021b. Kouluterveyskysely 2019 (vastaavaa tietoa ei ole kerätty vuonna 2021).

²³ Lahtinen ym. 2018. Children's disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child Abuse & Neglect*, 76, 84-94.

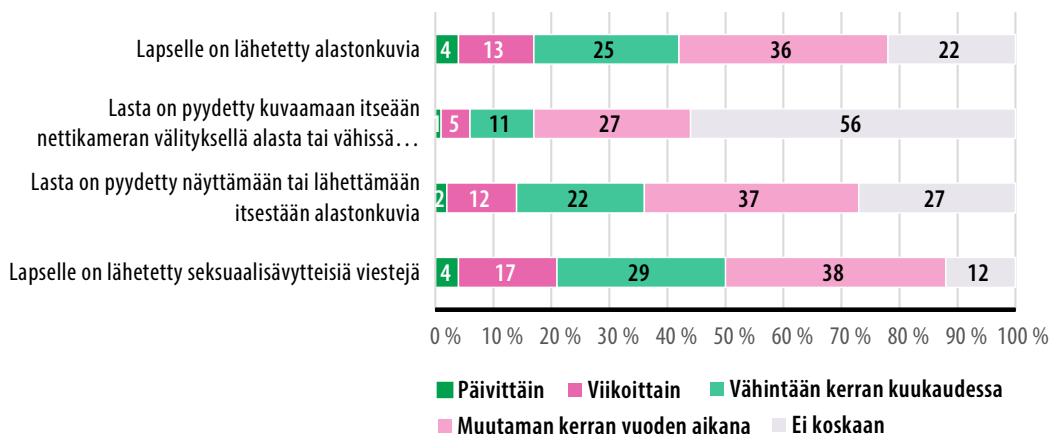
²⁴ Pelastakaa Lapset ry. 2018. Selvitys : Lapset ja nuoret kokevat seksuaalista häirintää ja siihen liittyvää kiusaamista digitaalisessa mediassa.

- Netissä tapahtuva houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming) on yleistä 11–17-vuotiaiden lasten oman kertoman mukaan²⁵ ja lapset ja nuoret viettävät paljon aikaa netissä ja sen käyttö on edelleen lisääntynyt koronapandemian aikana. Netissä tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä ja groomingista lapset eivät kerro yleensä aikuisille, vaan lähinnä ystävilleen.
- Lapset ja nuoret aloittivat selvityksen mukaan yhteydenpidon netissä vieraan kanssa, koska heillä oli tylsää, he olivat uteliaita tai he eivät ymmärtäneet, mistä yhteydenpidossa on kyse. Myös yksinäisyys näyttäytyi syynä aloittaa keskustelua netissä. Selvitykseen vastanneet lapset kuvasivat, että keskustelu aikuisen kanssa oli usein heti seksuaalissävytteistä ja keskustelut kestivät yleensä varsin vähän aikaa. Lapset kokivat, että he osaavat toimia groomingtilanteessa. Houkuttelua verkossa kokeneista lapsista 78 prosenttia esti tekijän, osa ei kertonut tapahtuneesta kenellekään (42 %) tai ei huomionnut tapahtunutta lainkaan (32 %) tai pyysivät tekijää lopettamaan (21 %). Vain kaksi prosenttia groomingia kokeneista vastaajista teki ilmoituksen poliisille ja yksi prosentti teki ilmoituksen lastensuojeluun.²⁵ Hyvin pieni osa, vain yksi prosentti teki asiasta ilmoituksen²⁵ Pelastakaa Lasten Nettivihje²⁶-palveluun.
- Lisäksi noin puolet groomingia kokeneista lapsista (51 %) koki, että tekijä loukkaantui tai tuli surulliseksi lapsen kieltäytyessä yhteydenpidosta tai pyynnöstä, 38 prosenttia kertoi tekijän jatkaneen edelleen yhteydenpitoa, vaikka lapsi pyysi lopettamaan²⁵. Huomionarvoista on, että lapsen kertoessa tapahtuneesta jollekin aikuiselle, vain neljä prosenttia lapsista kertoi, että kuulija oli tehnyt ilmoituksen poliisille tai lastensuojeluun.²⁴
- Lapsista, jotka saivat yhteydenottoja netissä aikuiselta, seksuaalissävytteisiä viestejä oli saanut 88 prosenttia vastaajista, alastonkuvia aikuiselta oli saanut 78 prosenttia ja 73 prosentilta oli pyydetty näyttämään tai lähettämään itsestään alastonkuva aikuiselle (Kuva 1. Grooming lasten silmin -selvitys: Lasten saamat viestit ja niiden yleisyys (n=1107)).²⁵

25 Pelastakaa Lapset ry. 2021. Grooming lasten silmin –selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä.

26 Pelastakaa Lapset ry. N.d.a. Nettivihje-palvelu on matalan kynnyksen vihjepalvelu, jonne kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen laittomaksi epäilystä, lapseen kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta tai seksuaaliväkivallasta netissä tai lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvästä kuva- tai videomateriaalista. Ilmoittajan ei tarvitse tietää onko kyseessä rikos.

Kuvio 2. Grooming lasten silmin- selvitys : Lasten saamat viestit ja niiden yleisyys (Pelastakaa Lapset ry, 2021).

- Lapsiin kohdistuvassa verkkovälitteisessä seksuaaliväkivallassa ei tule keskittyä kansallisiin rajoihin, sillä rikosten luonne on usein kansainvälistä. Euroopan unionin arvion mukaan joka viides lapsi joutuu seksuaaliväkivallan kohteeksi Euroopassa²⁷. Lapsi Suomessa voi joutua seksuaaliväkivallan kohteeksi internetin välityksellä, vaikka tekijä sijaitisi muussa maassa. Tuoreet tutkimustulokset osoittavat, että noin 45 prosenttia laitonta lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia käyttävistä henkilöistä katselee materiaalia 4–13-vuotiaista tytöistä. Vastavasti, noin viidesosa (20 %), laittoman kuvamateriaalin käyttäjistä katselee materiaalia 4–13-vuotiaista pojista.²⁸
- Koronapandemian aikana Pelastakaa Lasten Nettivihje -palvelu²⁶ on saanut vaihtelevan määrän vihjeitä laittomaksi epäillystä materiaalista ja toiminnasta, joka liittyy lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan. Niiden vihjeiden määrä, joissa arvioitiin olevan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia (CSAM), on pysynyt vuositasolla melko vakaana.

Vihjeiden kokonaismäärässä on ollut suurta vaihtelua. Vihjemäärä nousi huomattavasti pandemian alussa (vuoden 2020 ensimmäinen 6 kk), mutta tämän jälkeen vihjemäärässä tapahtui selkeä lasku. Kasvua vihjemäärässä havaittiin jälleen kesällä 2021 ja esimerkiksi lokakuussa 2021 saatiin alustavien tietojen mukaan yli 1 000 vihjetä, mikä on noin

²⁷ European Commission. 2020. Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU strategy for a more effective fight against child sexual abuse.

²⁸ Insoll ym. 2021 (toim.). CSAM users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention. Suojellaan Lapsia ry.

kolmannes normaalista vuosittaisesta vihjemäärästä (vuonna 2019 vihjemäärä oli 2 888 ja vuonna 2020 vihjemäärä oli 2 757). Koko vuoden 2021 alustavien tietojen mukaan vihjemäärä oli 3 439.

Koronapandemian ja erilaisten kriisien aikana lasten ja nuorten verkossa viettämä aika lisääntyy ja sen myötä rikollisissa tarkoituksissa olevien yhteydenottojen määrä myös kasvaa. Viranomaisten tietoon tulleita grooming-rikoksia tarkasteltaessa lapsi suostui tekijän pyyntöihin, kuten tapaamiseen tai esimerkiksi itse ottamiensa kuvien lähettämiseen keskimäärin viiden päivän sisällä hänen kanssaan netissä aloitetun keskustelun alkamisesta.²⁹

²⁹ Nikolovska, M. 2020. The Internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children. Jyväskylän yliopisto informaatioteknologian tiedekunta.

5 Lasten ja nuorten osallisuus

Lasten ja nuorten osallistuminen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaaliväkivallan torjuntaan on edellytetty Lanzaroten sopimuksen artiklassa 9(1). Edellytys johtaa juurensa jo YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta³⁰ jonka mukaan lapsilla tulee olla oikeus ilmaista vapaasti näkemyksensä (artikla 12(1)). Tässä toimeenpanosuunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen, miten lasten ja nuorten osallisuutta voidaan eri tavoin edistää toimeenpanotyössä. Osallistumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä lasten ja nuorten omasta kiinnostuksesta lähtevää mukaantuloa väkivallan vastaiseen työhön ja osallisuudella laajempaa, yhdessä lasten ja nuorten kanssa väkivallan vastaisen työn rakentamista ja siihen vaikuttamista.

5.1 Osallisuuden edistämisen kansallinen ja kansainvälinen tuki

Euroopan neuvoston käsikirja ”Listen – Act – Change – Council of Europe Handbook on children’s participation for professionals working for and with children” antaa pohjaa sille, kuinka lasten ja nuorten osallisuutta voidaan vahvistaa ja varmistaa. Käsikirja pohjautuu Euroopan neuvoston suositukseen alle 18 vuotiaiden lasten ja nuorten osallisuudesta³¹. Käsikirjassa kuvataan lasten osallisuutta moniulotteisena kokonaisuutena. Osallisuus tuottaa käsikirjan mukaan useita hyötyjä niin lapsille kuin yhteisöillekin: mm. parempaa elämää ja palveluja sekä turvallisempaa lapsuutta. Käsikirja kuvaa lasten ja nuorten osallistamista seitsemän muutosta tuottavan kohdan kautta: suunnittelu ja valmistelu, lasten kohtaaminen, aiheiden tunnistaminen ja priorisointi, lasten näkemysten tutkiminen, toiminnan käynnistäminen, jatkotoimenpiteet, tulosten arviointi ja heijastelu. Osallisuus vaatii seitsemän kohdan jatkuvaa toistoa. Lasten osallistamisessa on tärkeää varmistaa turvallisuus, inklusiivisuus sekä eettisyys. Euroopan neuvoston käsikirja korostaa sitä, että osallisuuden tulee olla vapaaehtoista, kunnioittavaa, lapsille merkityksellistä, läpinäkyvää,

30 Convention on the Rights of the Child. 1989.

31 Council of Europe (CoE). 2012. Participation of children and young people under the age of 18 – Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers.

inklusiivista, vastuullista ja turvallista ja se tulee toteuttaa (ikä- ja kehitystasoisesti) lapsiystävällisessä ympäristössä, koulutettujen aikuisten ohjaamana.³²

Kansallisessa lapsistrategiassa on oma osuus lapsista osallisina yhteiskunnassa⁵. Kyseisessä osuudessa kiinnitetään huomiota lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin ja lapsibudjettiin sekä lasten oikeuteen tulla kuulluksi ja saada tietoa. Strategian linjausten mukaisesti lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti tulee huomioida systemaattisesti lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Lasten näkemysten sisältö ja merkitys tulee yksilöidä päätösten perusteluissa. Tulee myös varmistaa, että kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla on riittävä ymmärrys ja osaaminen lasten osallisuuden ja toimijuuden tukemisesta. Poikkihallinnollisella työskentelyllä ja vahvistamalla hyviä käytäntöjä osaksi rakenteita ja lasten arkea parannetaan entisestään lasten osallisuutta, oikeutta tulla kuulluksi ja tiedonsaantia. Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman nuorten kanssa tehtävä osallisuustyöskentely on toteutettu osana lapsistrategian toimeenpanoa.

Oikeusministeriössä on kehitetty lasten ja nuorten osallistumisen tukemiseksi uudenlainen digitaalisen osallistumisen toimintamalli: digiraati³³. Digiraati soveltuu käytettäväksi valtakunnallisella ja paikallisella tasolla päätöksenteon tukena. Osana nuorisopoliittista ohjelmaa (VANUPO) puolestaan on edistetty valtakunnallisen Osallisuuden osaamiskeskuksen toimintaa³⁴. Osaamiskeskus on konsortio, jossa vuoden alusta uudeksi osatoteuttajaksi tuli SPR. Tässä työssä tavoitteena on hyödyntää em. Digiraadin hyödyntämistä. Myös Koordinaatti on mukana Osallisuuden osaamiskeskuksessa osatoteuttajana ja kiinnostunut olemaan mukana osallisuuteen liittyvien toimenpiteiden toteuttamisessa.

Väkivallaton lapsuus 2020–2025 suunnitelman toimeenpanojulkaisuun¹¹ on kirjattu vuonna 2019 asetettu toimenpide toimineen seuraavasti: ”Lisätään tietoa osallisuuden kokemuksen ja turvallisuuden sekä väkivallan ehkäisyn välisistä yhteyksistä laadullisten, määrällisen ja yhdessä lasten ja nuorten kanssa tuotettujen aineistojen pohjalta, tulevaisuuden toimenpiteiden perustaksi. THL:n Sokra-hankkeen tutkijat ovat analysoineet osallisuuden, turvallisuuden ja väkivallan yhteyksiä vuoden 2019 Kouluterveyskyselyaineiston pohjalta ja tuottaneet julkaisuja³⁵.

32 Crowley ym. 2020. ”Listen – Act – Change”. Council of Europe (CoE). 15-16, 18-19.

33 All-Youth. 2022. Digiraati – Nuorten kansalaisraati webissä.

34 Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2020. Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2002–2023 (VANUPO). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020:2.

35 Virrankari & Leeman. 2022. Osallisuuden kokemus ja seksuaaliväkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Virrankari ym. 2021ab. Osallisuuden kokemus ja vanhempien henkinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Osallisuuden kokemus ja vanhempien fyysinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.

5.2 Nuorten osallisuus tämän suunnitelman laatimisessa ja toteuttamisessa

Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman laatinut työryhmä piti tärkeänä, että suunnitelman tekoon saataisiin mukaan nuorten omia näkökulmia. Erityisesti ammattilaiset toivoivat voivansa ymmärtää nuorten näkemysten avulla paremmin nuorten kohtaamaa seksuaaliväkivaltaa sekä sitä, miten seksuaaliväkivaltaa kokeneita nuoria voidaan auttaa ja miten seksuaaliväkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä. Kansallisen lapsistrategian osallisuuspilottina ja Pesäpuu ry:n toteuttamana kerättiinkin 15–17-vuotiaiden nuorten näkemyksiä seksuaaliväkivallasta. Kysely päätettiin suunnata haavoittuvissa haavoittuvassa asemassa oleville nuorille. Lähes kaikki vastaukset saatiin lastensuojelun sijaishuollossa asuvilta nuorilta. Nuori sai itse valita sijaishuoltopaikastaan ammattilaisen, joka häntä haastatteli. Kyselystä informoitiin nuoren huoltajia sekä sosiaalityöntekijää.

Ennen haastattelua sekä sijaishuollossa asuville, että muille nuorille annettiin etukäteen tutustuttavasi infokirje ja haastattelukysymykset. Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen ja ne sai keskeyttää milloin vain. Haastattelussa ilmiötä tarkasteltiin yleisellä tasolla, eikä mitään nuoren henkilö- tai tunnistetietoja kysytty. Vastaukset tallennettiin Webropoliiin. Nuorille varmistettiin tarvitsemansa tuki haastattelun aikana ja sen jälkeen. Kukin nuori sai osallistumisestaan kiitokseksi Fazerin tuotepaketin ja diplomin. Lisäksi kerättiin palaute työskentelystä sekä nuorelta että hänen työntekijältään.

Toimeenpanosuunnitelmaa muokattiin nuorilta saatujen ajatusten pohjalta. Osallisuustyöskentelyä nuorten kanssa on tarkoitus jatkaa myös myöhemmässä suunnitelman toteuttamisessa, mm. väkivaltafoorumityössä. Nuorten kanssa tehdystä osallisuustyöskentelystä tehdään myös erillinen kooste sekä animoitu video.

5.3 Nuorten näkemyksiä seksuaaliväkivallasta

Osallisuustyöhön osallistuneiden nuorten mielestä seksuaaliväkivaltaa voidaan parhaiten ennaltaehkäistä kasvatuksella, huolenpidolla ja tiedolla. Nuorten mielestä on tärkeää, että lapset saavat pienestä pitäen aikuisilta oppia ja tukea seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Aikuisten tulisi osata puhua asioista niiden oikeilla nimillä ja kertoa lapselle ikätasoisesti, mikä on oikein ja mikä väärin. Näin lapset jo varhaisessa iässä tietävät, mitä seksuaaliväkivalta ja seksuaalinen häirintä tarkoittavat uhrin ja tekijän kannalta. Kaiken lähtökohtana on se, että aikuiset kuuntelevat lapsia, ovat kiinnostuneita heidän kokemusmaailmastaan ja tietävät, missä lapset kodin ulkopuolella liikkuvat ja millaisessa kaveripiirissä.

Nuoret korostavat sitä, miten tärkeää on opettaa lapsia pienestä pitäen kunnioittamaan omia ja muiden rajoja. Rajojen asettaminen kuitenkin edellyttää omien tarpeiden

ja tunteiden tunnistamista, joihin nuoret tarvitsevat myös aikuisten ohjausta. Aikuisten kanssa vuorovaikutuksessa vahvistetaan kieltäytymisen (Ei, En halua) sanomisen taitoa sekä harjoitellaan itsensä arvostamista ja kunnioittamista.

Sijaishuollossa arjen toimijat (mm. ohjaajat/sijaisvanhemmat) ovat myös seksuaalikasvattajia. Tätä ymmärrystä nuorten mukaan tulee vahvistaa ja sitä, että aikuiset osaavat ottaa seksuaalisuuteen liittyviä asioita kunnioittavasti puheeksi lasten ja nuorten kanssa. Seksuaalikasvatusta ei voida ulkoistaa pelkästään koululle ja opettajille, varsinkaan sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kohdalla, joilla saattaa olla paljon koulupoissaoloja.

Nuorten mukaan seksuaaliväkivaltaa tapahtuu julkisissa tiloissa kuten kaduilla, keskuksissa, kauppakeskuksissa ja julkisissa liikennevälineissä sekä alueilla, joissa ei ole valvontaa. Nuorten turvallisuuden tunnetta vahvistaa se, jos poliisit vartioisivat näkyvämmiin julkisilla paikoilla, jolloin he pystyisivät voimakkaammin suojelemaan lapsia ja nuoria. Nuorten toiveena on se, että aikuisilla olisi tietoa ja vastuuta puuttua, jos lapsi tai nuori kokee julkisella paikalla seksuaalista häirintää. Ulkopuolisten pitäisi puuttua ja puolustaa uhria. Nuoret ymmärtävät, jos aikuinen ei osaa välittömästi auttaa seksuaaliväkivaltaa kokenutta lasta tai nuorta. Tärkeintä on se, ammattilainen selvittää asiaa, kysyy muilta apua eikä jätä asiaa siihen.

Nuorten mukaan seksuaaliväkivallan uhri tarvitsee yksilöllistä, nuoren tilanteeseen liittyvää tukea. Nuoret kuitenkin painottavat luotettavan henkilön turvaa, ymmärrystä, läsnäoloa, henkistä tukea ja keskusteluapua. Nuorelle on tärkeää toistaa, että aikuinen on hänen puolellaan eikä vastaan. Oleellista on sanottaa, ettei nuori ole tehnyt mitään väärää. Nuori voi nuorten mukaan tarvita asian käsittelyyn myös (pitkäaikaista) terapiaa / psykologin keskusteluapua, korvaavia ihmissuhteita ja mahdollisen oikeusprosessiin tukea ja oikeusapua.

Seksuaaliväkivallan tekijän avun ja tuen tarve herättää nuorissa paljon tunteita. Osan mielestä tuomiot ovat aivan liian vähäiset ja vaativat kovempia rangaistuksia tuen sijaan. Osa taas painottaa, että tekijää ei pidä liikaa leimata tai sulkea yhteisön ulkopuolelle. Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että tekijä tarvitsee apua ja oikeanlaiset seuraukset. Tekijän on hyvä saada kuntoutusta ja keskusteluapua (terapiaa, psykiatrista hoitoa) sekä päästä selvittämään asiaa ammattilaisen kanssa. Tekijän mielentilaa pitäisi arvioida, katuuko hän tekoaan tai onko mahdollista, että hän toistaa rikoksen uudestaan. Nuoret peräänkuuluttavat oikeudenmukaisuutta ja toisten rajojen kunnioittamista. Seksuaalisuus on tärkeä osa ihmisyyttä ja siksi tarvitaan lasten ja nuorten kanssa puheeksi ottamista myös siitä, millaista vahinkoa ja kärsimystä voi toiselle omalla käytöksellään aiheuttaa ja mitä siitä voi seurata.

Seksuaaliväkivallasta kertomiseen vaikuttaa nuorten mukaan se, mitä on tapahtunut. Nuoret kuvasivat, että voisivat kertoa väkivallasta aikuiselle, vanhemmille, kavereille, viranomaisille, poliisille, koulun terveydenhoitajalle, terapeutille ja sosiaalityöntekijälle. Eräs nuori totesi, että ensin voi kertoa kavereille, myöhemmin poliisille ja sitten jälkikäteen terapeutille. Kuitenkaan kaikki nuoret eivät kertoisi aikuisille lainkaan. Kertomista estää myös pelko aikuisen syyllistävästä vastauksesta tai siitä, että kokemus sivuutetaan. Tässäkin asiassa nuoret painottivat ammattilaisen asennetta ja sitä, millainen suhde hänellä on aikuiseen.

Nuorilta kysyttiin, millaisilla eri tavoilla he haluaisivat kertoa ammattilaisille mahdollisesta seksuaaliväkivallasta. Useista eri vaihtoehdoista suosituin oli kasvokkain kertominen. Toisaalta taas, jos nuorta pelottaa puhua kasvokkain, niin asiasta puhelimitse puhuminen tai tekstiviestin tai whatsappin kirjoittaminen koettiin hyvänä. Toisille nuorille on helpompaa kertoa tutulle aikuiselle, toiselle taas tuntemattomalle seksuaaliväkivallan ammattilaiselle. Kertominen on yksilöllistä, johon liittyy myös tilanteeseen liittyviä tekijöitä. Jokainen myös käsittelee kokemustaan eri tavalla.

Nuorten mukaan seksuaaliväkivallasta kertomista helpottaisi seuraavat tekijät:

Puhuminen

- Lapsilta ja nuorilta kysyttäisiin päivittäin mitä kuuluu ja miten päivä on mennyt. Jos lapsi ei vastaa tai käyttäyty normaalisti (ujompi, arempi, syrjäytyneempi), niin voisi arvata, että jotain on huonosti.
- Jos asia ei olisi tabu ja siitä puhuttaisiin enemmän kotona
- Että asiaa tuotaisiin enemmän ilmi (mitä seksuaaliväkivalta on)
- Kysytään aiheesta nätisti.

Luotettavat aikuiset

- Toivon ylläpitäminen. Aikuiset ja ammattilaiset auttavat valamaan uskoa, että kaikki kääntyy parhain päin sekä auttaa hakemaan apua.
- Että nuoret voisivat luottaa aikuisiin.
- Vanhempien olisi hyvä tietää missä lapsi liikkuu, mitä nuorelle kuuluu ja kertoo hänelle, että oikeasti välittää miten nuorella menee.

Todesta ottaminen

- Ei vähätellä tai tuomita, se on pahinta, mitä nuoren kohtaamisessa voi tehdä.
- Enemmän tietoisuutta siitä, että se ei ole koskaan uhrin vika.

Ymmärrys, apu ja tuki

- Ammatillaisen tulisi olla helposti lähestyttävä ja luottamuksen arvoinen.
- Enemmän matalan kynnyksen paikkoja, mistä ei käännytetä pois jonon takia ja perustella sitä, ettei nuori ole tarpeeksi pahoinvoiva.
- Enemmän ennaltaehkäisevää toimintaa. Kouluihin ja laitoksiin sellaisia työntekijöitä, jotka ymmärtävät miten sitä voi tapahtua, missä sitä voi tapahtua, miten sitä on jo tapahtunut ja antaa riittävää tukea nuorelle sekä ymmärrystä ja tietoa, ettei seksuaaliväkivalta ole missään muodossa oikein.
- Ymmärrystä sille, että asiaan liittyy laajempia ongelmia. Jos nuorella ei ole vanhempia eikä tukiverkostoa, on hänen todella raskasta hoitaa kaikki yksin.
- Takaus siitä, että seksuaaliväkivallan tekijää ei tarvitsisi nähdä enää. Pystytään takaamaan, että asiat otetaan vakavasti, eikä vähätellä.

5.4 Osallisuuden edistäminen arkisessa seksuaaliväkivallan vastaisessa työssä

Arkisessa elämässä väkivallasta kertominen ja erityisesti seksuaaliväkivallasta kertominen voi olla erilaisista syistä lapselle / nuorelle vaikeaa³⁶. Tähän liittyy myös aikuisten omat valmiudet puhua asiasta lasten ja nuorten kanssa ja tunnistaa seksuaaliväkivalta sekä toimia lapselle/nuorelle hyvällä tavalla. Esimerkiksi sateenkaarilasten ja -nuorten erityisiä syitä olla kertomatta kohtaamastaan seksuaaliväkivallasta voi olla pelko kertoa asiasta, seksuaalisen suuntautumisen kyseenalaistaminen, sateenkaari-ihmisten yleinen yliseksualisointi ja tämän vaikutus käsitykseen itsestä, pelko että tilanteesta syytetään lasta itseään sekä yleinen epäluottamus viranomaisiin ja ammattilaisiin.

36 Lenader L. 2010. Police interviews with child sexual abuse victims: patterns of reporting, avoidance and denial. *Child abuse & Neglect*, 2010;34: 192-205.

Suomessa tehtyjen kyselyjen ja tutkimusten mukaan;

- Osallisuuden kokemus on selvästi matalampi lapsilla ja nuorilla, jotka kokevat vanhempiensa taholta henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai esimerkiksi koulukiusaamista²⁰.
- Sukupuolinormeja vastaamattomilla sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvilla lapsilla ja nuorilla on kohonnut riski kiusaamisen, häirinnän ja seksuaaliväkivallan kokemiseen kotona, koulussa ja julkisilla paikoilla³⁷.
- Sijoitetut lapset ja nuoret kokevat sijaishuoltopaikan ulkopuolisissa ympäristöissä eniten haukkumista ja nimittelyä (37 %), kiusaamista (35 %) sekä fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä ja tukistamista, (25 %), kun tekijätahona on toinen lapsi tai nuori. Hieman vähemmän sijoitetut lapset ja nuoret ilmoittivat tulleen sijaishuoltopaikan ulkopuolisen aikuisen tai lapsen nöyryyttämäksi tai nolaamaksi (26 %, n=179), tai heihin kohdistuvan, fyysisesti loukkaavan toiminnan kuten tönimisen, ravistelemisen, tukistamisen tai läimäyttämisen, kohteeksi (33 %, n=233).³⁸
- Vastaavasti vahvalla osallisuuden kokemuksella on todettu olevan yhteyttä parempaan koettuun elämänlaatuun, terveydentilaan, toiminta- ja työkykyyn sekä mielenterveyteen³⁹.

Lähtökohtana on, että lasten ja nuorten täytyy tuntea omat oikeutensa, että näiden toteutumisesta puhuminen olisi mahdollista. On tärkeää, että myös seksuaalisuuteen ja seksuaaliväkivaltaan liittyvistä asioista puhutaan lasten iän ja kehitystason mukaisella ja heille ymmärrettävällä tavalla.

Puhuminen on mahdollista myös pienempien lasten kanssa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tarinoiden, kuvien, näyteltyjen tilanteiden tai harjoittelun kautta. Näissä tilanteissa lapsen osallisuutta ja ilmaisua on tarpeen tukea kunnioittamalla lapselle ominaisia tapoja ilmaista itseään.

Kaikkien lasten kanssa toimivien aikuisten on hyvä keskustella lasten kanssa ja konkreettisesti harjoitella pienestä lapsesta lähtien, miten toisia voi lähestyä ja koskettaa kunnioittavasti, miten näyttää ihastumista tai miten turvataitojen avulla voi suojata itseään. Lapset

37 Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 72. Seta, Seta-julkaisu 23. Halme ym. 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ikonen, R. & Helakorpi, S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

38 Saariluoma ym. 2021. Sijoitettujen lasten koulunkäynti ja vapaa-aika : kyselytutkimuksen tuloksia.

39 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). N.d. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta.

oppivat tällöin, mitä tarkoittaa turvallinen läheisyys, aikuisuus tai kaveruus. Lisäksi he oppivat, että turvallisten aikuisten kanssa näistä asioista voi puhua ääneen, aikuiset eivät aiheista hätkähdä. Tämän vuoksi tarvitaan aikuisille suunnattua koulutusta ja tietoa, miten toimia tilanteessa oikein ja miten tukea lasten osallisuutta.

Useat järjestöt ovat aktiivisia osallisuuden edistämässä ja puheeksi ottamisen edistämässä ja tarjoavat kumppanuutta julkisille toimijoille osallisuuden edistämässä. Muun muassa:

- Pelastakaa Lapset ry, on kehittänyt lasten osallistamiseen työkaluja ja koulutusmateriaalia ja kouluttanut ammattilaisia ottamaan lasten osallisuus huomioon palvelujen kehittämisessä. Erityistä huomiota on kiinnitetty pienempien lasten osallistamiseen ja kuulemiseen.⁴⁰ Ohjeissa on huomioitu sekä pienempiä että monenlaisissa, haavoittuvassa asemassa eläviä lapsia, jotta kohtaaminen olisi heille turvallista ja luontevaa.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto edistää monin tavoin lasten ja nuorten osallisuutta. MLL:n Nuortennetti⁴¹ on nuorille suunnattu sivusto, jota ovat tekemässä myös nuoret itse. Nuoret tuottavat sivustolle sisältöä, keskustelevat ja kertovat toiveita palvelun kehittämiseksi. MLL toteuttaa myös nuorille erilaisia kyselyjä ja Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin yhteydenotoista nostetaan esille lasten ja nuorten huolia ja tuen tarpeita. MLL:n mediakasvatuksessa nuorten osallisuus on keskeisessä roolissa.
- Suojellaan Lapsia ry on kehittänyt verkkoympäristöihin kohdennetut ja lasten osallisuutta edistävät Turvallisesti Digiliikenteessä, StopSlowGo-oppimateriaalipaketit 5–6-vuotiaille⁴² ja 7–9-vuotiaille⁴³ lapsille edistämään digiturvaintoja ja ennaltaehkäisemään erityisesti lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa verkkoympäristöissä.
- Väestöliitto on kehittänyt pienten lasten osallistamiseen selkokieliset Puheeksi ottamisen kuvakortit⁴⁴ ja oppaan⁴⁵. Kortit ovat saatavilla myös ruotsiksi ja kolmella saamenkielellä. Korttien avulla lapsi voi ottaa puheeksi tai pyytää tietoa eri aiheista. Myös puhumaton lapsi voi korttien avulla kertoa kokemuksestaan. Samalla lasten

40 Ks. esim. Tulensalo ym. (toim.). 2021a. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry. Tulensalo ym. 2021b. Lapsivaikutusten arviointia lasten kanssa. Pelastakaa Lapset ry. Pelastakaa Lapset ry. N.d.b. lapsikeskeinen palvelumuotoilu. Pelastakaa Lapset ry. N.d.c. Lapsikeskeinen palvelumuotoilu, myönteinen tunnistaminen ja lapsikeskeisyys.

41 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). N.d.b. Nuortennetti (verkkosivut).

42 Suojellaan Lapsia ry. N.d.a. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä 5–6-vuotiaille.

43 Suojellaan Lapsia ry. N.d.b. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä 7–9-vuotiaille.

44 Väestöliitto. N.d.a. Puheeksi ottamisen kuvakortit (POK- kortit).

45 Väestöliitto. N.d.b. Puheeksi ottamisen kortit, ohjaajan opas.

kanssa voi opetella puhumaan lapsuuden seksuaalisuudesta ja rakentaa turvallinen avoin puhumisen tapa lapsen kanssa.

- Pesäpuu ry järjestää sijaishuollossa oleville 3–12-vuotiaille turvallisuusfoorumeita. Lasten kanssa on työstetty turvallisen sijaishuollon kriteerejä niin perhe- kuin laitoshoidossa. Yhdessä lasten kanssa on tuotettu turvallisuuteen liittyviä materiaaleja niin lapsille kuin ammattilaisillekin, mm. alle kouluikäisille väkivaltaa kohdanneille lapsille Mainio ja Zataar satukirjan yhteistyössä THL:n kanssa sekä ohjeistuksia turvallisesta perhehoidosta ja yhteydenpidosta. Tekeillä on yhdessä väkivaltaa kokeneiden lasten kanssa ”työkirja” väkivaltaa kokeneille alakouluikäisille lapsille yhteistyössä THL:n kanssa.
- Pesäpuu ry on toimittanut vuonna 2021 uudistetun painoksen Uskomme sinuun – usko sinäkin – käsikirjasta. Käsikirja on tarkoitettu nuorille, jotka on sijoitettu asumaan syntymäkotinsa ulkopuolelle. Vuonna 2021 uudistettuun oppaaseen lisättiin nuorten näkökulmasta tärkeitä teemoja, kuten mielen hyvinvointi, päihteet, seksuaalisuus ja omat rajat. Opasta saa tilattua fyysisenä painoksena omakustannehintaan Pesäpuun verkkokaupasta tai sen voi ladata ilmaiseksi verkosta.
- Pesäpuu ry ja Seta ry organisoivat vuosien 2022–2023 aikana nuorille osallisuutta edistäviä työpajoja normitietoista lähestymistapaa hyödyntäen. Työpajojen tavoitteena on yhdessä nuorten kanssa mallintaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä sekä ennaltaehkäistä lastensuojelussa syrjintää, häirintää sekä väkivaltaa, joka perustuu seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoleen.
- Pesäpuu ry:n X-ketju -hankkeessa⁴⁶ on kehitetty turvallisia keskustelutapoja. Useat X-ketjuun osallistuneista henkilöistä eivät olleet koskaan aiemmin kertoneet sijaishuollossa tapahtuneesta kaltoinkohtelusta ja väkivallasta.
- Esimerkki uudenlaisesta arjen osallisuuden työvälineestä on Pesäpuu ry:n ja Valtion koulukotien yhteiskehittämisen tuloksena syntynyt ”Oma Boxi”⁴⁷ -nuoren ja omaohjaajan väliseen vuorovaikutukseen. Oma Boxi -työskentelyn tavoitteena on auttaa nuoria eteenpäin sijaishuollossa omaohjaajapakan, lastensuojelutietoisuuden ja Duunia & hommia -nuoren elämän tärkeiden asioiden avulla. Työskentely vahvistaa väkivaltatietoista ja traumainformoitua työtettä sekä kuntouttavaa vuorovaikutusta nuoren ja omaohjaajan välillä. Kortteja voi soveltaa myös esim. sosiaalityöntekijän tapaamisiin tai perhehoidossa olevien nuorten kanssa työskentelyyn.

Muutkin toimijat voivat edistää lasten ja nuorten osallisuutta omassa toiminnassaan. Esimerkiksi luterilaisessa kirkossa⁴⁸ on vahvistettu lasten osallisuutta. Yksityisen toimijan puolelta osallisuustyön esimerkiksi voidaan ottaa Telia, joka osallistaa lapsia ja nuoria

46 Pesäpuu ry. 2022. Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke.

47 Pesäpuu ry. 2021. Oma boxi – Nuoren ja omaohjaajan väliseen vuorovaikutukseen.

48 Suomen evankelis-luterilainen kirkko. N.d. Lapsiystävällinen seurakunta.

pohtimaan digitalisaatioon liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia erilaisin kyselyin ja interaktiivisten työpajojen avulla Pohjoismaissa ja Baltiassa. Työpajat ovat väline lisätä ymmärrystä lasten ja nuorten näkökulmasta verkkoelämää, teknologian käyttöä ja ajankohtaisia ilmiöitä. Tämä auttaa yhtiötä kohdentamaan työnsä niille lasten digitaalisten oikeuksien kehittämiseen alueille, joilla on heille merkitystä.

OSA I

Ehkäisy

6 Miten ehkäistään lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa

6.1 Artikla 4; periaatteet

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Valtiolla ja muulla julkisella vallalla kuten kunnilla ja hyvinvointialueilla on erityinen velvoite kunnioittaa, suojata ja toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia. Julkisen vallan on perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Eri-tyisesti oikeuksien suojeleminen ja turvaaminen sekä oikeuksien toteuttaminen edellyttävät valtiolta aktiivisia toimenpiteitä oikeuksien edistämiseksi.

Valtiolla on kokonaisvaltainen vastuu Lanzaroten sopimuksen täytäntöönpanosta. Vaikka julkisella vallalla on erityinen vastuu toteuttaa sopimusta, sopimuksen toimeenpanoon tarvitaan kaikkia toimijoita: myös järjestöjen ja yksityisten toimijoiden työ on olennaista oikeuksien kokonaisvaltaisen toimeenpanon onnistumiseksi. Suunnitelmassa esitellään tämän vuoksi joitain esimerkkejä niin julkisen, yksityisen kuin järjestöjenkin työstä. Ajatuksena on, että itse toimenpiteiden toteuttamiseen voivat eri toimijat liittyä omalla tavallaan. Eri-tyisesti suurelle yleisölle suunnatut ehkäisevät toimenpiteet edellyttävät laajaa toimijajoukkoa.

Toimeenpanotyön kannalta keskeistä on, että lapsella ja nuorella on jo olemassa olevien säädösten ja velvoittavien sopimusten mukaan jakamaton oikeus turvalliseen kasvu-, kehitys- ja oppimisympäristöön ja saada osakseen hoivaa ja huolenpitoa. Kansallisessa säädös-pohjassa tätä ja universaaleita palveluja (kuten neuvolapalvelut, varhaiskasvatus, koulu, sosiaalihuolto) koskevia sisältöjä on esimerkiksi terveydenhuoltolaissa (1326/2010), perus-opetuslaissa (628/1988), varhaiskasvatuslaissa (540/2018), laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), lukiolaissa (714/2018), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ja lastensuojelulaissa (417/2007). Kaikille lapsille ja heidän perheilleen tarjolla olevan tuen, kuten esimerkiksi neuvolapalvelut ja kotikäynnit, erilaiset vanhemmuusohjelmat, vaikuttavuudesta on tutkimusnäyttöä. On tärkeää, että tukea on tarjolla kaikenlaisille lapsille ja heidän

perheilleen, yhdenvertaisesti. Vanhempien, ammattilaisten ja viranomaisten ymmärrys lasten moninaisuudesta ja erityyppisen väkivallan muodoista, mukaan lukien sen todistamisen vaikutuksista, ennaltaehkäisee väkivaltaa. Vanhemmuustaitojen laaja-alainen varhainen tukeminen ja väestötasoinen vanhemmuuteen liittyvän tiedon jakaminen esimerkiksi kannustavasta ja väkivallattomasta kasvatuksesta vähentävät esimerkiksi lapsen sijoituksia kodin ulkopuolelle ja väkivalta- sekä hoidon laiminlyöntitapauksia^{49 50}.

Lainsäädännön puolella merkittävää on oikeusministeriössä valmisteilla oleva rikoslain 20 lukua (seksuaalirikokset) koskeva kokonaisuudistus. Uudistuksen lähtökohtana on hallitusohjelman mukaisesti koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Hallitusohjelmassa edellytetään, että rikoslain raiskausmääritelmä muutetaan suostumuksen puutteseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien.

Uudistusta valmistellut työryhmä ehdotti mietinnössään¹⁹ että alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden suojaa vahvistettaisiin ja sääntelyä selkeytettäisiin. Työryhmän ehdottamat muutokset merkitsivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista ja rangaistusten ankaroitumista. Erityisesti lapsiin kohdistuvien sukupuoliyhteyden sisältävien seksuaalirikosten rangaistukset kovenisivat. Työryhmän mietintö on ollut lausuntokierroksella, ja kokonaisuudistuksen jatkovalmistelu on käynnissä oikeusministeriössä. Hallituksen esitys on annettu eduskunnalle alkuvuoden 2022 aikana.

Tutkimustieto tukee seksuaaliväkivallan ehkäisyn kohdentamista kaikille tasoille/osa-alueille (universaalitaso, selektiivinen tai indikaatiivinen lapsiin/tekijöihin kohdistuva) samanaikaisesti. Väkivaltaa voi esiintyä kaikenlaisissa ympäristöissä, esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa, kadulla. Huomiota tulee kiinnittää kaikilla tasoilla väkivallan seurausten lisäksi niin riskeihin kuin väkivallalta suojaaviin tekijöihin⁵¹. Lasten väliset varhaiset sukupuoli- ja seksuaalisuuteen liittyvät häirinnän muodot on tärkeää tunnistaa⁵². On olennaista tietää, miten häirintää esiintyy ja miten sitä voidaan ehkäistä rakentavasti ja

49 Prinz ym. 2009. Population based prevention of child maltreatment: the U.S. Triple p system population trial. *Prevention Science*, 2009, 10, 1, 1–12.

50 Karjalainen, P. 2021. Parenting intervention to help children with behaviour problems in child protection and other family support services. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

51 Korpilahti ym. 2021b. Väkivallan ehkäisy – Tue, tunnista ja puutu varhain. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

52 Huuki, T. 2002. Popularity, Real Lads and Violence on the Social Field of School. Teoksessa *Gendered and Sexualised Violence in Educational Environments*. Toim. V. Sunnari, J. Kangasvuo & M. Heikkinen. *Femina Borealis* 6. Oulu: Oulu University Press, 41–59.. Huuki, T. ym. 2010. Humour as a Resource and Strategy for Boys to Gain Status in the Field of Informal School. *Gender and Education*.

leimaamatta lasta. Huomiota tarvitaan erityisesti avoimeen puhumisen kulttuuriin, turvataitoihin ja leimaamattomaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja vahvistavaan ohjaamiseen. Toimeenpanosuunnitelmassa kantavana ajatuksena onkin, että kaikissa tilanteissa voidaan ehkäistä edelleen jotakin.

Kuten tämän julkaisun Johdanto-luvussa on kuvattu, LASTA/Barnahus-mallin kehittäminen ja levittäminen ovat osa kuluvan hallituskauden ohjelmaa ja on keskeinen lasten seksuaaliväkivallan vastaisessa työssä, myös ennaltaehkäisyssä. Poliisihallituksessa työskentelevät ns. LASTA/Barnahus-poliisit ovat tehneet osana LASTA/Barnahus-hanketyötä laajan selvityksen: ”Poliisin lapsirikostutkinnan nykytila 2020”⁵³. Selvityksessä pureuduttiin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan nykytilaan ja haasteisiin. Tärkeimpinä kehittämis-kohteina ja tavoitteina pidettiin mm. tutkinnan keskittämistä osaaville lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan koulutetuille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille sekä viranomaisyhteistyön kehittämistä erityisesti syyttäjien ja sosiaali- ja terveystyöntekijöiden kanssa. Tämä edellyttää pysyviä ja vakiintuneita valtakunnallisia toimintamalleja sekä toiminnan seuranta, eikä onnistu yksittäisillä koulutuksilla tai tilapäisin hankeressurssein. Sekä selvityksessä että LASTA/Barnahus-työhön kytkeytyvissä tilaisuuksissa⁵⁴ on lisäksi toistuvasti nousnut esiin verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaalirikollisuuden torjunnassa tarvittava eri tahojen erityisosaaminen, jota maassamme on edelleen liian vähän. Erityisosaaminen koskee kaikkia oikeusprosessiin liittyviä toimijoita poliisista syyttäjiin ja tuomioistuimiin sekä koko sisote-kenttää.

Järjestöt tuottavat tärkeitä tietoja ilmiön yleisyydestä ja tuovat tietoja julkisuuteen.

Esimerkiksi:

- Opetushallitus on myöntänyt Väestöliitolle valtionavustusta opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutukseen vuosina 2018–2022 lasten kehotunnekasvatukseen hankkeisiin. Näissä tavoitteena on etenkin häirinnän, kiusaamisen ja väkivallan ennaltaehkäisy. Hankkeissa kehitetään tapoja, joissa lasten hyvinvointia ja kehoitsetuntoa tukien opetetaan tapoja ottaa puheeksi suostumus, oikeudet, omat rajat ja tunnistaa häirintätilanteet ns. pisarapuuttumisen avulla. Lisäksi Opetushallitus julkaisi 2021 kaksivuotisen esiopetussuunnitelman kokeilun, jota testataan kokeilukunnissa 2021–2024.
- Pelastakaa Lapset ry ylläpitää Nettivihje-palvelua²⁶ ja tekee tiivistä yhteistyötä keskusrikospoliisin kanssa. Pelastakaa Lapset ry, on osa kansainvälistä

53 Laajasalo ym. N.d. Barnahus-hanke. Hankkeessa tehty työ vuosina 2019-2021; Hankesuunnitelma vuosille 2022-2023. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos (THL).

54 Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021c. Rikosprosessin näkymää verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista (Webcast 27.8.2021).

INHOPE-vihjepalveluverkostoa joka edistää ja nopeuttaa laittoman materiaalin poistumista netistä kansallisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Lisäksi Pelastakaa Lapset ry toimii Project Arachnid-verkostossa⁵⁵ analysoiden lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia.

- Myös Suojellaan Lapsia ry tekee kansainvälistä työtä Project Arachnid-verkostossa. Verkosto edistää ja nopeuttaa lapsen oikeuksia loukkaavaa ja lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin poistumista verkosta.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus -toimenpiteet^{11,12} on kuvattu *liitteessä 3a*.

Taulukko 2. Toimenpiteet / ennalta ehkäisyn periaatteet

1. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Turvataan ja tuetaan Barnahus/Lasta –toimintamallin juurtuminen palvelujärjestelmään	STM, SM, OM, THL, kunnat/hyvinvointialueet, yliopistolliset keskussairaalat	Seurataan tilannetta vuosittain mm. Lasten ja nuorten oikeuspsykologian/psykiatrian yksiköissä tutkittujen tapausten määrä ja laatu, konsultaatioiden määrä, järjestettyjen koulutusten määrä
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>STM, THL: LASTA/Barnahus-toimintamallin leviämistä ja juurtumista tuetaan kaikille viidelle yliopistollisen keskussairaalan alueelle suunnatulla valtionavustuksella vuosina 2022–2023. THL tukee työtä kansallisesti yhdessä poliisin ja syyttäjän LASTA/Barnahus-työntekijöiden kanssa. Tilannetta seurataan vuosittain LASTA/Barnahus-ohjausryhmässä, jossa on kaikkien keskeisten ministeriöiden ja muiden toimijoiden edustus. Hallitusohjelman mukaisesti tarkoituksena on levittää toimintamalli ja tuottaa pysyvä toimintamalli myös erillisten valtionavustusten päätyttyä. LASTA/Barnahus-toiminnalla tuetaan ammatillisia väkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa mm. koulutuksin ja konsultaatioin.</p> <p>Tavoitteena on, että vuoden 2025 loppuun mennessä mallin kansallisen koordinaation vastuutahot ovat pysyvästi selvillä ja sovittuna.</p>		
2. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Varmistetaan, että poliisin lapsirikostutkinnan tilaa seurataan säännönmukaisesti	SM	Jatketaan ja kehitetään lapsirikostutkinnan tilan seuranta LASTA/Barnahus-hankkeen parissa.
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>SM: seurataan vuosittain jo tehdyn ”Poliisin lapsirikostutkinnan nykytila 2020” sekä tulevien selvitysten yhteydessä tehtyjen havaintojen mukaisia kehittämiskohteiden edistymistä.</p>		

55 Canadian Centre for Child protection. 2018. Project Archnid (verkkosivut).

3. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Tuodaan esiin tietoja lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta	Kaikki toimijat	<ul style="list-style-type: none"> • Ilmiötä kuvaavien tietojen esiintuominen, seurataan mm. lapsiuhritutkimuksen tuloksia, lapsille ja nuorille suunnattujen kyselyjen ja osaamistyöskentelyn tuloksia, Pelastakaa Lasten Nettivihjepalvelun vihjeiden määrää sekä Global ReDirection -tutkimustuloksia • pyritään kuvaamaan ilmiötä myös eri vähemmistöjen osalta
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>STM: Keskeinen osa toimeenpanosuunnitelman seuranta on säännöllisesti (vuosittain) koota yhteen eri tietolähteiden tietoa lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tieto auttaa suuntaamaan toimenpiteitä vastaamaan ajassa muuttuvia tarpeita.</p>		
<p>Pelastakaa Lapset ry: toteuttaa nettivihjepalvelua ja ilmiötä kuvaavina tietoina voidaan käyttää mm. Nettivihjepalvelun vihjemääriä ja vihjeiden sisällön muutoksia (mm. CSAM).</p>		
<p>Suojellaan Lapsia ry: toteuttaa Global ReDirection- tieteellistä tutkimusta CSAM käyttäjistä, kansainvälisen asiantuntija- ja viranomaisyhteistyön vahvistaminen verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisemiseksi.</p>		
<p>Väestöliitto: tuottaa 0–9-vuotiaille lapsille, heidän vanhemmilleen ja ammattikasvattajille materiaaleja arjen digiturvataitoihin.</p>		

6.2 Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lisätäksään tietoisuutta lasten suojelusta ja oikeuksista niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa opetus-, varhaiskasvatus-, terveys-, sosiaaliturva-, oikeus- ja poliisitoimisektoreilla ja urheiluun, kulttuuriin sekä vapaa-ajan toimintaan liittyvillä aloilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistukseksi, että 1 kappaleessa mainituilla henkilöillä on riittävää tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä, keinoista tunnistaa ne ja artiklassa 12 (1) mainitusta mahdollisuudesta.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistukseksi, että edellytykset pääsille

ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammatteihin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt laajan toimenpideohjelman⁵⁶ kiusaamisen, väkivallan sekä häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Ohjelman taustalla ovat hallitusohjelman kirjaukset syrjimättömyydestä, jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta koskemattomuuteen sekä nollatoleranssista koulukiusaamiselle. Ohjelman toimet toteutetaan kuluvan hallituskauden aikana. Osana ohjelmaa toteutetaan myös Tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen-hanke⁵⁷, jonka keskeinen lähtökohta on tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on tukea yhdessä varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja lasten vanhempien kanssa lasten tunteiden tunnistamisen ja säätelyn taitoja, vertaissuhteissa tarvittavia ns. kaveritaitoja sekä vuorovaikutustaitoja. Näiden taitojen vahvistamisen kautta voidaan ehkäistä esimerkiksi kiusaamista ja edistää lasten hyvinvointia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ammatillisen koulutuksen laatua ja tasa-arvoa parantava Oikeus osata -kehittämishjelma⁵⁸ varmistaa osaltaan, että kaikki ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat saavat vankan ammattiosaamisen ja hyvät perustaidot työtä, elämää ja elinikäistä oppimista varten. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa kehittämishjelman yhteistyössä Opetushallituksen kanssa vuosina 2020–2022. Kehittämishjelma on osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman toimeenpanoa. Se edistää hallitusohjelman osaamistason nostamista, koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamista, oppimiseröjen kaventamista sekä laadun parantamista koskevien tavoitteiden toteuttamista ammatillisessa koulutuksessa.

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelman yhtenä toimenpidekokonaisuutena on vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Tavoitteena on edistää muun muassa opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia, kehittää opiskelijakuntatoimintaa, vahvistaa yhteisöllistä toimintakulttuuria sekä kehittää

56 Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021a. Toimenpideohjelma kiusaamisen ehkäisemiseksi – keskiössä resurssit, koulutus ja lainsäädännön päivittäminen (26.1.2021 verkkojulkaisu).

57 Jyväskylän yliopisto (JYU). N.d. TUIKKU – Tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen.

58 Opetushallitus (OPH). 2020. Oikeus osata -ohjelma käynnistyi 42 kehittämishankkeen voimin (verkkójulkaisu 16.2.2020).

turvallisuuskulttuuria. Kehittämisohjelma sisältää toimenpidekokonaisuuden myös ammatillisen koulutuksen järjestäjien toimintakulttuurin uudistamiseen ja sen johtamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman (2021–2022)⁵⁹ tavoitteena on parantaa lukiokoulutuksen laatua ja saavutettavuutta systemisesti ja pitkäjänteisesti, edistää ja tukea hyvinvointia sekä osaamistason nostamista. Tavoitteena on lisäksi vahvistaa koulutuksen tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja edistää oppimiserojen kaventumista sekä tukea toimintakulttuurin kehittämistä.

Oikeusministeriö on käynnistänyt yhdenvertaisuuslain (1325/2014) osittaisuudistuksen, jonka tavoitteena on mm. että ”tehdään eri koulutusasteiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmista velvoittavat ja säädetään velvoittavista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista myös varhaiskasvatuksessa.”⁶⁰

On tärkeää, että ammattilaisilla ylipäätään ja työn luonteen vuoksi erityisesti oppilashuollon, nuorisotyön, sosiaalihuollon ja lastensuojelun työntekijällä on aikaa lapsille ja nuorille. Esimerkiksi nuorisotyön ammattilaiset ja vapaaehtoiset kohtaavat työssään ja tehtävissään laajasti lapsia ja nuoria. Seksuaaliväkivallasta kertominen voi vaatia luottamuksellista suhdetta lapsen/nuoren ja työntekijän välille ja sopivaa aikaa, että lapsi ja nuori haluavat kertoa mahdollisista seksuaaliväkivallan kokemuksistaan. Työntekijän on tavattava seksuaaliväkivaltaa kokenut lapsi tai nuori kahden kesken luottamuksellisuuden varmistamiseksi. Lisäksi on varmistettava lapsen ja nuoren turvallisuus niin, ettei lapselle tai nuorelle koidu vaikeuksia tai turvallisuusriskiä asian kertomisesta. Tärkeää on, että lapsen/nuoren tilanne nähdään kokonaisuudessaan ja pyritään vahvistamaan systeemistä ja suhdeperusteista ja lapsen osallisuutta vahvistavaa työskentelyotetta erityisesti lasten kaltoinkohtelun tilanteissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kansallisesti koordinoima systeminen lastensuojelun toimintamalli on toimiessaan yksi rakenne, joka tukee työn mielekkyyttä ja työntekijöiden vaihtuvuus vähenee⁶¹.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa Kysy ja kuuntele-hankkeessa⁶² on mallinnettu sijoitettujen lasten lapsikohtaisen valvonnan sisältöjä ja rakennetta. Sosiaalityöntekijän tueksi on laadittu tarkistuslista lapsen kanssa säännöllisesti (vähintään kerran vuodessa) ja systemaattisesti keskusteltavista teemoista. Lista sisältää lapsen kohdistuvan

59 Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021b. Laadukas ja saavutettava lukio. Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma 2021–2022.

60 Oikeusministeriö (OM). 2021. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus (OM013:00/2021).

61 Isokuortti, N. & Aaltio, E. 2021. Lastensuojelun tutkimusperustan vahvistamisen haasteita ja mahdollisuuksia. Tutkimusartikkeli, Kasvun tuki.

62 Eriksson P. & Korhonen P. 2022. "Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin": Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti. THL Raportti 3/2022.

kaltoinkohtelun ja erilaisten väkivallan muotojen kokemukset. Sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan mallin ja siihen sisältyvät välineet levitetään kaikille hyvinvointialueille sosiaalityöntekijöiden käyttöön ja työn tueksi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osaamista väkivallan puheeksi ottamiseen ja väkivaltilanteessa työskentelyyn tuetaan muun muassa verkkokoulutusten avulla⁶³.

Kuntien ja hyvinvointialueiden rooli lasten kanssa työskentelevien koulutusten ja tietoisuuden lisäämisessä on erittäin tärkeä. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus edellyttää yhteistyön muodostamista kuntien ja hyvinvointialueiden välille. Uudistuksen myötä tulee tarpeita myöskin hyvinvointialueiden keskinäisen yhteistyön sopimisesta. Esimerkki yhteistyöaluerajat ylittävstä työstä on Barnahus-toiminta⁴, joka on organisoitu viiden yliopistollisen keskussairaalan alueen kokoiseksi toiminnaksi. Barnahus-yksiköt voivat olla erinomainen tuki hyvinvointialueille.⁶⁴ Väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen eri toimijoiden välisenä yhteistyönä vaatii muun muassa koulutuksia ja yhteisten toimintastrategioiden sopimista. Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen tarkoitettuja materiaaleja on koottu mm. THL verkkosivustolle⁶⁵. Tähän suunnitelmaan on nostettu joitakin kunnallisen työn esimerkkejä henkilöstön koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä koskien.

Esimerkiksi Tampereella on kehitetty lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallia vuodesta 2004. Kaupungin pormestari asetti vuonna 2007 monialaisen lapsen kaltoinkohteluun puuttumisen seurantaryhmän, jossa on edustus Tampereen kaupungin perusopetuksesta, varhaiskasvatuksesta, yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnasta, sosiaalipäivystyksestä, lastensuojelusta, lasten, nuorten ja perheiden palveluista, perheneuvolasta, perusterveydenhuollosta, nuorisopalveluista sekä lasten ja nuorten terveystalvueluista. Mukana ovat myös konsernihallinnon lakimies ja lapsiasiamies, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin erikoissairaanhoido, Sisä-Suomen poliisilaitos ja järjestötoimijoista Settlementti Tampere, Maria Akatemia sekä Tampereen ensi- ja turvakoti. Seurantaryhmä kokoontuu säännöllisesti 3-5 kertaa vuodessa. Seurantaryhmän tehtävänä on seurata ja edistää lasten ja nuorten kaltoinkohteluun puuttumisen moniammatillista yhteistyötä Tampereella ja tuoda esille kehittämis- ja koulutustarpeita. Yhteistyössä järjestetään vuosittain koulutusta lasten kanssa työskenteleville. Seurantatyöryhmä on laatinut Kaltoinkohdeltu

63 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022a. Verkkokoulut.

64 Halila ym. (toim.). 2021. Lasten ja nuorten vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleavan työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:18.

65 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021e. Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelma (verkkosivut).

lapsi- käsikirjan⁶⁶ ja ohjeistuksia työn tueksi niihin tilanteisiin, joissa epäillään lapsen kohdistuvaa väkivaltaa.

Helsingin kaupunki vahvistaa ammattilaistensa näyttöön perustuvaan tietoon perustuvaan osaamista systemaattisesti. Tavoitteena on mm. lasten ja nuorten väkivaltakokemuksista kertomista ja ammattilaisten puheeksiottoa parantavien työvälineiden käyttöönoton tulosten seuranta kouluterveydenhuollossa, osana laajoja terveystarkastuksia ja muita lasten tapaamisia. Helsinki on laatinut lastensuojelun, kouluterveydenhuollon sekä muiden ammattilaisten arjen työn tueksi silpomista koskevan yhteisen toimintaohjeistuksen. Perusopetuksen ja lastensuojelun yhteistyötä on kuvattu ja suunnitteilla on yhteistyötä tukeva koulutus. Keskeistä osaamista Helsingissä on katsottu olevan lapsikeskeinen, tarvittaessa moniviranomaisyhteistyöhön tukeutuva tuen ja hoidon tarpeen arvioiminen sekä tuen tai hoidon tarjoaminen tarpeen mukaan.

Barnahus-työn osana Helsinki osallistuu traumafokusoitujen interventioiden ja hoitomallien koulutuksiin ja käyttöönottoon. Tavoitteena on lisätä oikea-aikaisen ja vaikuttavan hoidon saatavuutta Helsingin omissa palveluissa. Helsingin sosiaali- ja terveystoimialalla on myös Barnahus-yhteistyössä vuosien 2020–2021 aikana pilotoitu lastensuojelun sosiaalityöntekijöille kohdennettavaa lapsen haastattelemisen erikoistumiskoulutusta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat raportoineet saaneensa koulutuksesta aiempaa parempia konkreettisia työkaluja lapsen haastattelemiseen esimerkiksi tilanteissa, joissa lastensuojeluilmoitus koskee lapsen kohdistuvaa väkivaltaepäilyä. Kyseistä pilottikoulutusta on pohdittu myös kansallisesti levitettäväksi. Helsinki on sitoutunut jatkamaan Barnahus-yhteistyössä koulutuksen kehitystyötä. Tavoitteena on, että koulutus voidaan Helsingissä tarjota kaikille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.

Oulun kaupungissa puolestaan on käynnistynyt keväällä 2021 Barnahus-vetoisesti lapsiväkivaltatyön osaajaverkoston koulutus. Osaajaverkostoa koulutetaan hallitsemaan alaikäisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun ilmiötä, ymmärtämään väkivaltailmiöön liittyviä viranomaisprosesseja sekä antamaan lapsille ja heidän perheilleen ensivaiheen psykososiaalista tukea. Lapsiväkivaltatyön osaajaverkosto koostuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistys- ja kulttuuritoimen työntekijöistä, jotka työskentelevät lasten ja nuorten kanssa.

Turvallinen Oulu -hankkeessa (2019–2021)⁶⁷ päätavoitteena on ollut ennalta ehkäistä alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia Oulussa. Hankkeen tavoitteena on ollut vähentää seksuaalirikoksia ja seksuaalista häirintää ja sen uhkaa, vahvistaa lasten ja nuorten aktiivista

66 Kaltoinkohdeltu lapsi. 2019. Käsikirja kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskenteleville. Tampereen kaupunki.

67 Oulun kaupunki. N.d.a. Turvallinen Oulu -hanke 2019–2020.

roolia yhteisön jäsenenä, tukea perheitä ja lisätä tietoa seksuaalirikosten ehkäisemiseksi. Tavoitteena on ollut myös vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien media- ja turvataitoja sekä vahvistaa maahanmuuttajien yhteisöön integroitumista. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut myös ennaltaehkäistä uusintarikollisuutta sekä kuntouttaa nuoria rikosten tekijöitä (Nurri-hanke)⁶⁸. Turvallinen Oulu -hankkeessa on mm- luotu turvataitokasvatusmalli, jonka kautta oululaiset lapset ja nuoret ovat saaneet syksystä 2021 alkaen turvataitokasvatusta esiopetuksesta perusopetuksen loppuun saakka.⁶⁹

Järjestöissä edistetään monin tavoin lasten ja nuorten sekä lasten parissa työskentelevien ammattilaisten ja vanhempien tietoisuutta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry, Väestöliitto ja Suojellaan Lapsia ry tuottavat tietoa, oppaita ja materiaaleja sekä tarjoavat koulutuksia asiaan liittyen. Väestöliitto korostaa, että lasten ikätasoiseen seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen tulee kiinnittää huomiota ja edellyttää lasten kanssa toimivien ammattilaisten koulutusta, jotta lapsille taataan tasa-arvoisesti puheyhteys turvalliseen aikuiseseen, oikeat sanat keholle ja tiedot turvataidoista, lasta, henkilöstöä ja perheitä voimavaraistavalla, aktiivisella ja myönteisellä otteella. Lasten kanssa työtä tekevilla ammattilaisilla tulisi olla seuraavat lasten turvalliseen kehityksen turvaamiseen vahvasti kuuluvat tiedot ja taidot:

- Puhua luontevan avoimesti, ilman häpeää ja tabuja lapsen kehoon, kehitykseen ja kehon toimintoihin liittyvistä asioista.
- Tunnistaa lapsen tavanomainen seksuaalinen käytös ja kehitys, ohjaamaan siinä ja erottamaan se huolestuttavasta.
- Tunnistaa ja puuttua lasten kokemaan seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvään kiusaan/häirintään (lasten tai aikuisten taholta); ennaltaehkäisevästi, leimaamatta ja rankaisematta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja vahvistaen.
- Tunnistaa lapsen seksuaalinen oireilu, ja ohjata lapsi turvallisesti avun piiriin. Osata ilmoitusvelvollisuus. Suhtautua asiaisesti ja rankaisematta lapsen oireiluun.
- Opettaa turvataitoja voimavarakeskeisesti, taito-opetuksena arjen vuorovaikutustilanteissa. Opettaa digiturvataitoja kaikkein pienimmillekin.
- Tukea lapsen myönteistä kehonkuvaa, kehoitsetuntoa, oman ja toisten kehon kunnioittamista ja oikeutta päättää kosketuksesta.
- Toimia sukupuolitietoisesti ja tasa-arvoisesti.
- Tukea vanhempia kehotunnekasvatuksessa.

68 Oulun kaupunki. 2021. Rikoksiin syyllistyneet nuoret saavat apua NURRI-hankkeesta.

69 Oulun kaupunki. N.d.b. Turvataitokasvatus (verkkosivut). Turvallinen Oulu –hanke 2019-2020.

Erityisesti järjestöissä työskentelee myös vapaaehtoisia, siksi tämä on tarpeellista huomioida koulutuksissa. Esimerkiksi MLL kiinnittää tähän huomiota vaatimalla rikosrekisteriotteen vapaaehtoisilta päivystäjiltä, jotka työskentelevät lasten ja nuorten puhelin ja chat-palveluissa. Lisäksi MLL kouluttaa päivystäjiä seksuaaliväkivallasta ja häirinnästä sekä siitä, mistä lapsi tai nuori voi hakea apua. MLL kouluttaa myös ammattilaisia, miten suojata lasta ja nuorta seksuaaliselta houkuttelulta ja häirinnältä digitaalisissa ympäristöissä. MLL:lla ja Pelastakaa Lapset ry tekevät yhteistyötä koulutuskiertueen muodossa, joka jatkuu vuoden 2022. Ammattikasvattajille MLL:lla on tehtäväkortit verkkoturvallisuudesta ja seksuaalisesta häirinnästä. Aiheesta on myös Nuortennetissä, jota ammattikasvattajat voivat hyödyntää opetustyössä. MLL:n Vanhempainnetissä on laaja grooming ja seksuaalisen häirinnän -artikkelikokonaisuus.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3b*.

Taulukko 3. Toimenpiteet / lasten kanssa työskentelevien rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen

4. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Laaditaan kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan sekä vihapuheen ehkäisyn sivusto, jonka tavoitteena on antaa käytännön ohjeita sekä konkreettisia toimenpiteitä näiden ilmiöiden ehkäisyyn varhaiskasvatukseen, kouluissa ja oppilaitoksissa.	OKM, OPH	Toteutetaan ja seurataan osana varhaiskasvatukseen, kouluille ja oppilaitoksille suunnattavaa kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyn toimenpideohjelmaa ja kansallista lapsistrategiaa
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>OKM JA OPH: Osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä väkivallan torjunta huomioidaan osana varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutusta.</p> <p>Karvi: Toteutetaan kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi⁷⁰. Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa erilaisista kiusaamisen vastaisista menetelmistä ja niiden toimivuudesta sekä tuloksellisuudesta. Arvioinnin avulla levitetään tietoa erilaisten menetelmien käytettävyydestä sekä saadaan tietoa tutkittuun tietoon perustuvista kiusaamisen ja väkivallan vastaisista menetelmistä ja niiden hyödyntämisestä perusopetuksessa. Tietoa menetelmien käytettävyydestä ja toimivuudesta kerätään koulujen henkilöstön lisäksi myös oppilailta ja huoltajilta. Näin halutaan varmistaa, että eri toimijoiden näkökulmat tulevat huomioiduksi arvioinnissa. Arviointi toteutetaan vuosina 2021–2022.</p>		

70 Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. N.d. Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi (Arviointi on osa opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelmaa kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi).

5. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Vahvistetaan häirintäyhdyshenkilötoimintaa korkeakouluissa	OKM, OPH, SAMOK, SYL	Toteutetaan ja seurataan osana varhaiskasvatukseen, kouluille ja oppilaitoksille suunnattavaa kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyn toimenpideohjelmia
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>OKM:</p> <ul style="list-style-type: none"> Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOKin Yhdenvertaisuutta korkeakouluihin 2021–2022 -hankkeelle (ajalle 1.5.2021–30.4.2023) erityisavustuksen Avustuksella toteutetaan Suomen opiskelijakuntien liiton, SAMOK projektirahoitushakemuksen mukainen projekti, jolla lisätään korkeakoulu yhteisöjen osaamista yhdenvertaisuussuunnittelusta ja sen käytännön toteutuksesta, keskittyen erityisesti häirintäyhdyshenkilötoiminnan vahvistamiseen. Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa tehdään aktiivisesti yhteistyötä Suomen ylioppilaskuntien liiton kanssa (SYL). 		
6. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Vahvistetaan ja turvataan eri tavoin sitä, että opiskeluhoillon, nuorisotyön, sosiaalihuollon ja lastensuojelun työntekijöillä on riittävästi aikaa ja valmiuksia puhua lapsen ja nuoren kanssa seksuaaliväkivallasta.	STM, THL, hyvinvointialueet, kunnat, järjestöt	Seurataan kouluterveyskyselyn sijoitettujen lasten moduulin vastauksia (toteutetaan seuraavan kerran suunnitelmakauden lopussa)
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>THL ja STM: Lastensuojelun asiakassuunnitelmaan on tulossa kysymys lapsen ja sosiaalityöntekijän tapaamisista sekä niiden toteutumisesta. Systemisen lastensuojelun mallin⁷¹ levittäminen toteuttaa myös osittain tätä sekä Tulevaisuuden sote-hankkeessa mahdollisuus huomioida. Lastensuojelulakiin säädetty lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden enimmäisasiakasmäärän rajausta helpottanee tätä.</p> <p>Systemisen lastensuojelun mallin juurtuminen palvelujärjestelmään edellyttää alueellisten ylläpitorakenteiden synnyttämistä: pysyvää implementoinnin tukistrategiaa: tukea, valmennusta, implementointiprosessin arviointia, palautteen keräämistä ja käsittelyä, kokemuksista oppimista sekä mallin sisällöllistä syventämistä kansallisesti koordinoitusti. Tämä edellyttää resurssia kansallisella tasolla ja hyvinvointialueilla/yliopistollisten keskussairaaloiden alueilla.</p> <p>Pelastakaa Lapset ry, Autismisäätiö, Ammattiopisto Live, Metropolia AMK ja Terapia Perhonen toteuttavat OPH:n rahoittamaa, Selkeästi Seksuaalisuudesta-hanketta, jonka tarkoituksena on kouluttaa koulun henkilöstöä esimerkiksi seksuaalisuudesta, moninaisuudesta ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisystä. Tässä hankkeessa otetaan erityisesti huomioon ne lapset ja nuoret, joilla on erityisen tuen tarpeita.</p>		

71 Yliruka, L. & Tasala, T. Lastensuojelun systemaattisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

7. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
<p>Vahvistetaan seksuaalikasvatusta ja sen laadun kansallisesti:</p> <p>Kannustamalla ja tukemalla korkeakouluja lisäämään ikätasoista seksuaalikasvatusta koskevia sisältöjä opettajan- ja varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutukseen.</p> <p>Kannustamalla kuntia/hyvinvointialueita ja muita työnantajia lisäämään ammattilaisten täydennyskoulutusta seksuaalikasvatuksesta.</p>	<p>STM, OKM, THL, OPH, kunnat, hyvinvointialueet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • järjestetyt koulutukset • lisätyt materiaalit THL:n ja Opetushallituksen sivuille • puheeksioton välineiden kehittäminen
<p>Toimeenpano vuosina 2022–2025</p>		
<p>Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa voidaan sisällyttää erilaisiin ja eri toimijoiden tuottamiin väkivaltatyön koulutuspaketteihin ammattilaisille.</p> <p>THL antaa tukea koulutussisältöjen kansalliseen kehittämiseen kokoamalla seksuaaliväkivaltaa koskevia materiaaleja omille Väkipalsta-aihesivustolleen ja THL:n verkkokouluun⁶³. Väkipalsta-aiheisia THL:n verkkokouluja ovat mm. Luo luottamusta – puutu väkivaltaan, Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa- ja Barnahus-verkkokoulut. Tietoa voidaan välittää neuvolapalvelujen ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä Barnahus-työn toimijoille säännöllisesti julkaistavien verkostokirjeiden kautta ja lisäksi valtakunnallisen perhekeskusverkoston kautta hyvinvointialueen perhekeskustoimijoille⁷²</p> <p>OPH kokoaa materiaaleja omille aiheviistoilleen ja tukee kuntien työtä tässä.</p> <p>Suojellaan Lapsia ry: tuottaa kuntien ja hyvinvointialueiden työtä tukevaa materiaalia. Mm. Isot tunteet tulevat ja menevät sekä Salaisuuskirjat.</p> <p>Pelastakaa Lapset ry: toteuttanut kyselyn vuonna 2021 ammattilaisille siitä, millaista materiaalia tarvitaan ja tulee tuottamaan uutta materiaalia aiheeseen liittyen vuonna 2022.</p> <p>ETKL: Hyödynnetään toisten / yhteisiä koulutusmateriaaleja ammattilaisten koulutuksissa (väkivaltatyön asiantuntijat, sosiaalityöntekijät ym). Lisätään tietoa Apua ammattilaisille sivulle.</p> <p>Väestöliitto: kouluttaa ammattilaisia kehotunnekasvatuksesta ja häirinnän ennaltaehkäisemisestä sekä kaveritaidoista. Opetushallituksen rahoittamassa hankkeessa 2022 toteutetaan myös mm. kehotunnekasvatuksen ammatillinen ohjattu someryhmä.</p>		

72 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022b. Valtakunnallinen perhekeskusverkosto (verkkosivut).

6.3 Artikla 6; Lasten koulutus

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lapset saavat perus- ja keskiasteen koulutuksessa heidän kehittyvän kykynsä mukaisesti tietoa seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön riskeistä samoin kuin keinoista suojella itseään. Tämä tieto, jota annetaan yhteistyössä vanhempien kanssa silloin kun tämä on asianmukaista, annetaan yleisemmän seksuaalisuutta koskevan tiedon yhteydessä ja siinä kiinnitetään erityistä huomiota vaaratilanteisiin, erityisesti niihin, jotka liittyvät uuden informaatio- ja viestintäteknologian käyttöön.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Lasten oma tieto oikeudesta olla turvassa ja keinoista suojata itseään on seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyn kulmakivi. Siinä tarvitaan yhteistyötä lasten elinympäristöjen (koti, varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset) ja muiden toimijoiden (mm. sosiaali- ja terveystoimi sekä järjestöjen palvelut ja koordinaatio) välillä. Asiaa on kuvattu laajasti muun muassa Opetushallituksen⁷³ ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen seuraavilla sivuilla:

- Opetushallituksen Oppilaitosten tasa-arvotyön tukimateriaali -sivustolla on runsaasti materiaalia seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja käsittelyyn koulussa. Opetushallitus on myös julkaissut vuonna 2020 oppaan⁷⁴ seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa.
- Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman verkkosivujen osiot koskien seksuaaliväkivaltaa⁷⁵ sekä turvataitokasvatusta ja seksuaalikasvatusta⁷⁶
- THL Väkivallan ehkäisy -sivuston osiot koskien seksuaaliväkivaltaa⁷⁷ ja seksuaalikasvatusta väkivallan ehkäisyssä⁷⁸ sekä turvataitokasvatusta⁷⁹.

Edellä mainitut verkkosivut sisältävät runsaasti linkkejä myös toisiin asiaa koskeviin sivustoihin, kuten järjestöjen toimintaan.

73 Opetushallitus (OPH). 2022a. Seksuaalisen häirinnän vastainen työ (verkkosivut).

74 Laitinen ym. 2020. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaat ja käsikirjat 2020: 4a. Opetushallitus.

75 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021f. Seksuaaliväkivalta (verkkosivut).

76 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021g. Väkiältä ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä (verkkosivut).

77 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022c. Seksuaaliväkivalta (verkkosivut).

78 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022d. Seksuaalikasvatus ja seksuaaliväkivallan ehkäisy (verkkosivut).

79 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022e. Turvataitokasvatus (verkkosivut).

Koulut ja oppilaitokset tekevät omaa jatkuvaa ja suunnitelmallista työtä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Tätä työtä tulisi myös systemaattisesti arvioida ja kehittää. Oppilas- ja opiskelijahuollon kuraattorit, psykologit sekä terveydenhoitajat toteuttavat ryhmätapaamisia mm. seksuaaliväkivallan ehkäisystä. Seksuaaliterveyttä käsitellään terveystarkastuksissa ja annetaan seksuaaliterveysneuvontaa. Väkivallasta, sen uhkasta ja seksuaalisesta häirinnästä kysytään äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon esitietolomakkeissa⁷⁶. Tarkastuksissa voidaan niiden pohjalta ja aina tarvittaessa hyödyntää lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta. Pienten lasten vanhemmille, kouluikäisille ja nuorille väkivallan puheeksiottoon on olemassa myös omia työvälineitään, esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton Turva10 -välineet. Systemaattinen asian esille otto madaltaa asiakkaan kynnystä ottaa asia puheeksi myös itse.⁵⁵

Lapsen ja nuoren sosioemotionaalisten taitojen tukeminen sekä turvataito- ja seksuaalikasvatus mukaan lukien digitaaliset ympäristöt sekä kotona että eri palveluissa antavat tärkeitä tietoja ja taitoja niin vertais- kuin perhesuhteisiin sekä edistävät mielenterveyttä. Ne ehkäisevät ja suojaavat myös erityyppiseltä väkivallalta ja helpottavat avunsaamista sekä toimimista uhka- ja vaaratilanteissa.⁵⁵

Kunnissa on omia tapojaan tuottaa turvataitokasvatusta ja materiaaleja. Esimerkiksi Oulun kaupunki on turvataitokasvatukseensa tuottanut useita julkaisuja⁶⁸. Julkaisuissa on sekä lapsille suunnattuja sarjakuvakirjoja, että myös ammattilaisille ja vanhemmille tarkoitettuissa kirjoissa lapsille omia tehtäviä.

Useat järjestöt tuottavat suoraan lapsille suunnattuja materiaaleja ja viestintää. Materiaaleja on saatavissa lapsille, vanhemmille ja lasten parissa työskenteleville aikuisille ja ammattilaisille lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta, sen ennaltaehkäisystä, puheeksiottamisesta ja turvataidoista. Esimerkiksi:

- Yksi käytettävissä oleva, vapaasti verkostosta saatava malli on Väestöliiton ja Oulun yliopiston⁸⁰ kehittämä Pisarapuuttumisen malli⁸¹. Pisarapuuttumisen avulla on mahdollista lapsia leimaamatta, etukäteen puuttua lasten väliseen, satunnaiseen väkivallan käyttöön ja kaikenlaiseen häirintään. Netistä on saatavilla muun muassa luentoja pisarapuuttumisesta ja kaveritaidoista sekä videoita aiheesta.

80 Väestöliitto. N.d.c. Häirinnän ennaltaehkäisy (verkkosivut, malli kehitetty yhteistyössä Huukin, T. Leikki 1 –hanke).

81 Väestöliitto. 2020. Pisarapuuttuminen kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn (verkojulkaisu).

- Muun muassa Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilta⁸² sekä MLL:n Nuortennettisivustolla on myös saatavissa tietoa mistä saa tukea ja apua⁸³.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3c*.

Taulukko 4. Toimenpiteet / lasten koulutus

8. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Tuotetaan tietoja ja materiaaleja, joiden avulla lapset ja nuoret saavat perus- ja toisen asteen koulutuksessa heidän ikä- ja kehitystasoonsa sopivaa tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja turvataidoista, ml. seurusteluväkivalta. Huomioidaan työssä erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret.	Kunnat ja hyvinvointialueet, yhteistyössä järjestöjen kanssa	<ul style="list-style-type: none"> • Eri toimijoiden tuottamien koulutusten lukumäärä • tavoitetut luokat ja kansalaiset • tuotetusta materiaalista ja koulutuksista kerätty palaute.
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
OPH, THL: Tuotetaan julkaisuja ja päivitetään olemassa olevia verkkosivujen sisältöjä sosiaaemotionaalisten taidoista, turvataidoista, seksuaalikasvatuksesta ja seksuaaliväkivallasta osana kansallista ohjaustyötä.		
Tampereen yliopisto: Kiistelty suostumus: läheisyyden sosiaalinen ja digitaalinen rajankäynti nuorten romanttisissa suhteissa (2019-2023) -hankkeessa tarkastellaan seksuaalisen suostumuksen merkityksellistymistä ja neuvotteluja osana nuorten sosiaalisia suhteita ja arjen ympäristöjä. ⁸⁴		
Pelastakaa Lapset ry: tuotetaan lasten parissa toimiville aikuisille, mm. lasten vanhemmille, materiaalia useilla eri kielillä, jolla tuetaan aikuisten kykyä tarjota lapsille heidän ikä- ja kehitystasoon sopivaa tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja turvataidoista.		
Ensi- ja turvakotien liitto: lisätään Nettiturvakodin ⁸⁵ lasten ja nuorten sivuille tietoa ja materiaalia seksuaalisesta häirinnästä, groomingista, seurusteluväkivallasta. Tehdään mm. testi: Mitä on seksuaalinen häirintä/ väkivalta sekä lisätään ohjeet lapsille ja nuorille tilanteeseen, jos he kohtaavat seksuaalista häirintää.		
Suojellaan Lapsia ry ja aluehallintovirastot: Jatketaan Turvallisesti Digiliikenteessä, STOP, SLOW & GO-digiturvaitomateriaalien juurruttamista varhaiskasvatukseen ja alkuopetuksen ammattikasvattajille. Aineistopankki löytyy Suojellaan Lapsia ry:n nettisivuilta. ⁸⁶		

82 Rikosuhripäivystys (RIKU) N.d. Lapsi ja nuori rikoksen uhrina (verkkosivut).

83 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2021a. Nuorten netti. Apua seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan (verkkosivut 27.8.2021).

84 Tampereen yliopisto. N.d.b. Kiistelty suostumus: läheisyyden sosiaalinen ja digitaalinen rajankäynti nuorten romanttisissa suhteissa (2019-2023).

85 Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL). N.d. Nettiturvakoti (verkkosivut).

86 Suojellaan Lapsia ry. N.d.c. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä (verkkosivut).

MLL: Tuotetaan vanhemmille ja lasten kanssa toimiville ammattikasvattajille sekä nuorisotyöntekijöille materiaalia seksuaalisesta häirinnästä ja houkuttelusta netissä ja peleissä sekä digiturvataidoista sekä turvallisesta ja hyvinvointia lisäävästä mediankäytöstä MLL:n Vanhempainnettiin⁸⁷ sekä nuorille Nuortennettiin⁴¹.

Väestöliitto:

- Tuotetaan lasten parissa toimiville ammattilaisille ja vanhemmille tietoa, taitoja, malleja ja materiaalia avoimen puhekuluttuurin, lasten ikätasoisien seksuaalisen kasvun ja kehityksen, kehoitsetunnon, seksuaalioikeuksien ja turvataitojen tukemiseksi voimaannuttamisen avulla.
- Tuotetaan urheilun parissa toimiville Et ole yksin tukipalvelu⁸⁸, johon seksuaaliväkivallan ja häirinnän, epäasiallisen käytöksen tai kiusaamisen kohteeksi joutunut urheilija tai urheilutoimija voi olla yhteydessä ja saada apua. Valtakunnallisen tukipalvelun lisäksi vahvistetaan lasten ja nuorten itsemääräämisoikeutta sekä lisätään vanhempien ja valmentajien tietoja nuorten kokeman väkivallan ja häirinnän ehkäisystä.
- Ylläpidetään pojiksi itsensä identifioiville puhelin- ja verkkopalvelu, josta he saavat apua mieltä askarruttaviin asioihin.
- Tuotetaan nuorille suunnattuja materiaaleja seksuaalisuudesta Hyvä kysymys -verkkopalveluun.⁸⁹

9. Toimenpide

Toteuttaja-tahot

Seuranta ja mittarit

Eri toimijat tekevät seksuaaliseen häirintään ja väkivalta -aiheisiin liittyvää yhteistyötä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kanssa ja tekevät vierailuja varhaiskasvatuksen yksiköihin ja oppilaitoksiin

OPH, Kunnat ja hyvinvointialueet (oppilas- ja opiskeluhoolto), järjestöt

Tavoitetut luokat ja kansalaiset.
Materiaalien latausmäärät

Toimeenpano vuosina 2022–2025

Opetushallitus on tehnyt aihetta koskevaa materiaalia (ks. esimerkiksi Laitinen ym. 2020)⁷³.

ETKL: Eri ikäisille lapsille ja nuorille suunnattua työskentelyä turvallisuuden vahvistamiseksi, omien rajojen tunnistamiseksi ja uhkaavissa tilanteissa toimimiseksi. Koulu/oppilaitosvierailuilla otetaan väkivallan eri muodot puheeksi, myös seksuaaliväkivalta. Seurusteluväkivalta on oma teemansa ja siitä on olemassa paketti yhdistysten käyttöön kouluilla/oppilaitoksissa. Hyödynnetään yläkouluille ja toisen asteen oppilaistoksiin tehtyä My Space Not Yours⁹⁰ -väkivallan vastaista materiaalia ja toimintatapoja (ryhmät ja yksittäiset tunnit).

Pelastakaa Lapset ry ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto: järjestävät yhdessä koulutuskiertueen seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja väkivallasta sekä lasta suojaavista digiturvataidoista.

Suojellaan Lapsia ry: juurruttaa Turvallisesti Digiliikenteessä, STOP, SLOW & GO-oppimateriaaleja varhaiskasvatukseen ja alkuopetukseen lapsia osallistaen⁸⁶.

87 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). N.d.a. Vanhempainnetti (verkkosivut).

88 Väestöliitto. N.d.d. Urheiluharrastuksen on oltava turvallista. Et ole yksin (verkkosivut).

89 Väestöliitto. 2019. Nuorten väestöliitto. Hyvä kysymys (verkkosivut).

90 De Boer ym., T. N.d. My space Not Yours. Menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa. Ensi ja turvakotien liitto (ETKL).

6.4 Artikla 7; Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

”Kukin sopijapuoli varmistaa, että henkilöillä, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen, on asianmukaisesti mahdollisuus päästä tehokkaihin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksentekoriskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Barnahus-hankeen raportissa on tuotettu mallinnus pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden tehokkaista hoitopoluista⁹¹. Mallinnus sisältää suuntaviivat sille, miten palvelut saatetaan nykyistä enemmän järjestökentän vastuulta julkisen palvelun maksuttomaksi toiminnaksi. Seuraava konkreettinen toimenpide on toimijoiden sitouttaminen mallinnuksen pilotointiin ja arviointiin. Onnistuminen vaatii koordinoivan henkilön nimittämistä esimerkiksi THL:lle.

Ennaltaehkäisyä toteutetaan monen toimijan työnä. Muun muassa:

- Pelastakaa Lapset ry on tuottanut yhteistyössä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa Mielenterveystalo.fi-sivustolle omahoito-ohjelman⁹² henkilöille, jotka ovat huolissaan omasta lapsein kohdistuvasta seksuaalisesta kiinnostuksestaan.
- MLL on yhdessä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa osa Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (Kavi) koordinoimaa Finnish Safer Internet Centreä⁹³, joka kehittää lasten ja nuorten turvallisuutta mediassa ja internetissä tuottamalla aineistoja ja koulutusta lapsille, nuorille, vanhemmille sekä ammattilaisille.
- Koordinaatin grooming-työssä⁹⁴ on koottu eri järjestöjen ja toimijoiden yhteistyönä yhteen mm. kaikki Suomesta löytyvä groomingiin liittyvä materiaali yksiin kansiin sekä tuotettu opas ilmiöstä ja koulutettu nuorisotyöntekijöitä ympäri Suomea.

91 Taivaloja N. & Nurminen N. 2020. Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Teoksessa: Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? – Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Toim. T. Laajasalo. THL Raportti 17:2020.

92 Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) N.d. seksuaalinen kiinnostus lapsiin – omahoito. Mielenterveystalo.fi (verkkosivut).

93 Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI). N.d. The Finnish Safer Internet Centre (FISIC, verkkosivusto).

94 Koordinaatti. N.d.a. Groomig-hanke (verkkosivut).

- Suojellaan Lapsia ry on kehittänyt interventiona toimivan ReDirection tutkimuskyselyn ja datankeruun pimeään verkon puolelle sekä sen tuloksien ReDirection omahoito-ohjelman henkilöille, jotka etsivät, käyttävät ja levittävät laitonta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia (CSAM)⁹⁵. Verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaaliväkivaltarikosten ennaltaehkäisemiseksi tuotettu ReDirection omahoito-ohjelma on kehitetty vahvassa erityisasiantuntijayhteistyössä Suojellaan Lapsia ry:n asiantuntijoiden ja Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntijoiden (Nurminen & Ylipekka) sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) IT-psykiatrian ja psykososiaalisten hoitojen linjan/Mielenterveystalo.fi asiantuntijoiden kanssa. ReDirection ohjelma on käytettävissä anonyymisti myös pimeään verkon puolella

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3d*.

Taulukko 5. Toimenpiteet / ennalta-ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

10. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Henkilöille, jotka ovat riskissä syyllistyä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, pilotoidaan valtakunnallisesti THL:n ja Barnahus-hankkeen tuottamaa mallia.	STM, THL, kunnat, hyvinvointialueet, yliopistosairaalat, järjestöt	Hyvinvointialueetasolla (ja muilla tasoilla) tavoitetut asiakasmäärät
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
THL ja Barnahus-työ ovat toimeenpanon kannalta keskiössä, mutta tehtävä työ edellyttää erillistä resursointia, esimerkiksi työtä koordinoivan asiantuntijan palkkaamista THL:lle. Tarkoituksena on, että tuotettavassa ja pilotoidavassa kansallisessa toimintamallissa hyödynnettäisiin mm. Suojellaan Lapsia ry:n ReDirection tutkimusdataa, järjestöjen ja SeriE-verkoston toiminnasta saatuja kokemuksia ja akateemisessa yliopistoyhteistyössä tuotettua tutkimusta.		

95 Suojellaan Lapsia ry. N.d.d. ReDirection-hanke ennaltaehkäisee lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikollisuutta (Verkkosivut).

11. Toimenpide	Toteuttajat- ahot	Seuranta ja mittarit
Tiedotetaan matalan kynnyksen omahoito-ohjelmista valtakunnallisesti ja madalletaan potentiaalisten seksuaalirikollisten kynnystä hakeutua hoitoon mm. tuottamalla tietoa lapsikohteisesta seksuaalisuudesta.	Yhteistyössä STM, THL, kun- nat, hyvinvoin- tialueet ja jär- jestöt	<ul style="list-style-type: none"> • Omahoito-ohjelma sivustojen kävijämäärät ja käyttäjämäärä 2022 • palautteet materiaalista
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>Palveluiden tulisi perustua matalaan kynnykseen, maksuttomuuteen ja luottamuksellisuuteen. Esimerkiksi terveyskeskusten nykyisistä henkilöstä täydennuskoulutettaisiin henkilöitä, joilla valmiuksia tukityöhön ja palveluohjaukseen, koulutuksessa voidaan hyödyntää järjestöjen asiantuntemusta (esim. Serita, Välitä!, SeriE, Suojellaan Lapsia ry, Rikosseuraamuslaitos).</p> <p>Pelastakaa Lapset ry: tuotetaan materiaalia lapsikohteisesta seksuaalisuudesta, materiaali valmistumassa 2022–2023.</p>		
12. Toimenpide	Toteuttaja- tahot	Seuranta ja mittarit
Tuetaan ja edistetään tutkimusta henkilöistä, jotka etsivät, käyttävät ja levittävät laitonta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia.	Yliopisto ja jär- jestöyhteistyös- sä toteutettavat yhteistyössä	Tutkimuksiin osallistuneiden määrä, tieteel- listen tutkimusartikkelien määrä
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>Suojellaan Lapsia ry, Itä-Suomen yliopisto: tutkimustyö vuosina 2022–2023 kansainvälisessä akateemisessa tutkijayhteistyössä.</p>		

6.5 Artikla 8; Suurelle yleisölle tarkoitetut toimenpiteet

” 1. Kukin sopijapuoli edistää tai järjestää suureen yleisöön kohdistuvia tietoisuutta lisääviä kampanjoita, jotka tarjoavat tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä siitä, mihin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai kieltääkseen sellaisen materiaalin jakamisen, jossa mainostetaan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Varhaisvatusympäristöissä kohdataan arjessa suuri osa alle kouluikäisten lasten perheistä. Työtä paikallisella tasolla ohjaavaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022⁹⁶ on kirjattu lasten kanssa yhdessä turvallisuuteen liittyvien asioiden opettelu päivittäisissä tilanteissa. Seksuaalikasvatuksesta ja turvataidoista on kirjattu yksilöityjä sisältöjä esim. ohjata lapsen ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen kunnioittavasti, keinoja tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Varhaiskasvatuksen työn sisältöihin kuuluvan mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsia käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi.

Suurelle yleisölle tarkoitetut kampanjat vaativat hyvin näkyviä toimenpiteitä ja eri toimijoiden yhteistyötä. Järjestöt (mm. Pelastakaa Lapset ry, MLL ja Suojellaan Lapsia ry) tekevät jatkuvaa viestintää, joiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja sen ehkäisemisestä.

Esimerkkeinä tällä hetkellä meneillään olevista kampanjoista ja toimenpiteistä voidaan nostaa esiin:

- Suojellaan Lapsia ry: n. Turvallisesti Digiliikenteessä kampanja muistuttaa, että lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy tulee aloittaa varhain. Pienten lasten vanhemmat ovat olennainen kohde-ryhmä myös siksi, että yhä pienemmät lapset käyttävät digitaalista mediaa ja tarvitsevat perusdigiturvataidot.
- Suojellaan Lapsia ry tekee TeleNorin (DNA) kanssa yhteistyötä siten, että Turvallisesti Digiliikenteessä työ, tv-mainonta ja diginäytöt ovat esillä kaikissa DNA kaupoissa.
- Telia on tuottanut Pelastakaa Lapset ry:n kanssa yhteistyössä mm. tukimateriaalia vanhemmille sekä oppaita mediakasvatukseen ja lapsen tukemiseen. Esimerkiksi syksyllä 2021 on julkaistu Digitaalinen vanhemmuuspakkaus⁹⁷ eli tieto-/työkalupaketti vanhemmille luomaan hyvää digiarkea lapsen kanssa ja suojaamaan lapsen netinkäyttöä.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3e*.

96 Opetushallitus (OPH). 2022b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

97 Telia. N.d. Digitaalinen vanhemmuuspakkaus (verkkosivut).

Taulukko 6. Toimenpiteet / suurelle yleisölle

13. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Lapsille ja nuorille suunnataan tutkittuun tietoon perustuvia kampanjoita, some- viestintää ja kirjoituksia turvataidoista ja seksuaaliväkivallasta.	Eri organisaatiot itse ja yhteistyössä	Tavoitetun kohderyhmän määrä Materiaalien latausmäärät
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>KAVI, OPH, THL: Kansalliset toimijat tuottavat julkaisuja ja päivittävät verkkosivujen materiaaleja sekä tekevät yhteistyötä eri organisaatioiden ml. järjestöt kanssa turvataitokasvatukseen ja seksuaaliväkivallan ehkäisyyn liittyvissä kampanjoissa.</p> <p>ETKL ja Pelastakaa Lapset ry: Eri vuosina kampanjoilla eri kärjet liittyen seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn.</p> <p>Suojellaan Lapsia ry: Turvallisesti Digiliikenteessä juurruttaminen osaksi vuosittain toistettavaa digiliikennekampanjoita. Tuotetaan uusia materiaaleja tietoisuuden lisäämiseksi.</p>		
14. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
<p>Nostetaan Lanzaroten sopimuksen teemoja esille ainakin kerran toteuttamissuunnitelman aikana vuosina 2022–2025 seuraavissa yhteyksissä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 9.2, jolloin osana Mediataitoviikkoa vietetään kansainvälistä Safer Internet Day:tä tarkoituksena edistää teknologian ja puhelimien turvallisempaa ja vastuullisempaa käyttöä. • 18.11, jolloin vietetään Lasten oikeuksien viikolla Euroopan neuvoston lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaista päivää. 	STM, THL, OPH, järjestöt ja niiden yhteistyökumppanit, yritykset	toteutuneet teemapäivät
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
Tehdään yhteistyötä ja sovitetaan viestintää yhteen kansallisen lapsistrategian toimeenpanon ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanotyön kanssa. Käytetään Euroopan neuvoston tarjoamia kampanjamateriaaleja niiltä osin, kun ne soveltuvat Suomeen ja on resursseja niitä kääntää.		

6.6 Artikla 9; Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen

” 1. Kukin sopijapuoli rohkaisee lapsia, heidän kehittyvien kykyjensä mukaan, osallistumaan sellaisten valtion toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jotka koskevat lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa.

2. Kukin sopijapuoli rohkaisee yksityistä sektoria, erityisesti informaatio- ja viestintäteknologiasektoria, turismi- ja matkailualaa sekä pankki- ja rahoitusalaan, samoin kuin kansalaisyhteiskuntaa osallistumaan sellaisen toimintapolitiikan kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jolla ehkäistään lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä, sekä soveltamaan sisäisiä normeja itsesääntelyn tai yhteissääntelyn keinoin.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee tiedotusvälineitä julkaisemaan sopivaa tietoa, joka liittyy kaikkiin lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin näkökohtiin, ottaen asianmukaisesti huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja lehdistövapauden.

4. Kukin sopijapuoli rohkaisee, tarvittaessa rahastoja perustamalla, sellaisten kansalaisyhteiskunnan projektien ja ohjelmien rahoitusta, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä sekä suojella lapsia niiltä. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Suomi rahoittaa kaksivuotista UNICEFin AI for Children –hanketta⁹⁸. Hankkeen kautta ja Suomen tuella ja ohjauksessa UNICEF laatii globaalin policy-ohjeistuksen siitä, miten lapset ja lapsen oikeudet tulee tekoälyjärjestelmissä ottaa huomioon. Hanke on yksi väylä monitoimijaiseen työhön, jonka avulla voidaan auttaa niin valtioita, järjestöjä, yrityksiä kuin muitakin tekoälyä käyttäviä ja kehittäviä tahoja ottamaan lasten tarpeet ja oikeudet huomioon.

THL:n, Pesäpuun ja Ensi- ja turvakotien liiton yhdessä järjestämä VäkiValtafoorumi on toteutettu jo useana vuotena aina elokuun alussa vuosittain vaihtuvalla teemalla.

98 Unicef. N.d.a. All for children (verkkosivut).

Väkivaltafoorumin avulla lasten ja nuorten itsensä kanssa voidaan nostaa esiin joitakin yhdessä käsiteltäviä teemoja. Kun puhutaan hyvin sensitiivisistä asioista, on erityisen tärkeää, että vertaistapaamiset ovat eettisesti ja turvallisesti järjestettyjä. Työssä täytyy huomioida kysymisen yhteyteen liittyvä oireiden mahdollinen aktivoituminen ja tehdä suunnitelma psykososiaalisen tuen turvaamisesta tarvittaessa.

Lisäksi esimerkkeinä yksityisen sektorin ja tiedotusvälineiden tekemästä työstä ovat:

- Pelastakaa Lapset ry ajaa Child Rights Business Principles⁹⁹ –ajattelua yrityksiin. Osana tätä yhteistyötä yritysten kanssa edistetään myös Lanzaroten sopimuksen toimeenpanoa.
- Ensi- ja turvakotien liitto on kysynyt lapsilta ja nuorilta seurusteluväkivallasta. Sek-suaaliväkivalta on merkittävässä roolissa. Julkaisussa¹⁰⁰ on myös lasten ja nuorten sanoitusta asiasta.
- Turvallisesti Digiliikenteessä -mediakasvatus kuvataidepajat ovat Suojellaan Lapsia ry:n kehittämä menetelmä, jossa lapset saavat kuvataiteen keinoin ilmaista ajatuksiaan liikennevalomallin mukaisesti kuvataidepajassa, jossa he saavat mediakasvatusalustuksena. Malli on siirrettävissä varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen osaksi ja lasten tekemiä maalauksia voidaan heidän ja heidän vanhempien luvallaan käyttää osana lasten äänen kuulumista kuvataiteen keinoin. Lasten kuvataidenäyttely Lanzaroten sopimuksen aihepiiristä lisäisi suuren yleisön tietoisuutta. Suojellaan Lapsia ry on toteuttanut digitaalisen näyttelyn koronapandemian liittyneiden rajoitusten vuoksi.
- MLL:n Nuortennetti⁴¹ on kaikille avoin nettisivusto nuorille, jonka tekemiseen nuoret saavat myös osallistua tärkeiksi kokemillaan asioilla ja sisällöillä. Nuoret tuottavat sivustolle sisältöjä sekä osallistuvat sivustolla keskusteluihin seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja väkivallan sekä turvallisen mediankäytön teemoista. Nuortennetin vapaaehtoiset toimittajat (nuoret) hallinnoivat myös Nuortennetin sosiaalisen median kanavia (Instagram, TikTok, Discord) ja tuottavat niihin sisältöä.
- MLL koordinoi nuoret Suomesta joka vuosi kansainväliseen BIK (Eu Better Internet for Kids¹⁰¹) Youth seminaariin, jossa nuorten ajatuksia kuullaan turvalliseen mediankäyttöön liittyen.
- Telia pyrkii tukemaan digitaalisen osallisuuden ja tasa-arvon edistymistä erityisesti usein digitalisaatiossa heikommassa asemassa olevien väestöryhmien osalta. Telia

99 Unicef, UN Global Compact & Save the Children (toim.). 2012. Children's Rights and Business Principles.

100 Kovanen, T. 2019. Seurustelun ei kuulu satuttaa. Suomalaisten nuorten kokemuksia seurusteluväkivallasta (verkkojulkaisu 9.12.2019). Ensi- ja turvakotien liitto ry.

101 Better Internet for Kids (BIK). N.d. Creating a safer and better internet for children and young people (verkkosivut).

on usean vuoden ajan tehnyt tiivistä yhteistyötä Pelastakaa Lasten kanssa edistääkseen lapsen oikeuksia digitaalisissa ympäristöissä. Näitä ovat mm. oikeus yksityisyyteen, tietoon ja osallisuuteen, leikkiin ja vapaa-aikaan, suojeluun ja hyvinvointiin. Yhteistyön tuloksena tuotetaan tukimateriaalia vanhemmille, oppaita mediakasvatukseen ja lapsen tukemiseen sekä edistetään lapsien, vanhempien ja opettajien taitoa ja valmiutta huolehtia verkkoturvallisuudesta ja tietosuojasta mm. työpajojen, oppaiden ja videoiden avulla. Yhteistyö ulottuu myös E-urheilun pariin, missä Telia ja Pelastakaa Lapset ry yhdessä edistää vastuullista pelaamista, tästä esimerkkinä yhdessä laaditut vastuullisen pelaamisen periaatteet. Lisäksi Telia kouluttaa työntekijöitensä lisätäkseen henkilöstönsä tietoisuutta ja ymmärrystä lasten oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä.

Taulukko 7. Toimenpiteet / lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen

15. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Otetaan nuorten väkivaltatyön foorumiin yhtenä vuonna nuorten vertaistapaamiseen teemaksi seksuaaliväkivalta.	THL, OPH, järjestöt	teeman toteutuminen foorumissa
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
Toteutetaan teema ainakin kerran toimeenpanosuunnitelmakaudella		
ETKL: Nuorten väkivaltatyön foorumin teemaksi nosto ja viestin vieminen foorumin avulla aikuisille / ammatillisille yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.		

6.7 Artikla 10; Kansalliset yhteistyötoimenpiteet

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaakseen kansallisen tai paikallisen yhteistyön niiden eri viranomaisten (erityisesti opetussektori, terveyssektori, sosiaalipalvelut ja poliisi- ja oikeusviranomaiset) kesken, jotka ovat vastuussa lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, niiden ehkäisemisestä ja torjunnasta.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen tai määrätäkseen

(a) riippumattomia ja toimivaltaisia kansallisia tai paikallisia instituutioita lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi varmistaen, että niillä on erityiset voimavarat ja vastuu;

(b) mekanismit tietojen keräämiseksi tai kansallisia tai paikallisia toimipisteitä, jotka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa seuraavat ja arvioivat lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiönä ottaen asianmukaisesti huomioon henkilötietoja koskevan suojan.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee yhteistyötä toimivaltaisten valtion viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Valtakunnallisessa nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa 2020–2023³⁴ on toimenpide nuoriin kohdistuvan houkuttelun seksuaalisiin tarkoituksiin (groomingin) ehkäisemiseksi. Ohjelmassa on perustettu ministeriöiden välinen koordinaatiohanke tähän työhön. Toimenpiteisiin sisältyvät muun muassa nuorten ja heidän huoltajiensa paremmat digitaidot ja ymmärrys digitaalisista ympäristöistä, tiedon lisääminen mediakasvatuksen avulla sekä konkreettisten toimintatapojen kehittäminen, joiden avulla nuoria, heidän vanhempiaan ja nuorten parissa työskenteleviä ohjataan ja opetetaan toimimaan turvallisemmin, tiedostavammin ja omat oikeudet ymmärtäen monimediaalisessa maailmassa. Yhteistyön puitteissa on tarkoitus toteuttaa eri hallinnonalojen toimenpiteiden koordinaatiota pitkäjänteisten ja vaikuttavien toimintatapojen, toimintamallien löytämiseksi sekä valtionhallinnon määrärahojen tarkoituksenmukaisen kohdistamisen tueksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa on tärkeää huolehtia siitä, että monialainen yhteistyö ei katkea. Istanbulin sopimuksen uuden toimikauden (2022–2025) toimeenpanosuunnitelmassa onkin aiheeseen liittyvä toimenpide: ”Täydennetään olemassa olevaa ohjeistusta tiedonsaantioikeuksista väkivaltatyötä tekeville ammattilaisille monialaisen yhteistyön edistämiseksi sekä tarkastellaan mahdollisia lainsäädännön kehittämistarpeita tiedonsaantioikeuksien osalta”. Tämä Istanbulin sopimuksen toimeenpanon kohta edistää myös Lanzaroten sopimuksen mukaista työtä.

Helsingin kaupunki on esimerkki hyvinvointialueen kokoisesta yhteistyöstä. Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala on mukana kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen verkostoon sisältyvässä lähisuuhdeväkivaltatyöryhmässä, joka koordinoi kaupunkitasoisesti väkivallan ehkäisyyn kohdentuvia toimenpiteitä. Helsingin kaupunki on 10.1.2022 alkaen tehostanut koko kaupungin kattavaa verkoston toimintaa lähisuuhdeväkivaltakoordinaattorin työpanoksella. Helsingin kaupunki on myös liittynyt vuonna 2021 Unicef Lapsiystävällinen kunta –toimintamalliin¹⁰², joka perustuu YK lapsen oikeuksien sopimukseen

102 Unicef. N.d.b. Lapsiystävällinen kunta -mallia toteuttavat kunnat (verkkosivut).

ja tavoitteena on erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteuttaminen. Toiminta on käynnistetty nykytilan kartoituksella ja siinä yhteydessä on kaupunkitasoisiksi kehittämiskohteeksi tunnistettu väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen. Helsingin kouluissa ja oppilaitoksissa toteutetaan monialaisessa yhteistyössä kiusaamisen vastaista ohjelmaa KVO13¹⁰³, joka tarjoaa työkalupakin kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen ja jälkihoitoon.

Viranomaisten välistä tiedonvaihtoa on tehostettu vuodesta 2019 Barnahus-hankkeeseen kuuluvan LASTA-seula -toiminnan jalkauttamisen avulla⁵³. Työ on edennyt 2019-2021 uusille alueille, mutta jalkauttamisen yhteydessä on havaittu, että tiedonvaihtoa säätelevät lait ovat haastava ja monitulkintainen kokonaisuus. Esimerkiksi oikeudet jakaa terveydenhuollon olennaisia taustatietoja monialayhteistyössä lastensuojelun ja poliisin kanssa ovat epäselvät, ja tämä vaikeuttaa esimerkiksi esitutkinnan tarpeen harkitsemista ja lapsen kokonaistilanteen hahmottamista. Osana Barnahus-työtä laaditaan Euroopan unionin teknisen tuen ohjelmarahoituksella vuosina 2021–2023 selvitys tietojen vaihtoon mahdollisesti liittyvistä lainsäädännön muutostarpeista.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus — toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3f*.

Taulukko 8. Toimenpiteet / kansalliset yhteistyötoimenpiteet

16. Toimenpide	Toteuttajat	Seuranta ja mittarit
Laaditaan selvitys tietojen vaihtoon mahdollisesti liittyvistä lakien muutostarpeista.	THL	Kooste lainsäädännön tilasta ja tarvittavista muutoksista on julkaistu ja esitetty 2023 mennessä olennaisille sidosryhmille.
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
Barnahus-hanke yhdessä Euroopan neuvoston edustajien kanssa toteuttavat selvityksen vuoden 2023 loppuun mennessä.		

103 Helsingin kaupunki. N.d. Kiusaamisen vastainen ohjelma (verkkosivut).

OSA II

Suojelu

7 Miten suojellaan seksuaaliväkivallan kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia

7.1 Artikla 11; Periaatteet

” 1. Kukin sopijapuoli järjestää tehokkaita sosiaalisia ohjelmia ja perustaa monialaisia järjestelmiä tarpeellisen tuen antamiseksi uhreille, heidän lähiomaisilleen ja jokaiselle, joka on vastuussa heidän huollostaan.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että silloin kun uhrin iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, lapsille tarkoitettua suojaa ja apua annetaan hänelle odotettaessa hänen ikänsä varmistamista. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Barnahus-työssä jatketaan vuosina 2021–2023 palvelupolkujen mallinnusta ja seksuaalirikosten uhreille sopivien tehokkaiden psykososiaalisten työmenetelmien (mm. näyttöön perustuva hoitomalli, TF-KKT) levittämistä Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman mukaisesti. Vuonna 2021 on käynnistynyt uusi, noin 35 koulutettavan vuoden mittainen koulutus. Implementaatiota tuetaan kouluttamalla 2022 keväällä myös TF-KKT alueellisia koordinaattoreita palveluohjauksen ja menetelmän juurtumisen tueksi. Jatkossa tarvitaan myös lisää kansallisia työnohjaajia ja Tf-KKT kouluttajia nykyisen kahden kouluttajan lisäksi, jotta asiantuntemus ei ole ulkomaisten kouluttajien varassa.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3g*.

Taulukko 9. Toimenpiteet / suojelun periaatteet

17. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Laaditaan suunnitelma ja toteutetaan kansallisten Tf-KKT menetelmäkoordinaattorien/työnohjaajien ja kansallisten kouluttajien kouluttaminen.	THL	<ul style="list-style-type: none"> vuoden 2024 loppuun mennessä koulutettujen TF-KKT työnohjaajien verkoston ja kouluttajapätevyyden omaavien henkilöiden määrä.
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
THL: vuosina 2022–2024 Barnahus-työn kautta vastataan pääosin kansallisten Tf-KKT-työnohjaajien ja menetelmäkouluttajien kouluttamisesta.		
18. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Järjestetään vertaistukiryhmiä huoltajille, joiden lapsi on joutunut seksuaalirikoksen uhriksi.	Kunnat, hyvinvointialueet, järjestöt	<ul style="list-style-type: none"> osallistujien määrä asiakaspalaute
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
Suojellaan Lapsia ry ja MIELI ry: Tuetaan seksuaalirikosten uhriksi joutuneita perheitä ja vanhempia tukemaan omaa lastaan tarjoamalla Sinä Riität-vertaistukiryhmiä vuonna 2021. Tavoitteena on juurruttaa Sinä Riität-vertaistukiryhmät osaksi Suojellaan Lapsia ry:n perustoimintaa.		

7.2 Artikla 12; Ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä uskossa epäilee lasten seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, ilmoittamaan näistä seikoista toimivaltaiselle taholle. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun toteutuu luvun kolme kuvauksen mukaisesti (ks. luku 3, s. 14. Toimeenpanon kannalta olennaista on edelleen levittää tietoisuutta ilmoitusvelvollisuudesta sekä siitä, miten ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa. Tässä merkittäviä toimijoita ovat muun muassa kunnat ja tulevat hyvinvointialueet.

Tahot, jotka kohtaavat akuuteissa kriisitilanteissa olevia, kuten sosiaali- ja kriisipäivystykset, Rikosuhripäivystys, Nollalinja sekä ensi- ja turvakodit, voivat antaa uhreille ja heidän läheisilleen tärkeää ensitietoa ilmoituksen tekemisestä. Monet järjestöt pyrkivät laajemminkin tekemään vaikuttamistyötä piilorikollisuuden vähentämiseksi ja sen edistämiseksi, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ilmoitetaan poliisille. Esimerkiksi MLL:n Lasten ja nuorten puhelimesta ja chatissa lapsia ja nuoria autetaan tekemään viranomaisille ilmoitus seksuaaliväkivallasta¹⁰⁴. Tarvittaessa MLL:n työntekijä on neuvottelupuhelimen avulla yhdessä lapsen kanssa yhteydessä hätäkeskukseen. MLL:n Vanhempainpuhelimessa ja chatissa vanhempia neuvotaan tarvittaessa ilmoituksen tekemisestä¹⁰⁵.

Koordinaatti osana Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskuksen toimintaa koordinoi Nuorille suunnatun verkkotyönfoorumin yhteistyötä. Verkostossa on mukana lähes 60 organisaatiota, jotka tekevät kaikki verkkotyötä lasten ja nuorten parissa. Kyseisessä verkostossa on havaittu haasteita epäillyn seksuaalisen hyväksikäytön ilmoittamisessa poliisille. Tästä syystä kyseinen verkosto on panostanut yhteistyöhön poliisin kanssa ja laatinut yhteiset ohjeet ilmoittamisesta.

Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä Nettivihje –palvelu²⁶ on yksi merkittävä väylä kansalaisille ilmoittaa havainnoistaan lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Pelastakaa Lapset ry tekee jatkuvaa viestintää rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä uskossa epäilee lapsen kohdistuneen seksuaaliväkivaltaa, ilmoittamaan näistä tiedoista Nettivihje –palveluun tai suoraan poliisille. Pelastakaa Lapset ry tekee vihjepalvelutyötä Suomen lainsäädännön rajoissa yhteistyössä keskusrikospoliisin, kansainvälisen vihjepalveluverkoston (INHOPE¹⁰⁶) ja Interpolin kanssa.

Pelastakaa Lapset ry:n Nettivihje-palvelun tuottama tieto, on olennainen myös Keskusrikospoliisin tiedusteluyksikön / Kyberrikostorjuntakeskuksen alaisuudessa toimivalle kansalliselle CSE-tiimille (Child Sexual Exploitation), joka pyrkii kyberturvallisuuden ylläpidon ohella ehkäisemään verkossa tapahtuvia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. CSE-tiimi

104 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2022a. Lasten ja nuorten puhelin (verkkosivut).

105 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2022b. vanhempainpuhelin (verkkosivut).

106 INHOPE. N.d. A Global network. Fighting Child Sexual Abuse Material (CSAM, verkkosivut).

käsittelee mm. tuhansia eri kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden ja palveluntarjoajien tuottamia vihjeitä, vinkkejä, ilmiantoja sekä raportteja vuosittain liittyen lapsiin kohdistuviin seksuaalirikosepäilyihin tai niihin liittyvän (CSAM) kuvamateriaalin levitykseen liittyen.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3h*.

Taulukko 10. Toimenpiteet / ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä

19. Toimenpide	Toteuttajat	Seuranta ja mittarit
Kiinnitetään huomiota ammattilaisten täydennyskoulutuksissa ilmoitusvelvollisuuteen.	STM, THL, OPH, kunnat, hyvinvointialueet ja järjestöt	Toteutuneiden koulutusten määrä
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
Yleistä tietoa ilmoitusvelvollisuudesta tuotetaan mm. STM:n, THL:n ja OPH:n nettisivuille ja sisällytetään erilaisiin koulutuksiin. Pyritään vaikuttamaan siihen, että kunnat ja tulevat hyvinvointialueet sisällyttävät tätä tietoa omiin koulutuksiinsa.		

7.3 Artikla 13; Auttavat linjat

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen ja tukeakseen sellaisten neuvontapalvelujen kuten puhelin- ja internetlinjojen perustamista, jotka tarjoavat yhteydenottajille neuvoja, myös luottamuksellisesti tai ottaen asianmukaisella tavalla anonymiteetin huomioon.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Lapsia ja nuoria kohdataan erilaisten auttavien puhelimien ja chat-toimintojen parissa. Näitä palveluja tuottavat niin kunnat, seurakunnat kuin järjestötkin. On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että lapset ja nuoret saavat osaavaa tukea ja neuvontaa, oli palvelu mikä tahansa, eikä kynnys ottaa yhteyttä ole korkea. Anonyymiyys voi helpottaa yhteydenottoa ja asian puheeksi ottamista. Auttavista linjoista pääsy itse palvelujärjestelmään ja sote-ammattilaisten avun piiriin tulisi huomioida, että lapset ja nuoret saisivat tukea mahdollisimman saumattomasti.

Yksi esimerkki palvelujen sujuvuutta edistävästä tahosta on Oulun kaupungin Koordinaatin työ. Koordinaatti on nuorille suunnatun tieto-, neuvonta- ja ohjaustyön asiantuntijaorganisaatio, joka kouluttaa vuosittain nuorisotyön ammattilaisia neuvonta- ja ohjaustyössä ja on asiantuntija nuorten verkkokohtaamisessa. Osaamisen vahvistamiseen liittyvät toimet ovat kaikkien nuorisolan organisaatioiden hyödynnettävissä maksutta.¹⁰⁷

MLL:n Lasten ja nuorten puhelimesta¹⁰³ ja nettipalveluissa¹⁰⁸ (chat ja nettikirjeet) kertyy paljon spontaania tietoa lasten ja nuorten kokemuksista, myös lasten ja nuorten kokemasta seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta. Yhteydenotoista kerätään systemaattisesti sekä tilastollista että laadullista tietoa. Seksuaalinen häirintä ja väkivalta kuuluvat MLL:n Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin palveluissa viikoittain. Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin anonyymissa palvelussa lasta ja nuorta ohjataan viranomaisten taholle ja tarvittaessa heidän puolestaan tehdään myös yhteydenotto, jos riittävät henkilötiedot lapselta tai nuorelta saadaan. Lapsia autetaan myös avun hakemisessa ammattipalveluista sekä viranomaisilmoituksen tekemisessä. Tarvittaessa MLL:n työntekijä on neuvottelupuhelimen avulla yhdessä lapsen kanssa yhteydessä Hätäkeskukseen. Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin sekä Vanhempainpuhelimen ja chatin¹⁰⁴ vapaaehtoiset päivystäjät on koulutettu internetissä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvan seksuaaliväkivallan kysymyksistä. MLL:n Barn- och ungdomstelefonen tarjoaa maksutonta ja nimetöntä apua puhelimesta ja kirjepalvelussa ruotsinkielisille lapsille ja nuorille¹⁰⁹.

Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä nettinuorisotalo Netari¹¹⁰ puolestaan tarjoaa nuorille turvallisen yhteisön, jossa tavata kavereita ja luotettavia aikuisia, mahdollisuuden keskustella mieltä askarruttavista kysymyksistä ja saada kahdenkeskeistä tukea, mahdollisuuden nuorisotalotoimintaan, jos se ei pitkien matkojen tai esim. sosiaalisten pelkojen takia ole mahdollista.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3i*.

107 Koordinaatti. N.d.b. Mitä on nuorten neuvonta ja tietotyö (verkkosivut).

108 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 2021b. Lasten ja nuorten chat (verkkosivut).

109 Mannerheims Barnskyddsförbundet (MLL). 2020. Barn- och ungdomstelefonen samt nätbrevstjänsten (verkkosivut).

110 Pelastakaa Lapset ry. N.d.d. Netari.fi (verkkosivut).

Taulukko 11. Toimenpiteet / auttavat linjat

20. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Vahvistetaan chat- ja puhelinauttajien tietoa seksuaaliväkivallasta.	Chat- ja puhelin-toimintoja ylläpitävät	Koulutusten toteutuminen
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>THL: Seksuaaliväkivallasta löytyy tietoa ja koulutusmateriaalia esimerkiksi Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman käsikirjasta vuodelta 2019 (luvut 10-12) ja THL:n tuottamista eri julkaisuista ja verkkosivujen materiaaleista⁷⁵⁻⁷⁹ sekä verkkokouluista⁶³, esimerkiksi Luo luottamusta – puutu väkivaltaan ja Barnahus-verkkokoulut.</p> <p>OPH: Oppilaitosten tasa-arvotyön tukimateriaali -sivustolla on runsaasti materiaalia seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja käsittelyyn. Opetushallitus on myös julkaissut vuonna 2020 oppaan⁷³ seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Soveltavasti em. materiaalit ovat hyödynnettävissä myös muissa ympäristöissä.</p> <p>ETKL: Koulutusta tarjotaan ammattilaischat-vastaajille 2022, jotta he voivat paremmin palvella lasten ja nuorten ero- ja väkivalta chatissa.</p>		

7.4 Artikla 14; Uhrien avustaminen

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin uhrien avustamiseksi toipumaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä niin fyysisesti kuin psykososiaalisesti. Tämän kappaleen mukaisten toimenpiteiden tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lapsen näkemykset, tarpeet ja huolenaiheet.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy toimiin kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti toimiakseen yhdessä niiden hallituksesta riippumattomien järjestöjen, muiden asianmukaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan tahojen kanssa, jotka toimivat uhrien avustamiseksi.

3. Silloin kun vanhemmat tai muut lapsen huollosta vastaavat henkilöt ovat osallisia hänen seksuaalisessa riistossaan tai seksuaalisessa hyväksikäytössään, artiklan 11 (1) mukaisesti interventiotimenpiteisiin tulee sisältyä:

- mahdollisuus siirtää pois väitetty tekijä;
- mahdollisuus siirtää uhri pois perheympäristöstään. Sellaisen siirron ehdoista ja kestoista tulee päättää lapsen parhaan edun mukaisesti.

4. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrille läheiset henkilöt voivat saada tarpeen mukaan terapeutista apua, erityisesti psykologista kriisiapua. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Uhrien avustamisen toimenpiteitä on jo meneillään runsaasti. Yksin väkivallaton lapsuus-suunnitelman toimeenpanotyöhön liittyy 12 toimenpidettä tätä aihetta koskien. Edelleen on kuitenkin tarvetta huomioida seksuaaliväkivalta yhtenä läpikäytävänä väkivallan muotona lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3j*.

Taulukko 12. Toimenpiteet / uhrien avustaminen

21. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Huomioidaan seksuaaliväkivalta yhtenä läpikäytävänä väkivallan muotona lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä.	Kunnat, kuntayhtymät, THL, OPH, järjestöt	Teeman noston toteutuminen
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
THL: Väkivallaton lapsuus -suunnitelmatyön, Barnahus- työn, lastensuojelun systemisen toimintamallityön ja universaalien palvelujen (neuvolapalvelut, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) kansallinen sisältövastuu ja koordinoitutyö mahdollistavat asian edistämisen kansallisella tasolla.		
OPH: Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyn verkkosivuston valmistuminen vuoden 2022 loppuun mennessä.		
ETKL: Erityinen teema, joka nostetaan esille yhdistysten lapsityöntekijöiden kanssa alkaen 2022.		

OSA III

Kansallisen ja kansainvälisen yhteistoiminnan edistäminen lasten seksuaaliväkivaltaa vastaan

8 Interventio-ohjelmat ja -toimenpiteet

8.1 Artiklat 15–17

Artikla 15; yleisperiaatteet

”1. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) tarkoitettuja henkilöitä varten tehokkaita interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, jotka pyrkivät ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisen riskiä. Sellaisten ohjelmien tai toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lain mukaisesti kumppanuiden tai muiden yhteistyömuotojen kehittämistä toimivaltaisten viranomaisten välillä, erityisesti terveys- ja sosiaalipalveluiden välillä sekä oikeusviranomaisten ja niiden muiden toimielinten välillä, jotka ovat vastuussa artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden seurannasta.

3. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden tekemien ja tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten vaarallisuutta ja uusimisen mahdollisuutta, sopivien ohjelmien tai toimenpiteiden määrittämiseksi.

4. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti käytettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuutta.”

Artikla 16; Interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden kohteet

”1. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin minkä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perusteella, voivat päästä osalliseksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin, sellaisin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti asianmukaisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöillä, jotka on tuomittu mistä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, on mahdollisuus päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä kehitetään tai mukautetaan ottamaan huomioon seksuaalirikoksiin syyllistyneiden lasten kehitystarpeet, mukaan lukien rikosoikeudellista vastuukästä nuoremmat lapset, heidän seksuaalisen käyttäytymisensä ongelmien ratkaisemiseksi.”

Artikla 17 ; Tietojen antaminen ja suostumus

”. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että artiklassa 16 tarkoituille henkilöille, joille interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä ehdotetaan, kerrotaan täydellisesti ehdotuksen perustelut ja että he suostuvat ohjelmaan tai toimenpiteeseen täysin tietoisina tosiseikoista.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joille on ehdotettu interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, voivat kieltäytyä niistä ja silloin, kun on kyse tuomituista henkilöistä, he ovat tietoisia kieltäytymisen mahdollisista seurauksista.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Luvussa 6.4 (ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet, s. 50) on kuvattu Barnahus-hankkeen mallinnuksesta pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden tehokkaista hoitopoluista¹¹¹. Muun muassa lastensuojelussa ja Barnahus-työssä nousee esiin se, että joskus tekijä on alaikäinen itsekkin, mutta näihin tilanteisiin ei ole olemassa vielä riittävästi ohjeistusta ja toimintamalleja.

Suojellaan Lapsia ry:n mukaan²⁸ suuri osa laittoman lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin käyttäjistä (CSAM) ovat kohdanneet kyseistä materiaalia ensimmäisen kerran ollessaan itse lapsia. Seksuaalirikosten ennaltaehkäiseminen vaatii toimia varhaisessa vaiheessa ja lasten oikeuksien mukaisesti niin seksuaalirikoksen uhriksi

111 Taivaloja N. & Nurminen N. 2020. Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Teoksessa: Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? – Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Toim. T. Laajasalo. THL Raportti 17:2020.

joutuneilla lapsilla kuin myös seksuaalirikoksiin syyllistyneillä/kohonneen riskin väkivaltarikoksiin omaavilla lapsilla tulee olla pääsy matalan kynnyksen palveluihin.

Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa tapahtuu nuorten mukaan kaikkialla missä he liikkuvat¹¹². On tunnistettu, että oppilas tai opiskelija kokee kouluissa tai oppilaitoksissa usein toisen oppilaan tai opiskelijan taholta seksuaaliväkivaltaa ja väkivalta voi olla toistuvaa. Onkin olennaista kiinnittää huomiota kaikkiin niihin erilaisiin toimintaympäristöihin, joissa lapset ja nuoret ovat ja niiden toimintakulttuuriin: miten seksuaaliväkivalta huomataan, miten siitä puhutaan ja miten siihen puututaan. Opetushallitus kuvaa¹¹³, että kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevien ammattilaisten aiheen tiedostaminen on keskeistä väkivallan ja sen seurausten tunnistamisessa. Muun muassa ERASE GBV -hankkeessa¹¹⁴ on tutkittu väkivallan kohtaamisen käytäntöjä kasvatusalalla. Myös lasten ja nuorten keskinäiseen väkivaltaan puuttumisessa voi olla avuksi verkkokoulutus sukupuolistuneen väkivallan kohtaamisesta¹¹⁵. Koulutus lisää tietoisuutta lasten ja nuorten kokemasta sukupuolistuneesta väkivallasta ja tarjoaa välineitä väkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Koulutus on tarkoitettu opetus- ja koulutusaloille sekä sosiaali- ja terveysaloille ja se on THL:n verkkokoulu. Karvin meneillään olevassa kiusaamisen vastaisten menetelmien arvioinnissa puolestaan kerätään oppilailta tietoa heidän kokemuksistaan kiusaamisen ehkäisemiseksi kouluissa. Arviointi tuottaa myös tietoa siitä, miten lasten ja nuorten väliin henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan kouluissa puututaan ja miten sitä vähennetään.

Kunnissa on tehty alueellista palvelupolkujen kuvaamisen työtä, joka auttaa niin uhreja kuin tekijöitä löytämään apua. Esimerkiksi Turussa on sen seksuaaliväkivallan ehkäisy -työryhmä koonnut paikallisen palvelukartan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden auttamistahoista Turun alueella ja toimintaohjeista eri tilanteissa. Palvelukartassa on kuvattu, missä tilanteissa eri palvelut ovat saatavilla, ja mistä voi etsiä lisätietoa omaan tilanteeseen.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3k*.

112 Nuorten osallisuustyöskentely, Pesäpuu.

113 Opetushallitus (OPH). N.d. Nuoret ja sukupuolistunut väkivalta - Kohtaamisen ja puuttumisen mahdollisuudet (verkkosivut).

114 Tampereen yliopisto. N.d.a. Sukupuolistunut väkivalta, vastuullisuus ja eettisesti kestävä toimijuus kouluissa ja kasvatusalalla. ERASE GBV (Education and Raising Awareness in Schools to Prevent and Encounter Gender-Based Violence. Developing and implementing a training programme for teachers and other professionals – hanke).

115 Erase GBV. N.d. sukupuolittuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa. Verkkokoulut.thl.fi.

Taulukko 13. Toimenpiteet / interventio-ohjelmat ja -toimenpiteet

22. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Puututaan nuorten keskinäiseen väkivaltaan erilaisissa toimintaympäristöissä näiden toimintakulttuureihin vaikuttamalla.	STM, OKM, SM, THL, OPH	<ul style="list-style-type: none"> • verkkokoulun kävijämäärät
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>STM, OKM, THL ja OPH: Lisätään ammattilaisten tietoisuutta Nuoret ja sukupuolistunut väkivalta – kohtaamisen ja puuttumisen mahdollisuudet -verkkokoulusta (THL:n verkkokoulut) ja levitetään Systeminen työote kouluissa -hankkeen (Turun yliopisto/sote-akatemia) hyviä kokemuksia.</p>		
<p>SM, STM, OKM, THL: Monialainen – ja ammatillinen Ankkuritoiminta tekee työtä varhaisessa vaiheessa nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Ankkuritoiminta toteutuu tiimissä, johon kuuluu asiantuntijoita poliisista, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta. Tiimi tapaa nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman varhain, jotta nuorta voidaan tukea ja tarvittaessa ohjata avun tai tuen piiriin.¹¹⁶</p>		
<p>Turun yliopisto, OKM: KivaKoulu-ohjelman tavoitteina ovat kiusaamisen ehkäiseminen, tehokas puuttuminen kiusaamistilanteisiin ja jatkuva seuranta. KiVa Koulu -ohjelmassa on Suomessa mukana yli 900 peruskoulua ja Suomen lisäksi ohjelma on käytössä yli 20 eri maassa.¹¹⁷</p>		
<p>Aseman Lapset ry: Järjestöllä on useita toimintamuotoja, joissa tähdätään lasten ja nuorten välisen väkivallan ehkäisyyn, puuttumiseen ja tilanteen ratkaisuun. Esimerkiksi Katusovittelu on sovittelutoimintaa, jossa sovittelijoina toimivat nuorisotyön ammattilaiset. Menetelmää voidaan hyödyntää erityyppisten konfliktien ratkomiin. K-0-toiminnan avulla voidaan puuttua pitkittyneisiin ja haastaviin koulukiusaamistapauksiin. Konfliktien selvittämisessä sovittu ammattilainen kokoaa verkoston, jonka kanssa tilannetta selvitetään ja seurataan. Pasila-toiminnassa tehdään työtä rikoksilla oireilevien alaikäisten parissa. Ripa-hankkeessa ehkäistään nuorten rikos- ja päihdekierteiden syvenemistä hyödyntämällä ammattilaisten työn lisäksi koulutettujen kokemusasiantuntijoiden tietotaitoa.¹¹⁸</p>		
<p>Kaikki toimijat: huomio niiden toimintaympäristöjen toimintakulttuuriin, joissa lapset ja nuoret ovat. Jokainen taho voi omilla toimillaan vahvistaa sellaista toimintakulttuuria, joka on lapselle turvallinen ja väkivallaton ja joka puuttuu myös lasten ja nuorten keskinäiseen väkivaltaan.</p>		

116 Ankkuri. n.d. Edistämään nuorten hyvinvointia, ennalta estämään rikoksia moniammatillisesti (verkkosivut).

117 KiVa. N.d. KiVa Koulu (verkkosivut). Turun Yliopisto.

118 Aseman Lapset ry. N.d. Katusovittelu, K-0 ja Pasila (verkkosivut).

23. Toimenpide	Toteuttaja- tahot	Seuranta ja mittarit
Kootaan uusinta tutkimusta yhteen ja laaditaan tiekartta hoito-ohjelmiin.	THL, kunnat, hyvinvointi-alueet, järjestöt	<ul style="list-style-type: none"> • datan määrä • toteutunut materiaali
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>THL: Toteutetaan osana Barnahus-työtä. Huomioidaan tässä myös lasten ja nuorten keskinäinen väkivalta. Tiekarttaan sisältyy psykososiaalinen tuki.</p>		
<p>Suojellaan Lapsia ry: toteuttaa ReDirection tutkimuskyselyyn perustuvan tutkimuksen laajassa kansainvälisessä akateemisessa tutkija- ja yliopistoyhteistyössä henkilöistä, jotka etsivät käyttävät ja jakavat laitonta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia (CSAM).</p>		
24. Toimenpide	Toteuttaja- tahot	Seuranta ja mittarit
Vahvistetaan eri toimijoiden vaikuttamistyötä ja viestintää rikosrekisteriotteen tarkistamisesta lasten vapaa-ajan harrastustoimintaan osallistuvilta aikuisilta.	STM, THL, järjestöt	<ul style="list-style-type: none"> • toteutunut vaikuttamistyö
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>Kaikki toimijat voivat osaltaan tehdä vaikuttamistyötä ja viestintää rikosrekisteriotteen tarkistamisesta lasten vapaa-ajan harrastustoimintaan liittyen.</p>		
<p>STM ja THL: Vahvistetaan viestintää ja edistetään toimia Uskonyhteisön/kirkon henkilökunnan ja luottamushenkilöiden rikosrekisteriotteen tarkistamisessa, niiden seurannassa ja arvioinnissa Väkivallaton lapsuus -suunnitelmaan kirjatus toimenpiteen mukaisesti.</p>		

9 Aineellinen rikosoikeus

9.1 Artiklat 18–29

Artikla 18; Seksuaalinen hyväksikäyttö

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

- (a) seksuaalinen kanssakäyminen sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää;
- (b) seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa olosuhteissa
 - joissa käytetään pakottamista, väkivaltaa tai uhkaa; tai
 - joissa käytetään hyväksi tunnustettua luottamukseen, määräysvaltaan tai vaikutusvaltaan perustuvaa asemaa lapseen nähden, mukaan lukien perheen sisällä; tai
 - joissa käytetään hyväksi lapsen erityisen haavoittuvaa tilannetta, varsinkin henkistä tai fyysistä vammaisuutta tai riippuvuusasemaa.

2. Edellä olevan 1 kappaleen tarkoituksessa kukin sopijapuoli määrittelee ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen.

3. Edellä olevan 1 (a) kappaleen tarkoituksena ei ole säädellä alaikäisten kesken tapahtuvaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä.”

Artikla 19; Lapsiprostituution liittyvät rikokset

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

- (a) lapsen värvääminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon;
- (b) lapsen pakottaminen prostituutioon tai hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen;
- (c) lapsiprostituution käyttö.

2. Tässä artiklassa ”lapsiprostituutiolla” tarkoitetaan lapsen käyttämistä seksuaaliseen toimintaan tilanteessa, jossa rahaa tai mitä tahansa muuta korvausta tai vastiketta annetaan tai luvataan maksuna huolimatta siitä, annetaanko maksu, lupaus tai vastike lapselle tai kolmannelle henkilölle.”

Artikla 20; Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta:

- (a) lapsipornografian tuottaminen;
- (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saataville asettaminen;
- (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen;
- (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle;
- (e) lapsipornografian hallussapito;
- (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

2. Tässä artiklassa ”lapsipornografialla” tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta 1 (a) ja 1 (e) kappaletta kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:

- joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;
- jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä.

4. Kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 (f) kappaletta kokonaan tai osittain.”

Artikla 21; Lapsen osallistumiseen pornograafiin esityksiin liittyvät rikokset

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

- (f) lapsen värvääminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin;

- (g) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin;
- (h) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia.

2. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti. ”

Artikla 22; Lasten turmeleminen

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäksään rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtuneen toiminnan, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen. ”

Artikla 23; Lasten houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäksään rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia. ”

Artikla 24; Avunanto ja yritykset

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin minkä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen avunannon määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen yrityksen määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla kokonaan tai osittain soveltamatta 2 kappaletta artiklan 20 (1) (b), (d), (e) ja (f), artiklan 21 (1) (c), artiklan 22 ja artiklan 23 perusteella kriminalisoiuihin rikoksiin. ”

Artikla 25; Lainkäyttövalta

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lainkäyttövallan perustamiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiuihin tahallisiin rikoksiin nähden, kun

- (a) rikos on tehty sen alueella; tai
- (b) rikos on tehty sen lipun alla purjehtivalla aluksella; tai

- (c) rikos on tehty sen rekisterissä olevassa ilma-aluksessa; tai
- (d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen; tai
- (e) rikoksen on tehnyt henkilö, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

2. Kukin sopijapuoli pyrkii tarpeellisin lainsäädäntö- tai muin toimenpitein lainkäytön perustamiseen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden, jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

3. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa todeta, että se varaa oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa vain tietyissä tapauksissa tai ehdoin lainkäyttövaltaa koskevia säännöksiä tämän artiklan 1 (e) kappaleen mukaisissa tapauksissa.

4. Saattaakseen tämän sopimuksen artikloiden 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoidut rikokset syytteeseen kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövalta 1 (d) kappaleessa tarkoitetuissa asioissa ei edellytä, että teot ovat rangaistavia siellä, missä ne tehtiin.

5. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan tai tallettaessaan ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjan Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa julistaa, että se varaa oikeuden rajoittaa tämän artiklan 4 kappaleen soveltamisen niihin tämän sopimuksen artiklan 18 (1) (b) toisen ja kolmannen kohdan perusteella kriminalisoituihin rikoksiin tapauksissa, joissa sen kansalaisella on pysyvä kotipaikka sen alueella.

6. Tämän sopimuksen artiklojen 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 perusteella kriminalisoitujen rikosten syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövallan ehtona 1 (d) ja (e) kappaleen tarkoittamissa asioissa ei ole, että syytetoimenpiteisiin voidaan ryhtyä ainoastaan uhrin tekemän ilmoituksen perusteella tai sen valtion tekemän ilmiannon perusteella, jossa teko tehtiin.

7. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden niissä tapauksissa, joissa oletettu tekijä on sen alueella eikä sopijapuoli pelkää kansalaisuuden perusteella luovuta häntä toiselle sopijapuolelle.

8. Jos useampi kuin yksi sopijapuoli katsoo olevansa toimivaltainen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen nähden, kyseiset sopijapuolet neuvottelevat tarpeen mukaan siitä, millä valtiolla on tarkoituksenmukaisin lainkäyttövalta.

9. Tämä sopimus ei sulje pois minkään sopijapuolen kansallisen oikeuden mukaan määräytyvää lainkäyttövaltaa rikosasioissa, ottaen kuitenkin huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset määräykset. ”

Artikla 26; Oikeushenkilön vastuu

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö on vastuussa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, jonka luonnollinen henkilö on tehnyt sen hyväksi toimien joko yksilönä tai oikeushenkilön toimielimen osana ja jonka johtava asema perustuu

- (a) oikeuteen edustaa oikeushenkilöä;
- (b) valtaan tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta;
- (c) valtuuksiin harjoittaa valvontaa oikeushenkilön sisällä.

2. Edellä 1 kappaleessa mainittujen tapausten lisäksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilöä voidaan pitää vastuullisena silloin, kun 1 kappaleessa mainitun luonnollisen henkilön suorittaman ohjauksen tai valvonnan puuttuminen on mahdollistanut, että oikeushenkilön valtuuttamana toiminut henkilö on tehnyt tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen kyseisen oikeushenkilön hyväksi.

3. Sopijapuolen oikeudellisten periaatteiden mukaisesti oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista.

4. Sellainen vastuu ei vaikuta rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen. ”

Artikla 27; Rangaistukset ja toimenpiteet

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Näiden rangaistusten tulee sisältää vapausrangaistuksia, jotka voivat johtaa rikoksentekijän luovuttamiseen.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklan 26 mukaisesti vastuussa olevia oikeushenkilöitä voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin, joiden tulee

sisältää rikosoikeudellisia tai ei-rikosoikeudellisia sakkoja ja joihin voi sisältyä muita keinoja, erityisesti

- (a) oikeuden poistaminen julkisiin etuihin tai avustuksiin;
- (b) tilapäinen tai pysyvä liiketoimintakielto;
- (c) asettaminen tuomioistuimen valvontaan;
- (d) asettaminen tuomioistuimen määräämään selvitystilaan.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin

- (a) tehdäkseen mahdolliseksi ottaa haltuun ja konfiskoida
 - tavaroita, asiakirjoja ja muita rikoksentekovälineitä, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen tai niiden tekemisen helpottamiseksi;
 - sellaisten rikosten tuottama hyöty tai sen arvo;
- (b) tehdäkseen mahdolliseksi tilapäisesti tai pysyvästi sulkea sellaiset tilat, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen, ottaen kuitenkin huomioon hyvässä uskossa toimineiden kolmansien osapuolien oikeudet, tai kieltää rikoksentekijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin.

4. Kukin sopijapuoli voi ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikoksentekijöiden suhteen kuten huoltajuuden menettäminen tai tuomittujen henkilöiden asettaminen seurantaan tai valvontaan.

5. Kukin sopijapuoli voi määrätä, että tämän artiklan mukaisesti takavarikoitu rikoksen hyöty tai omaisuus voidaan siirtää erityiseen rahastoon, jonka tarkoituksena on rahoittaa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten uhreja varten perustettuja ehkäisy- tai avustusohjelmia. ”

Artikla 28; Raskauttavat olosuhteet

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että jäljempänä mainitut olosuhteet sikäli kuin ne eivät jo ole osa rikoksen tunnusmerkistöä, voidaan asianmukaisen kansallisen lain mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista:

- (a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä;
- (b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa;
- (c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri;
- (d) rikoksentekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemansa;
- (e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä;

- (f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana;
- (g) rikoksentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.”

Artikla 29; Aikaisemmat tuomiot

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen mahdollistamiseksi, että toisen sopijapuolen antamat lopulliset tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista.”

Toimet, joita jo toteutetaan

Lanzaroten sopimuksen artiklojen 18-29 ja 33 velvoitteet on täytäntöön pantu (HE 282/2010 vp)¹¹⁹. Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta tuli voimaan 1.10.2011.

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa (ks. tarkemmin s. 33) arvioidaan mahdolliset muutostarpeet artiklojen velvoitteisiin liittyvään rikoslainsäädäntöön. Lainsäädännön muutoksista järjestetään esitutkinta- ja rikosprosessiviranomaisille koulutusta ennen lain voimaantuloa.

Artiklan 28 (raskauttavat olosuhteet) osalta voidaan todeta, että hallitus on antanut esityksen, jossa rangaistuksen koventamisperusteeksi esitetään rikoksen tekemistä uhrin sukupuoleen liittyvästä vaikuttimesta (HE 7/2021 vp¹²⁰). Esitys on eduskunnan käsittelyssä.

Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä keväällä 2021¹²¹. Toimintaohjelmassa on yhteensä 55 toimenpidettä. Toimintaohjelmassa todetaan ihmiskaupan lapsiuhrien olevan erityisen suojelun kohteena ja ohjelmassa on joitakin toimenpiteitä, joissa lapset erityisesti mainitaan. Ohjelman tavoitteena on sisällyttää lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ihmiskaupan vastainen työ OT-keskusten kehittämistyöhön ja tehdä tätä kehittämistyötä yhteistyössä ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimeenpanoa seuraavan työryhmän kanssa. Lisäksi ihmiskaupparikosten torjunnan ja tutkinnan tehostamisessa on tarkoitus hyödyntää harmaan talouden torjuntaohjelman yhteydessä kehitettyä mallintamista ja mallien valmistelussa on tarkoitus kiinnittää huomiota

119 Eduskunta. 2011. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 282/2010, verkkajulkaisu).

120 Eduskunta. 2021. Asian käsittelytiedot HE 7/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta (2.12.2021 verkkajulkaisu).

121 Oikeusministeriö (OM). 2020. Ihmiskaupan vastainen työ (OM031:00/2020).

lapsiin kohdistuviin ihmiskaupparikoksiin. Toimenpiteeksi kirjattiin myös siitä huolehtiminen, että lapsistrategian toimeenpanoon sisällytetään ihmiskaupan vastainen työ.

EU tasolla pyritään saamaan vakituista sääntelyä palveluntarjoajille lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten estämiseksi. Lakiehdotusta odotetaan vielä vuoden 2022 aikana tulevaksi.¹²²

Pelastakaa Lapset ry ylläpitää Nettivihje-palvelua, jonne voi tehdä ilmoituksen lapsen houkuttelusta seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming) tai sen epäilystä. Kaikesta laittomaksi arvioidusta toiminnasta välitetään tieto keskusrikospoliisille. Pelastakaa Lasten Nettivihjeen asiantuntijoilla, on myös lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus. Pelastakaa Lapset ry viestii aktiivisesti Nettivihjeeseen ilmoittamisesta ja siitä, miten ilmoittaminen käytännössä tapahtuu ja mitä ilmoituksen olisi hyvä sisältää, jotta lapsi ja hänen perheensä saa oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen avun. Nettivihje-palveluun voi ilmoittaa myös silloin, jos epäilee lapsen kohdistetun seksuaaliväkivaltaan liittyvää ihmiskauppaa.²⁶

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3l*.

Taulukko 14. Toimenpiteet / aineellinen rikosoikeus

25. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Lisätään matalan kynnyksen palveluiden yhteistyötä ja tietoisuutta lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan yhteydestä ihmiskauppaan	STM, OM/ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, Ihmiskaupan auttamisjärjestelmä, THL, kunnat/hyvinvointialueet, järjestöt	- toteutunut tiedolla ohjaus
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
STM, THL: Tehdään yhteistyötä ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman kanssa. Pyritään yhdessä vahvistamaan matalan kynnyksen ammattilaisten tietoisuutta lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja ihmiskaupan yhteydestä sekä ohjaamaan ilmoitusvelvollisuudesta.		

122 Insight Eu Monitoring. 2021. EU Commission welcomes political agreement on interim rules for voluntary detection measures by online service providers to combat sexual abuse of children.

10 Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus

10.1 Artiklat 30–37

Artikla 30; Periaatteet

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan lapsen parhaaksi eduksi ja lapsen oikeuksia kunnioittaen.

2. Kukin sopijapuoli omaksuu lähestymistavan, joka suojaa uhreja, varmistuen siitä, etteivät tutkinta ja rikosprosessi pahenna lapsen kokemaa traumaa ja että rikosioikeudellisten toimenpiteiden jälkeen annetaan tarvittaessa apua.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tutkinta ja rikosprosessi ovat ensisijaisia ja ne toteutetaan ilman aiheetonta viivytystä.

4. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tässä luvussa tarkoitetut toimenpiteet eivät ole ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen artiklan 6 mukaisten puolustuksen oikeuksien ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimusten kanssa.

5. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä perusperiaatteiden mukaisesti

- varmistamalla tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen sallien tarvittaessa mahdollisuuden peitetoimintaan;
- tekemällä mahdolliseksi sen, että tutkintayksiköt tai tutkintapalvelut voivat tunnistaa artiklan 20 perusteella kriminalisoitujen rikosten uhrin, erityisesti analysoimalla lapsipornografista materiaalia kuten valokuvia tai audiovisuaalisia tallenteita, joita on lähetetty tai asetettu käyttöön informaatio- ja viestintäteknologian välityksellä. ”

Artikla 31; Yleiset suojelutoimenpiteet

” 1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin suojellakseen uhrien oikeuksia ja etuja mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja rikosprosessin vaiheissa erityisesti:

ilmoittamalla heille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista ja, lukuun ottamatta silloin, kun he eivät halua sellaista tietoa, siitä, mihin heidän rikosilmoituksensa on johtanut, syytteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä edistymisestä ja heidän roolistaan samoin kuin heidän tapauksensa lopputuloksesta;

- (a) varmistamalla ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, että heille ilmoitetaan, jos se on tarpeen, kun syytetty tai tuomittu henkilö vapautetaan tilapäisesti tai lopullisesti;
- (b) mahdollistamalla kansallisen prosessilainsäädännön mukaisella tavalla, että heitä kuullaan, että he voivat esittää todistusaineistoa ja voivat valita tavan esittää näkemyksensä, tarpeensa ja huolenaiheensa suoraan tai välillisesti ja että ne otetaan huomioon;
- (c) tarjoamalla heille asianmukaisia tukipalveluja niin, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin asianmukaisesti ja ne otetaan huomioon;
- (d) suojelemalla heidän yksityisyyttään, identiteettiään ja kuvaansa ryhtymällä kansallisen lain mukaisesti toimiin kaiken sellaisen informaation yleisen jakamisen estämiseksi, joka voisi johtaa heidän tunnistamiseensa;
- (e) tarjoamalla heille samoin kuin heidän perheilleen ja heidän puolestaan todistaneille turvaa uhkailulta, kostoilta ja uudelleen uhriutumiselta;
- (f) varmistamalla, että yhteydenpitoa uhrien ja tekijöiden välillä vältetään tuomioistuimen ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa, ellei toimivaltainen viranomainen päättä toisin lapsen parhaan edun takia tai ellei tutkinta tai oikeudenkäyntimenettely vaadi sellaista yhteydenpitoa.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on tietoa asianmukaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä heti, kun he ovat ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaisiin viranomaisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on oikeudellista apua, kun he voivat olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä, ja että oikeudellista apua annetaan maksutta silloin, kun tämä on aiheellista.

4. Kukin sopijapuoli tekee mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

5. Kukin sopijapuoli tarjoaa lainsäädäntö- tai muin toimenpitein kansallisen lakinsa asettamien ehtojen mukaisesti mahdollisuuden, että ryhmät, säätiöt, yhdistykset tai viranomaiset tai riippumattomat kansalaisjärjestöt voivat auttaa ja/tai tukea uhreja

näiden suostumuksen mukaisesti rikosoikeudenkäynneissä, joissa käsitellään tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

6. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tämän artiklan säännösten mukaisesti uhreille annettava tieto annetaan tavalla, joka sopii heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja se annetaan kielellä, jota he voivat ymmärtää. ”

Artikla 32; Oikeudenkäynnin aloittaminen

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkinnan tai syytteen saattamisen ehtona ei ole uhrin tekemä ilmoitus tai syyte ja että rikosprosessi voi jatkua, vaikka uhri on perunut lausuntonsa. ”

Artikla 33; Vanhentumissäännös

”Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18, 19 (1) (a) ja (b) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoituja rikoksia koskevien rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on riittävän pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyyden ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen. ”

Artikla 34; Tutkinta

”1. Kukin sopijapuoli ottaa käyttöön toimenpiteet, jotka voivat olla tarpeen sen varmistamiseksi, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu tähän tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tai palveluilla tulee olla riittävät taloudelliset resurssit.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrin todellista ikää koskeva epävarmuus ei estä rikostutkinnan aloittamista. ”

Artikla 35; Lapsen kuulusteleminen

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että

- (a) lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaisille viranomaisille;
- (b) lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa;
- (c) lasta kuulustelevat ammattihenkilöt, jotka on koulutettu tähän tehtävään;

- (d) samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista;
- (e) kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat ehdottoman tarpeellisia rikosprosessia varten;
- (f) lapsen mukana saa olla oikeudellinen edustaja tai tarpeen mukaan hänen valitsemansa aikuinen henkilö, ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista perusteltua päätöstä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikki uhrin tai sen ollessa asianmukaista myös lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että nämä videonauhoitetut kuulustelut voidaan hyväksyä todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

3. Kun uhrin iästä on epävarmuutta ja on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettuja toimenpiteitä käytetään niin kauan kuin hänen ikänsä varmistuu.”

Artikla 36; Rikosoikeudenkäynti

”1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ottaen asianmukaisesti huomioon säännöt, jotka koskevat oikeudellisten ammattien riippumattomuutta sen varmistamiseksi, että lasten oikeuksia ja seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa koulutusta on kaikkien niiden saatavilla, jotka ovat mukana oikeudenkäynnissä, erityisesti tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten saatavilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lain mukaisesti varmistaakseen, että

- (a) tuomari voi määrätä, että kuuleminen tapahtuu suljetuin ovin;
- (b) uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, erityisesti asianmukaisen viestintäteknologian avulla.”

Artikla 37; Tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

”1. Tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten ehkäisemiseksi ja niistä syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin, kansallisen lain edellyttämien asianomaisten tietosuojaa koskevien säännösten ja muiden sääntöjen ja takuiden mukaisesti, tietojen keräämiseksi ja säilyttämiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittujen henkilöiden henkilöllisyydestä ja geneettisestä profiilista (DNA).

2. Kun sopimus allekirjoitetaan tai sopimuksen ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirja talletetaan, sopijapuoli ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille 1 kappaleessa tarkoitetuista asioista vastuussa olevan yhden toimivaltaisen kansallisen viranomaisen nimen ja osoitteen.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistukseksi, että 1 kappaleessa tarkoitettuja tietoja voidaan toimittaa toisen sopijapuolen toimivaltaiselle viranomaiselle sen kansallisen lain ja asiaankuuluvien kansainvälisten instrumenttien ehtojen mukaisesti. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Hallituksen esityksessä lasten suojelemiseksi seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 282/2010 vp) käydään läpi seuraavat lait, joilla artikloiden 30, 31 ja 36 velvoitteet on täytäntöön pantu:

- esitutkintalaki (3:11, 3:3.1, 4:7, 4:8, 4:9, 4:10, 4:12, 4:13, 4:18, 4:19, 7:10, 7:12, 7:14, 7:21, 9:4, 11:7, 11:9, 11:9a)
- pakkokeinolaki (erityisesti 10:27)
- laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (1:6, 2:1a, 2:10, 5:12)
- laki Syyttäjälaitoksesta (1:9)
- laki lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä.
- laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (6, 9, 15 §1)
- oikeudenkäymiskaari (17:24(3), 17:51, 17:52).
- vankeuslaki (19:4)
- tutkintavankeuslaki (16:1)
- laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (16:2)
- laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (24 §)

Artikla 30 edellyttää, että sopijapuolet varmistavat, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan ilman aiheetonta viivytystä. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuisaan nostanut esiin puutteita lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyn kestoja koskevassa sääntelyssä. Rikosprosessin tehostamista ja esitutkintalain muutostarpeita tarkastelevassa oikeusministeriön työryhmässä arvioidaan säädösmuutostarpeita tilanteissa, joissa asianomistaja on alle 18-vuotias ja kyse on henkeen tai terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvasta rikoksesta, jolloin esitutkinta ja syyteharkinta tulisi tehdä kiireellisesti ja myös pääkäsittely pitää 30 päivässä asian vireille tulosta. Lisäksi arvioidaan tarvetta edellyttää tutkinnanjohtajilta riittävää perehtyneisyyttä lapsiin kohdistuviin rikoksiin sekä väliaikaisen edunvalvojan

määräämiseen liittyviä kysymyksiä alle 18-vuotiaille asianosaisille ja todistajille. Työryhmän määräaika oli 31.12.2021. Työryhmän mietintö lähtee lausunnoille alkuvuodesta 2022.

Oikeusministeriö on myös asettanut kesällä 2020 työryhmän tarkastelemaan pakkokeinonlain muutostarpeita ja tekemään tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän toimikausi päättyi 31.12.2021. Työryhmän mietintö on lausuntokierroksella maaliskuun loppupuolelle 2022 saakka.

Lapsia koskevat rikosepäilyt ovat vaativaa, monialaviranomaisyhteistyössä tehtävää esitutkintaa. Niihin liittyy monia erityispiirteitä paitsi lasten haavoittuvan aseman vuoksi, myös siksi, että lasten kuulustelut ovat esitutkinnan lisäksi osa oikeuskäsittelyä. Kahden tuoreen selvityksen mukaan keskittäminen vaikuttaa suoraan myönteisesti lapsia koskevien rikosten tutkinnan laatuun^{123,124}. Vaadittavan erityisosaaminen saavuttaminen ja ylläpito vaativat keskittämistä sekä riittävää resurssia kaikilla lapsirikostutkinnan kanssa tekemisissä olevilla tasoilla. Lisäksi verkossa tapahtuvan lapsiin kohdistuvan seksuaalirikollisuuden huomattava lisääminen tulee huomioida koulutuksen sisällöissä. Tammikuussa 2022 on myös julkaistu väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintoja tukeva käsikirja¹²⁵.

Barnahus-hankkeen yhteydessä on tehty selvitys niistä tiloista, joita rikoksen uhreina olevia lapsia kuullaan. Hankkeen yhteydessä on todettu, että poliisilaitosten tilat lasten kuulustelulle tulee saattaa tarkoituksenmukaiseen kuntoon. Lasten kuulustelujen tallenteita käytetään todisteena rikosprosessissa, joten niiden laatu tulee olla korkealuokkaista, mikä asettaa vaatimuksia kuulustelujen tallennuslaitteistolle.

Aiheeseen liittyvät Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelmaan^{11,12} kirjatut toimenpiteet on kuvattu *liitteessä 3m*.

123 Lehtinen, M. & Rossi, M. 2021. Poliisin lapsirikostutkinnan tila 2020. Selvitys POL-2021-27495. Käyttö rajoitettu.

124 Fagerlund, M. & Toivonen, V-M. 2020. Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:3.

125 Lehtinen, M. & Rossi, M. (toim.). 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Poliisihallituksen julkaisu.

Taulukko 15. Taulukko 15. Toimenpiteet / tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus

26. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Tuetaan Barnahus-hankkeessa tuotetun suunnitelman toimeenpano liittyen lapsen edunvalvontaan rikoksen esitutkinnan yhteydessä. Tarvittaessa yhdenmukaistetaan ja nopeutetaan edunvalvojen määräämiskäytänteitä valtakunnallisesti.	THL, POHA, STM, SM, OM	<ul style="list-style-type: none"> Lapsen edunvalvontaan liittyvät koulutukset Kansallisten edunvalvojen rekisterien sekä edunvalvonnan laatuksiteerien käyttö ja toteutumisen seuranta poliisihallituksen ohjeistuksen päivitystarpeen läpikäynti ja toteuttaminen
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
THL: toimenpide toteutuu ainakin osittain Barnahus-työn yhteydessä.		
SM ja POHA: Varmistetaan olemassa olevan ohjeistuksen ajantasaisuus ja osallistutaan yhteisen koulutuksen järjestelyihin.		
27. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Kehitetään ja turvataan lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa ja moniammatillisen yhteistyön toimivuutta Barnahus-hankkeessa esitetyllä tavalla yhteistyössä valtakunnallisen lapsirikostutkinnan verkoston kanssa.	POHA, Barnahus/ poliisi	<ul style="list-style-type: none"> Valtakunnallisen verkoston tapaamisten lukumäärä / vuosi Poliisilaitokset joissa toiminto on keskitetty ja yhteistyöverkostot ovat toimivat, laadullinen arvio ja lukumäärä Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan koulutettujen ja perehtyneiden tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien lukumäärä / poliisilaitos
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
SM ja POHA: Keskitetään lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkinta poliisilaitoksissa alueellisesti tai sitä varten erikseen perustettuihin ryhmiin ja varmistetaan näiden ryhmien henkilöstön osaaminen, yhteistyöverkostojen toimivuus sekä muut toimintaedellytykset.		
28. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Vahvistetaan/kehitetään lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnanjohtajilta vaadittavaa erityisosaamista.	POHA ja POLAMK	<ul style="list-style-type: none"> Koulutetut oppilaat määrä / vuosi Ammatinhallinnan kehittyminen koulutuksen yhteydessä (alku ja loppu) kerätyn palautteen perusteella
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
SM ja POHA: Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti yhteistyössä Barnahus-hankkeen ja Pol-Amk kanssa. Seurannan järjestäminen toteutetaan Barnahus-hankkeen yhteydessä toteutetun lapsirikostutkinnan nykytila-selvityshanke raportin jatkoseurannan yhteydessä sekä poliisihallituksen vuosittaisessa seurannassa.		

29. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Jatketaan verkkovälitteisten lapsiin kohdistu- vien seksuaalirikosten ja niihin liittyvän kuva- materiaalin torjunnan ja tutkinnan koulutuk- sen kehittämistä ja varmistetaan, että koulu- tusta järjestetään.	POHA, POLAMK	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutetut oppilaat määrä / koulutustaso / vuosi • Ammatinhallinnan kehittyminen erityis- koulutuksen yhteydessä (alku ja loppu) ke- rätyn palautteen perusteella
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
SM ja POHA: Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti yhteistyössä Barnahus-hankkeen ja POLAMK kans- sa. Seurannan järjestäminen toteutetaan Barnahus-hankkeen yhteydessä toteutetun lapsirikostutkinnan nykytila -selvityshanke raportin jatkoseurannan yhteydessä sekä poliisihallituksen vuosittaisessa seurannassa.		
30. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Varmistetaan Barnahus-mallin mukaisen mo- niviranomaisyhteistyön kehittäminen ja eri- tyisesti LASTA-seula-palaverin käyttöönotto poliisilaitoksissa sekä tiedonkeruu käytöstä.	POHA, THL	<ul style="list-style-type: none"> • Barnahus-mallin mukainen moniviran- omaisyhteistyön käyttöön ottaneiden poliisi- laitosten määrä • LASTA-seula-palaveriden määrä / poliisi- laitos • Täytettyjen LASTA-lomakkeiden määrä / poliisilaitos
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
SM ja POHA: Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti yhteistyössä Barnahus-hankkeen ja POLAMK kans- sa. Seurannan järjestäminen toteutetaan Barnahus-hankkeen yhteydessä toteutetun lapsirikostutkinnan nykytila -selvityshanke raportin jatkoseurannan yhteydessä sekä poliisihallituksen vuosittaisella seurannalla.		
31. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Toteutetaan tarkempi kartoitus/selvitys kuu- lustelulaitteistojen keskitetyn hakinnan tar- peesta ja mahdollisuudesta sekä tehdään tä- män pohjalta tarkemmat esitykset.	POHA, SM ja STM tukevat	<ul style="list-style-type: none"> • toteutunut selvitys
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
SM ja POHA: Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti yhteistyössä Barnahus-hankkeen kanssa. Seurannan järjestäminen toteutetaan Barnahus-hankkeen yhteydessä toteutetun lapsirikostutkinnan nykytila -selvityshanke raportin jatkoseurannan yhteydessä.		

11 Kansainvälinen yhteistyö

11.1 Artikla 38; Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat

” 1. Sopijapuolet ovat mahdollisimman laajassa yhteistyössä keskenään tämän sopimuksen säännösten mukaisesti ja, asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja soveltamalla, järjestelyin, jotka on sovittu yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön sekä kansallisten lakien mukaisesti

- (a) ehkäistäkseen ja torjuakseen lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä;
- (b) suojellakseen uhreja ja tarjotakseen heille apua;
- (c) tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilöt, jotka ovat joutuneet tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen uhriksi asuinmaansa ulkopuolella, voivat tehdä rikosilmoituksen asuinmaansa toimivaltaisille viranomaisille.

3. Jos sopijapuoli, joka asettaa rikosasiassa annettavan oikeusavun tai luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon, saa oikeusapua tai luovuttamista koskevan pyynnön sopijapuolelta, jonka kanssa sillä ei ole sopimusta, se voi katsoa tämän sopimuksen lailliseksi perusteeksi oikeusavun antamiselle rikosasioissa tai luovuttamiselle tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten osalta.

4. Kukin sopijapuoli pyrkii, kun se on asianmukaista, sisällyttämään kolmansille valtioille tarkoitettuihin kehitysapuohjelmiin lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyn ja torjunnan. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Kansainvälinen yhteistyö on tärkeää, koska verkkovälitteiset lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset eivät noudata maiden rajoja. Siksi Suomenkin kannattaa olla aktiivinen toimija kansainvälisissä verkostoissa ja tehdä viestintä ja vaikuttamistyötä muun muassa lainsäädännön yhtenäistämiseksi CSAM (child sexual abuse material) rikosten osalta EU maissa.

Järjestötoimijat ovat aktiivisia myös kansainvälisissä verkostoissa. Esimerkiksi:

- **Pelastakaa Lapset ry** tekee kansainvälistä yhteistyötä INHOPE-verkostossa¹⁰⁵ sekä Interpolin kanssa CSA-materiaalin poistumisen nopeuttamiseksi verkossa, uhrien auttamiseksi ja tekijöiden kiinnisaamiseksi. Pelastakaa Lasten kehitystyöhankkeessa Burkina Fasossa puututaan lasten kokemaan seksuaaliväkivaltaan.
- **Suojellaan Lapsia ry** tekee vaikuttamistyötä lainsäädännön yhtenäistämiseksi EU maissa¹²⁶.

Taulukko 16. Taulukko 16. Toimenpiteet / kansainvälinen yhteistyö

32. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Kansainvälisen tutkimuksen ja tiedon tuominen suomalaisten osajien käyttöön, tehdään kansainvälistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa	Ministeriöt, järjestöt	Seurataan tämän suunnitelman seurantaan nimetyn työryhmän oman työskentelyn avulla. Seurataan sitä, mitä kaikkea kansainvälistä yhteistyötä on onnistuttu tekemään toimeenpanosuunnitelmakaudella.
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<ul style="list-style-type: none"> • Eri toimijoita yhdistävänä tavoitteena on, että Suomi on aktiivinen toimija lapsen seksuaaliväkivaltaa koskevissa keskeisissä kansainvälisissä verkostoissa ja että tiedot näissä verkostoissa toimivilta saataisiin Lanzaroten toimeenpanosuunnitelman toteutumista seuraavaan työryhmään. Pyritään eri toimijoiden omalla työllä varmistamaan viranomaisten teknologisten valmiuksien ajantasaisuus. 		

126 Suojellaan Lapsia ry. N.d.e. The Future of Online Child Protection in Europe / Lasten suojelun tulevaisuus Euroopassa (verkkajulkaisu).

12 Valvontamekanismi

12.1 Artikla 39; Sopijapuolten komitea

- ” 1. Sopijapuolten komitea koostuu sopimuksen sopijapuolten edustajista.
2. Euroopan neuvoston pääsihteeri kutsuu koolle sopijapuolten komitean. Komitean ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa siitä, kun sopimus on tullut voimaan kymmenennen allekirjoittajavaltion ratifioitua sen. Komitea kokoontuu tämän jälkeen, kun kolmannes sopijapuolista tai pääsihteeri sitä pyytää.
3. Sopijapuolten komitea hyväksyy menettelytapasääntönsä. ”

Toimet, joita jo toteutetaan

Lanzaroten sopimuksen täytäntöönpanoa valvoo sopijapuolten komitea, ns. Lanzarote-komitea. Valvonnan muotona tämä poikkeaa Euroopan neuvoston ja Yhdistyneiden kansakuntien muiden keskeisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon valvonnasta, joiden osalta valvonnasta vastaavat itsenäiset ja riippumattomat sopimusvalvontaelimet. Lanzarote-komitean säännöissä määrätään sopimuksen täytäntöönpanoa koskevasta arviointimenettelystä: arviointi tapahtuu kyselyn muodossa temaattisiin kierroksiin jaetussa menettelyssä ja Lanzarote-komitean määräämässä ajassa. Lisäksi yleissopimuksen voimaantulon jälkeen kunkin sopijapuolen on vastattava yleiskyselyyn ja ilmoitettava jatkossa olennaisista muutoksista vastauksiin.

Sopijapuolten yleiskyselyyn ja temaattiseen kyselyyn antamista vastauksista koostuvat sopijapuolten vastaukset julkaistaan Lanzarote-komitean verkkosivuilla¹²⁷. Kansalaisyhteiskunnalla on tällöin kaksi kuukautta kommentoida sopijapuolen vastauksia. Kun sopijapuolet ja kansalaisyhteiskunta ovat vastanneet kyselyihin, komiteassa raportoiija kokoaa kaikkien sopijapuolten vastaukset kysymyksittäin. Näistä vastauksista muodostuu varsinainen täytäntöönpanoraportti. Sopijapuolet voivat täydentää antamiaan tietoja toimittamalla selvityksiä komitealle, niin kauan, kunnes lopullinen täytäntöönpanoraportti hyväksytään.

¹²⁷ Council of Europe. N.d.a. Committee (Sexual Violence, Lanzarote Convention). (verkkosivut.)

Lanzarote-komitean lopullinen täytäntöönpanoraportti koskee kaikkia sopijapuolia. Täytäntöönpanoraportti sisältää kolmenlaisia suosituksia sopijapuolille: komitea voi vaatia "Committee requires", pyytää "Committee requests" ja kannustaa "Committee invites". "Require"-suositukset perustuvat velvoitteisiin, jotka tulevat suoraan Lanzaroten sopimuksesta. "Request"-suositukset pohjautuvat sopimukseen, mutta ne voivat sisältää komitean omaa tulkintaa ja siten ulottua pidemmälle kuin mitä varsinaiset sopimusmääräykset edellyttävät. "Invite"-suositukset ulottuvat vielä "Request"-suosituksiakin pidemmälle sen suhteen mitä sopimus tosiasiallisesti velvoittaa.

Suomi vastasi ensimmäisen valvontakierroksen yleiskyselyyn maaliskuussa 2014 ja temaattiseen kyselyyn toukokuussa 2014. Lanzarote-komitea hyväksyi kaikkia sopijapuolia koskevan ensimmäisen kierroksen 1. raportin (Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework¹²⁸) suosituksineen joulukuussa 2015. Lanzarote-komitea hyväksyi kaikkia sopijapuolia koskevan ensimmäisen kierroksen 2. raportin (Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The strategies¹²⁹) suosituksineen tammikuussa 2018.

Mikäli Lanzarote-komitea havaitsee välittömiä toimenpiteitä edellyttävän tilanteen, jotta vakava loukkaus saadaan estettyä, se voi vaatia kiireellisen valvontakierroksen aloittamista. Tämä onkin toteutunut jo kaksi kertaa. Ensimmäisen kiireellisen valvontakierroksen teemana oli pakolaiskriisin vaikutukselle altistuneiden lasten suojeleminen seksuaalisesta riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Toinen kiireellinen valvontakierros koski pelkäämistään Unkaria.¹³⁰

Lanzarote-komitean toisen valvontakierroksen teemana on lasten suojeleminen heihin kohdistuvalta seksuaalisen riistolta ja hyväksikäytöltä, joka tapahtuu tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen¹³¹. Lanzarote-komitean toinen valvontakierros on vielä kesken. Suomi vastasi toisen valvontakierroksen temaattiseen kyselyyn marraskuussa 2017, ja sen jälkeen vastausta on täydennetty kirjallisesti lokakuussa 2020 sekä syyskuussa, lokakuussa ja joulukuussa 2021. Toisen valvontakierroksen täytäntöönpanoraportti (T-ES(2020)22 rev.1, The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated

128 Lanzarote Committee. 2019. 1 st Implementation report. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust (verkkojulkaisu). Council of Europe.

129 Lanzarote Committee. 2018. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: workable strategies (13.2.2018. verkkojulkaisu). Council of Europe.

130 Lanzarote Committee. 2017. Special report. Protecting children affected by the refugee crisis from sexual exploitation and sexual abuse (verkkojulkaisu). Council of Europe.

131 Council of Europe. N.d.b. The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs). 2nd Monitoring round (verkkojulkaisut).

by information and communication technologies (ICTs)) on käsittelyssä alkuvuoden 2022 aikana.

Taulukko 17. Toimenpiteet / valvonta

33. Toimenpide	Toteuttaja-tahot	Seuranta ja mittarit
Suomi osallistuu aktiivisesti Lanzarote-komitean vuosittaisiin kokouksiin ja seminaareihin.	UM (ihmisoi-keustuomiois-tuin- ja sopi-musasioiden yksikkö) yhteis-työssä muiden vastuuministeri-öiden kanssa, Pelastakaa Lapset ry	<ul style="list-style-type: none"> • Kokouksiin osallistuminen • Komitean tietopyyntöihin vastaaminen • Suomen täytäntöönpanotoimien asianmu-kainen huomioon ottaminen komitean ra-portsissa • Tietoisuuden lisääminen komitean hyväk-symistä suosituksista
Toimeenpano vuosina 2022–2025		
<p>Komitean jäsen tulee ulkoministeriöstä.</p> <p>Suomen Pelastakaa Lapset ry edustaa virallisena tarkkailijajäsenenä Save the Children International - organisaa-tiota Lanzarote-komiteassa (Observer Status syksystä 2021 lähtien) ja osallistuu aktiivisesti komitean kokouksiin ja seminaareihin.</p>		

Liite 1 Työryhmän kokoonpano

Työryhmän puheenjohtajana toimii sosiaalineuvos Marjo Malja/STM ja asiantuntijasihteerinä kehittämispäällikkö Martta October/THL.

Työryhmän jäseninä ovat:

- neuvotteleva virkamies Elina Ruuskanen/OM (varajäsen neuvotteleva virkamies Mervi Saramo),
- opetusneuvos Kirsi Alila / OKM (varajäsen opetusneuvos Tarja Kahiluoto),
- poliisitarkastaja Kimmo Halme/SM (varajäsen neuvotteleva virkamies Heidi Kankainen),
- lainsäädäntösihteerit Katja Kuuppelomäki/UM (ajalla 1.11.2020 – maaliskuu 2021), lainsäädäntösihteerit Helinä Heikkinen/UM (alkaen huhtikuu 2021) (varajäsen lainsäädäntöneuvos Satu Sistonen),
- erikoissyöttäjä Leena Hakavuori / syyttäjälaitos (varajäsen erikoissyöttäjä Yrjö Reenilä),
- poliisitarkastaja Pekka Heikkinen / Poliisihallitus (varajäsen poliisitarkastaja Måns Enqvist),
- vastuullisuuspäällikkö Ira Vainio / Telia Finland Oyj,
- ylitarkastaja Satu Räsänen / Valvira (varajäsen ylitarkastaja Minna Malviniemi),
- lakimies Annika Korpela / Suomen Kuntaliitto (varajäsen lakimies Minna Antila),
- johtava asiantuntija Taina Laajasalo / THL (varajäsen tutkija Tanja Koivula 2020–2021, kehittämispäällikkö Ulla Korpilahti 2022 lähtien),
- palveluesimies Marja Salonen / Oulun kaupunki (varajäsen palvelupäällikkö Marja Salo),
- apulaisylilääkäri Minna Joki-Erkkilä / Tays Keskussairaala,
- erityisasiantuntija Annukka Paasivirta / Lastensuojelun Keskusliitto (varajäsen johtaja, vaikuttaminen ja yhteiskuntasuhteet Miia Pitkänen),
- kehittämispäällikkö Tiina Muukkonen / Ensi- ja turvakotien liitto (varajäsen asiantuntija Johanna Matikka kunnes kesäkuusta 2021 alkaen, lapsityön asiantuntija Katri Kyllönen),
- johtava asiantuntija Esa Iivonen / Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL (varajäsen ohjelmajohtaja Marie Rautava),
- yhteiskunta- ja vaikuttamistyön johtaja Hanna-Leena Laitinen / Suojellaan lapsia ry (toukokuu 2021 asti), toiminnanjohtaja Nina Vaaranen-Valkonen / Suojellaan Lapsia ry, (varajäsen Anna Ovaska (kesäkuu 2021 alkaen),
- toiminnanjohtaja Jari Ketola / Pesäpuu ry (varajäsen kehittämispäällikkö Johanna Barkman).

Pysyvinä asiantuntijoina työryhmässä ovat:

- ylilääkäri Ritva Halila / STM,
- lakimies Merike Helander / lapsiasiavaltuutetun toimisto (varajäsen lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen),
- erityisasiantuntija Tiina-Maria Levamo / Pelastakaa Lapset ry.

Työryhmän kuultavana on ollut 16.11.2021 Seta (Lotte Telakivi) ja Väestöliitto sekä 17.6.2021 kansallinen ihmiskauppakoordinaattori Venla Ruth ja erityisasiantuntija Minna Viuhko, STM.

Liite 2 Määritelmät

Lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä

Lapseen kohdistuvalla riistolla ja seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan käyttäytymistä, jota tarkoitetaan sopimuksen artikloissa 18-23. Näitä ovat:

- (a) Art. 18 Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta
- (b) Art. 19 Lapseen kohdistuva ihmiskauppa seksuaalisiin tarkoituksiin
- (c) Art. 20 Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali
- (d) Art. 21 Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava esitys
- (e) Art. 22 Lasten turmeleminen
- (f) Art. 23 Lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin

Uhrilla tarkoitetaan jokaista seksuaaliväkivallan tai riiston kohteena olevaa lasta.

Liite 3 Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman (2019) ja toimeenpanojulkaisun (2021) toimenpiteet asiaan liittyen

- A** **Luku 11, tp 4.** Valtakunnallisesti on sovittu selkeät yhteistyökäytännöt lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävän laittoman kuvamateriaalin mahdollisimman nopeaksi poistamiseksi verkosta. Toiminta tapahtuu vahvassa kansainvälisessä yhteistyössä ja poistumisaikoja verkosta seurataan myös kansallisella tasolla. Huomioidaan että murrosiässä olevat nuoret ovat tunnistamisen kannalta haastava ryhmä, jonka vuoksi he ovat usein vaarassa jäädä ilman apua.
- Luku 12, tp. 5.** Valtakunnallinen tutkimus lasten oikeusturvan toteutumisesta yksilöllisten haitan arvioiden osalta.
- B** **Luku 7, tp 5.** Tehdään selvitys lapsille ja nuorille vapaaehtoista kaveri-/tukihenkilötoimintaa järjestävien toimijoiden turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä.
- Luku 8, tp 1.** Lapsi- ja perhepalveluissa (neuvola, varhaiskasvatus, koulu ml. opiskeluhoito, sosiaalihuolto, lastensuojelu, kasvatus- ja perheneuvola, erikoissairaanhoido, järjestöt ja kirkon perheneuvonta) 1) Otetaan järjestelmällisesti puheeksi lapsen turvallisen kasvun ja kasvuympäristön edellytykset. Huomioidaan maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisten vanhempien kulttuurisensitiivisen tiedon tarve ja tuki hyvään vanhemmuuteen. 2) Selvitetään yhdessä perheen kanssa väkivallan riskitekijöitä.
- Luku 9, tp 4.** Kiusaamisen, väkivallan sekä häirinnän uhan ja kokemusten (ml. verkkovälitteinen väkivalta) puheeksi otto varmistetaan kaikissa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelujen asiakaskontakteissa. Kehitetään tähän sopivia työkäytänteitä ja työkaluja sekä tarjotaan koulutusta ja ohjausta. Huomioidaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret puheeksi oton varmistamisessa sekä työkalujen, koulutusten ja ohjauksen kehittämisessä.
- Luku 9, tp 6.** Urheiluseurojen ja muuta ohjattua liikuntaharrastustoimintaa järjestävien tahojen tulee ottaa systemaattisesti käyttöön ohjeet loukkaavan kohtelun, kiusaamisen ja häirinnän vastaiseen työhön. Ohjeet sisältävät esim. ohjaajien ja valmentajien kouluttamisen tunnistamaan kiusaamiseen, häirintään ja ulkopuolelle jättämiseen liittyviä tilanteita harrastusympäristöissä, sekä ikätasoisien puuttumisen näihin tilanteisiin.
- Luku 9, tp 7.** Kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän esiintymistä koulujen liikunnanopetuksessa ja koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä ohjatussa urheilu – ja liikuntaharrastustoiminnassa kartoitetaan säännöllisesti valtakunnallisilla tutkimuksilla, jotta voidaan arvioida toimenpiteiden vaikutuksia.
- Luku 10, tp 2.** Lisätään ensi vaiheessa seksuaaliväkivaltaan ja sen ehkäisyyn liittyvää koulutusta terveydenhoitajien ja kättilöiden perus- sekä täydennyskoulutuksen sisältöihin, huomioiden myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret. Toimenpidesuunnitelman väliarvioinnin jälkeen vuonna 2022 koulutusta laajennetaan myös muille ammattiryhmille.
- Luku 11, tp 1.** Lasten ja nuorten parissa arjessa toimiville järjestetään täydennyskoulutusta lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta, seksuaalisesta riistosta ja seksuaaliväkivallasta digitaalisessa mediassa. Lisäksi kehitetään toimintatapoja, joilla lapsia ja nuoria ohjataan ja opetetaan toimimaan nykyistä tiedostavammin sosiaalisessa mediassa, ymmärtämään oikeuksiaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan houkuttelutilanteissa.

Luku 11, tp 5. Viranomaisilla ja ammattilaisilla on riittävä tieto ja resurssit puuttua verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Moniammatillisen viranomais- ja järjestötyön kehittämisessä ja kansallisissa ohjeistuksissa huomioidaan seuraavat ohjeistukset: UN Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography (UN 2019) ja Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment - Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers (CoE 2018).

Luku 12, tp 3. Lisätään psykiatrian alan lääkäreiden ja psykologien koulutukseen haitan arvioinnin sisältöjä ml. oikeuspsykiatriset/oikeuspsykologiset ja juridiset näkökohdat vuoteen 2022 mennessä.

Luku 12, tp 4. Lisätään tietoa seksuaaliväkivallan haitallisuudesta ja haitan arvioinnin perusteista sidosryhmissä järjestämällä kohdennetusti koulutusta (luennot, kurssit) edunvalvojille, poliiseille ja syyttäjille, tuomareille ja asianajajille.

Luku 13.4, tp 2. Väkivaltatietoisien sijaishuollon osaamisen edellytys vahvistetaan osaksi sijaishuoltopaikkojen hankintaa, valintaa ja seurantaa kunta- ja lapsikohtaisella tasolla sekä perhe- että laitoshoidossa. Väkivaltatietoinen osaaminen ja lapsille annettava turvataitokasvatus sisällytetään lastensuojelulaitosten omavalvontasuunnitelmiin.

Luku 13.4, tp 3. Vahvistetaan lasten ja nuorten tietoutta oikeudestaan turvallisiin, väkivallattomiin suhteisiin ja ympäristöihin sijaishuollossa ja valmiutta tunnistaa tietyt teot ja käytännöt väkivalaksi. Kehitetään lapsille suunnattua materiaalia siitä, mitä väkivalta on erityisesti sijaishuollossa. Väkivallan ilmoituskäytäntöihin luodaan kansallinen toimintamalli.

Luku 13.5, tp 1. Luodaan koulutuspaketti seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta sekä sateenkaariperheistä lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten käyttöön (esim. kouluterveydenhoitajat, kuraattorit ja muut opiskeluhuollon toimijat, lastensuojelun ammattilaiset). Koulutuksessa annetaan valmiudet tunnistaa nämä lapset ja nuoret sekä tietoa heidän hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä, väkivaltariskistä ja keinoista pienentää sitä.

Luku 13.5, tp 2. Koulutuspaketti seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta sekä sateenkaariperheistä on luotu vuosina 2020–2022 ja koulutuspilotti on toteutunut vuosina 2023–2025.

Luku 14.7, tp 2. Uskonyhteisön/kirkon henkilökunnan ja edellytysten täytyessä myös luottamushenkilöiden rikostaustat tarkistetaan asiasta annetun lain määrittämässä tilanteissa ja epäasialliseen käyttäytymiseen syyllistyneet poistetaan toimista tai luottamustehtävistä.

C Luku 7, tp 3. Sisällytetään velvoite lapsen ikä- ja kehitystaso huomioivasta seksuaalikasvatuksesta kansallisiin ohjeisiin (Vasu-perusteet ja esi- ja perusopetuksen OPS-perusteet) huomioiden erityisesti nk. haavoittuvat ryhmät

Luku 7, tp 4. Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen henkilöstön tietoja ja taitoja ikätasoisesta turvataito- ja seksuaalikasvatuksesta lisätään täydennyskoulutuksen avulla. Huomioidaan erityisesti nk. haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten erityistarpeet.

Luku 11, tp 2. Perusopetusikäiset lapset ja nuoret ovat saaneet koulutusta turvataidoista digitaalisessa mediassa valtion erityisavustusta saaneissa kunnissa. Koulutuksen myötä lapsilla ja nuorilla on perustason digiturvataidot, käsitys digitaalisen median riskeistä ja keinoja toimia turvallisesti verkossa. Kehitettyjä toimintatapoja voidaan hyödyntää muiden perusopetuksen järjestäjien toiminnassa valtakunnallisesti.

D Luku 10, tp 2. Tehdään THL:n toimesta osana Barnahus-hanketta vuoteen 2023 mennessä selvitys saatavilla olevista pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden hoito-ohjelmista ja niiden asiakasmäärästä. Pedofiilisiä ja/tai hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden tehokkaiden hoito-ohjelmien saatavuutta parannetaan valtakunnallisesti tehdyn selvityksen mukaisesti.

E Luku 10, tp 4. Lisätään turvataitoja ja seksuaalikasvatusta koskevia sisältöjä äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen kansallisiin ohjeisiin ja suosituksiin.

F Luku 6, tp 1. Väkivallan vastaisen työn monialainen asiantuntijaryhmä perustetaan vähintään sairaanhoitopiireittäin/alueittain ja suuriin kaupunkeihin. Mukana on väkivaltailmiön osaamista kaikilta toimialoilta ja kaikilta tasoilta. Näillä on vastuu sekä koulutuksen järjestämisestä perustasolla, että yhteistyön toteuttamisesta käytännössä perustason, erityistason sekä vaativan erityistason välillä.

Toimeenpano vuosina 2020–2025 :

- **AVIt:** Aluehallintovirastoilla voi olla toimenpiteen osalta rooli koollekutsuvana ja koordinoivana tahona väkivallan ehkäisyn saralla, mutta selkeämpää roolin määrittelyä kaivataan.
- **THL:** THL toteuttaa ennen vuotta 2025 kyselyn kuntien väkivallan vastaisen työn kokonaisuudesta, sisältäen kartoituksen monialaisten asiantuntijaryhmien lukumäärästä ja kokoonpanosta kunnissa.
- **STM ja THL:** Tämän toimenpiteen toteutumismuoto riippuu sote-uudistuksen etenemisestä. Lanzaroten sopimuksen (SopS 88/2011) toimeenpanosuunnitelman laatiminen on alkanut loppuvuodesta 2020 STM:n koordinoimana

Luku 6, tp 2. Luodaan kansallisesti kattava eurooppalaisen Barnahus-laatustandardin ja LASTA/seula-mallin mukainen monialainen yhteistyö, joka varmistaisi lapsilähtöisen tutkimisen, tiedon jakamisen ja tuen mahdollisimman tasapuolisesti palvelurakenteet huomioiden, asuinpaikasta riippumatta kaikille lapsille ja nuorille joiden epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaaliväkivallan kohteeksi.

Luku 10, tp 7. Seksuaalirikosuhrien hoitoon ohjaaminen niiden lasten osalta, joiden viranomaisyhteistyö ei vaadi terveydenhuollon virka-apua. Luodaan poikkihallinnolliset toimintamallit poliisin, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyön parantamiseksi Barnahus-toimintamallin standardien mukaisesti. Nimetään paikalliset yhteistyötahot, tehtävät ja luodaan hoitopolut. Koulutetaan viranomaisia säännöllisesti luoduista toimintamalleista.

Luku 14.7, tp 1. Uskonyhteisöjen/kirkkojen paikallis- ja keskusorganisaatioiden diakoniatyö tai joutokunta laatii selkeän toimintamallin, kuinka toimitaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä tilanteissa (yhteistyö lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon kanssa).

- G** **Luku 10, tp 10.** Laaditaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten alueelliset hoitopolut. Määritetään hoitopolkujen ajantasaisuuden ja toimivuuden seurantavastuut. Toteutetaan valtakunnallisesti Barnahus-laatustandardien mukaista hoitoa uhreille ja heidän perheilleen.
- Luku 10, tp 11.** Edistetään traumafokusoitujen kognitiivisten käyttäytymisterapioiden osaamisen ja Traumaperäisen stressihäiriön Käypä hoitosuosituksen mukaisia käytäntöjä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidosta vastaavissa terveydenhuollon yksiköissä.
- Luku 10, tp 12.** Yliopistosairaalat vastaavat alueellisten toimijoiden koulutuksen järjestämisestä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoitomenetelmien käyttöä koskien.
- Luku 12, tp 2.** Haitan arvion yhdyspintojen huomioiminen ja kehittäminen seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidon tarpeen arvion kanssa. Nimetään valtakunnalliset vastuuhenkilöt ja vastuu-taho kehittämään näitä arvioita vuoteen 2022 mennessä.
- Luku 12, tp 6.** Haitanarviolausuntojen auditointi ja haittojen raportointi.
-
- H** **Luku 13.4. tp 4.** Sijaishuollon valvonnan yhdeksi kohteeksi vahvistetaan, että sijaishuolto paikka on selvittänyt sijaishuolto paikassa tai muussa lapsen ympäristössä tapahtuvan väkivallan ilmoituskäytännöt lapsille ja heidän läheisilleen samoin kuin kaikille ko. sijaishuolto paikan toimijoille. Sijaishuolto paikalla on luotuna kaikkien tiedossa oleva ja yhdessä sovittu toimintatapa ilmoitukseen väkivaltaan puuttumisen seurannasta. Laitoshoidon omavalvontasuunnitelmiin kirjataan toimintayksikön riskitekijät väkivallan ja siihen varautumisen, ennaltaehkäisemisen ja hoitamisen osalta.
-
- I** **Luku 11, tp 3.** Lapsilla ja nuorilla on tieto ja ohjeistus, mistä saa apua ja minne ilmoittaa seksuaaliseen häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta ml. digitaalisessa mediassa koettu väkivalta. Selvitetään muissa Pohjoismaissa kehitettyjen ja toimivien kansallisen tason matalan kynnyksen palveluita erityyppisen seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ilmoittamiseen ja neuvonnan ja avun saamiseen asuinpaikasta ja taustasta riippumatta.
- Toimeenpanojulkaisu 2021: Kootaan vuoteen 2023 mennessä yhteen tietoja niiltä tahoilta, jotka tarjoavat lapsille ja nuorille apua erityyppisestä seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta ilmoittamiseen ja avun saamiseen.
-
- J** **Luku 10 tp 5.** Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten somaattisten päivistystutkimusten laadun parantaminen ja yhtenäistäminen keskittämällä tutkimuksia niihin perehtyneisiin yksiköihin. Lisätään lasten sekä naistentautien ja synnytysten lääkäreiden erikoistumiskoulutusohjelmaan seksuaalirikosuhrien päivistystutkimusten vaatimus. Sairaanhoidajien ja kättilöiden täydennyskoulutus seri-päivistystutkimuksiin. Somaattiset seurantatutkimukset toteutetaan päivistystutkimusten jälkeen. Lääkärintlausunnot auditoidaan asiantuntijoiden toimesta.
- Luku 10, tp 6.** Lasten ja nuorten seksuaalirikostutkimusten yhteydessä huolehditaan tarttuvien tautien ennaltaehkäisystä Seritukikeskus-mallin mukaisesti sekä hoitoon ohjaamisesta. Luodaan eri tahojen kesken hoitopolku ja yhteistyömalli. Intranet ohjeistusten laatiminen ja säännöllisen päivittämisen vastuuttaminen erikoissairaanhoidossa. Tutkimuksen yhteydessä lapselta tai nuorelta kysytään tietääkö hän, onko häntä kuvattu tapahtuneen rikoksen aikana.
- Luku 10, tp 7.** Seksuaalirikosuhrien hoitoon ohjaaminen niiden lasten osalta, joiden viranomaisyhteistyö ei vaadi terveydenhuollon virka-apua. Luodaan poikkihallinnolliset toimintamallit poliisiin, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyön parantamiseksi Barnahus toimintamallin standardien mukaisesti. Nimetään paikalliset yhteistyötahot, tehtävät ja luodaan hoitopolut. Koulutetaan viranomaisia säännöllisesti luoduista toimintamalleista.

Luku 10, tp 8. Laaditaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten alueelliset hoitopolut somaattisissa yksiköissä: Luodaan seksuaalirikoksen uhreille terveydenhuollossa hoitopolut psykiatrisista yksiköistä somaattiseen terveystarkastukseen ja somaattisista yksiköistä psykososiaalisen tuen piiriin ja hoidon tarpeen arvioon. Jalkautetaan psyykinen ensi vaiheen tuki kliinisen lasten- sekä nuorisopsykiatrian ja lapsiin/ nuoriin kohdistuvia rikoksia tutkivien yksiköiden yhteistyönä. Toteutetaan valtakunnallisesti Barnahus-laatustandardien mukaista hoitoa uhreille.

Luku 10, tp 9. Sosiaalipediatrian vastaanottojen perustaminen kaikkiin yliopistosairaaloihin ja keskussairaaloihin. Seurantatutkimusten järjestäminen epäselvissä, huolta herättävissä tapauksissa. Yhteistyön kehittäminen ja parantaminen lastensuojelun kanssa.

Luku 10, tp 10. Laaditaan seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten alueelliset hoitopolut. Määritetään hoitopolkujen ajantasaisuuden ja toimivuuden seurantavastuut. Toteutetaan valtakunnallisesti Barnahus-laatustandardien mukaista hoitoa uhreille ja heidän perheilleen.

Luku 10, tp 11. Edistetään traumafokusoitujen kognitiivisten käyttäytymisterapioiden osaamisen ja Traumaperäisen stressihäiriön Käypä hoito -suosituksen mukaisia käytäntöjä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidosta vastaavissa terveydenhuollon yksiköissä.

Luku 10, tp 12. Yliopistosairaalat vastaavat alueellisten toimijoiden koulutuksen järjestämisestä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoitomenetelmien käyttöä koskien.

Luku 12, tp 1. Laaditaan kansallinen ohjeistus lääkäreille lääketieteellisen haitan arvioimiseksi arvioitaessa lapselle yksilöllisesti aiheutunutta haittaa seksuaalirikoksen seurauksena (Barnahus-hankkeessa valmistuu myös haittalausunto digitaalisen seksuaaliväkivallan haitoista)

Luku 12, tp 2. Haitan arvion yhdyspintojen huomioiminen ja kehittäminen seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten hoidon tarpeen arvion kanssa. Nimetään valtakunnalliset vastuuhenkilöt ja vastuu-taho kehittämään näitä arvioita vuoteen 2022 mennessä.

Luku 12, tp 6. Haitanarviolausuntojen auditointi ja haittojen raportointi.

Luku 12, tp 7. Otetaan kantaa tutkimustietoon perustuen biomarkkereiden kehitykseen lääkäreille suunnatussa kansallisessa suosituksessa lääketieteellisen haitan arvioinnista vuoteen 2026 mennessä. Arvioidaan biomarkkereiden kansainvälistä kehitystä ja otetaan mahdolliset biomarkerit tutkimuskäyttöön lapsiin kohdistuneen seksuaaliväkivallan haittojen tieteellisessä tutkimuksessa vuoteen 2026 mennessä.

K **Luku 10, tp 2.** Tehdään THL:n toimesta osana Barnahus-hanketta vuoteen 2023 mennessä selvitys saatavilla olevista pedofiilisiä ja hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden hoito-ohjelmista ja niiden asiakasmääristä. Pedofiilisiä ja/tai hebefiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden tehokkaiden hoito-ohjelmien saatavuutta parannetaan valtakunnallisesti tehdyn selvityksen mukaisesti.

Luku 10, tp 14. Kehitetään nuorten seksuaalirikollisten psykiatrisen hoidon tarpeen arviointia. Laaditaan valtakunnalliset hoitopolut.

L **Luku 14.2, tp 4.** Kerätään saatavilla olevista tietolähteistä: kunnilta, auttamisjärjestelmästä ja uhreja auttavista järjestöistä (ns. Neliapila-järjestöt) luvut epäillyistä ja ensivaiheessa tunnistetuista ihmiskaupan lapsiuhreista, ihmiskaupan uhrien apua saavista lapsista ja ihmiskaupan muodoista, jonka uhriksi lapset ovat joutuneet. Kehitetään lisäksi rikosoikeusjärjestelmän tilastointia ihmiskaupan uhriksi joutuneista lapsista ja nuorista. Tilastoidaan jatkossa poliisin tietoon tulleet rikokset, syyttäjälle edenneet ja rangaistukset rikoksen uhriksi joutuneen iän ja sukupuolen mukaan. Koostetaan näistä tiedoista analyysiin perustuva vuosittainen raportti.

M Luku 6, tp 2. Luodaan kansallisesti kattava eurooppalaisen Barnahus-laatustandardin ja LASTA/seula-mallin mukainen monialainen yhteistyö, joka varmistaisi lapsilähtöisen tutkimisen, tiedon jakamisen ja tuen mahdollisimman tasapuolisesti palvelurakenteet huomioiden, asuinpaikasta riippumatta kaikille lapsille ja nuorille joiden epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaaliväkivallan kohteeksi.

- **Toimeenpano: THL:** Lasta-seulamallin levitys Barnahus-hankkeessa vuosina 2020–2023 yhteistyössä lasten ja nuorten oikeuspsykologisten ja oikeuspsykiatristen yksiköiden kanssa. Vuonna 2021 Lasta-mallia jalkautetaan Satakuntaan ja vahvistetaan Pohjois-Karjalassa, vuonna 2022 mm. Pirkanmaalle, Hämeeseen ja Etelä-Pohjanmaalle. Taustatietojen keruun toimintatapa on vakiinaistettu vuoteen 2023 mennessä. Kuuleminen ja/tai tuki perhekeskuksessa osassa tapauksista vuoteen 2023 mennessä. Varmistetaan tasa-arvoinen palvelujen saatavuus sähköisiä työvälineitä hyödyntämällä. THL toteuttaa vuonna 2022 kyselyn kuntien väkivallan vastaisen työn kokonaisuudesta, sisältäen kartoituksen monialaisten siantuntijaryhmien lukumäärästä ja kokoonpanosta kunnissa.
- **SM ja POHA:** Barnahus-hankkeen asiantuntijat jatkavat kansallisesti kattavan eurooppalaisen Barnahus-laatustandardin ja LASTA-seula-mallin mukaisen monialaisen yhteistyön kehittämistä ja luomista

Luku 6, tp 3. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan erityiskoulutus vakinaistetaan osaksi Poliisiammattikorkeakoulun jatkokoulutustarjontaa.

- **Toimenpide** on toimeenpantu vuonna 2020, jolloin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan erityiskoulutus on vakinaistettu pysyväksi osaksi Poliisiammattikorkeakoulun koulutusta. Vuoden mittaiselle viiden opintopisteen kurssille voidaan ottaa vuosittain 36 opiskelijaa, joista 28 tulee olla taustaltaan poliiseja.

Luku 6, tp 4. Lapsin kohdistuvien rikosepäilyjen tutkinta keskitetään poliisilaitoksissa ja syyttäjälaitoksissa tähän tehtävään erikoistuneille henkilöille, joita resursoidaan riittävästi. Toiminnan rakennetta täsmennetään poliisiin ja syyttäjälaitoksen kanssa.

- **Toimeenpano: Barnahus-hanke/THL:** Hankkeeseen on palkattu poliiseja ja syyttäjä (yht. 1htv syyttäjät ja 2htv poliisit vuoden 2021 loppuun). Hankkeessa laaditaan vuosina 2020–2021 toiminnallinen käsikirja. Vuosina 2022–2025 POHA seuraa käsikirjassa esitettyjen toimenpiteiden toteutumista.
- **SM ja POHA:** Toiminnan kehittäminen jatkuu POHA-vetoisesti. Kehittämistä tehdään Barnahus-hankkeen poliisi- ja syyttäjäsiantuntijoiden toimesta. POHA on tehnyt lapsirikostutkinnan nykytilan selvityksen ja pyytänyt poliisilaitoksia huomioimaan selvityksessä esille nousseet kehittämiskohteet.

Luku 8, tp 6. Lapsi- ja perhepalveluiden eri toimijoiden sekä rikosoikeuden piirissä toimivien ymmärrystä erilaisista väkivallan muodoista lisätään, mukaan lukien henkinen väkivalta sekä laiminlyönti. Samalla lisätään ymmärrystä väkivallan haittavaikutuksista ja pitkäaikaisseurauksista. Osaamista lisätään esimerkiksi yhteistyöalueiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian/-psykiatrian yksiköiden ja Barnahus-hankkeen koulutuksissa, ml. verkkokoulutus.

Luku 10, tp 13. Lisätään poliisi- ja syyttäväviranomaisten resursseja ja yhteistyötä esitutkinta- ja oikeusprosessien nopeuttamiseksi. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien rikosten tutkinta keskitetään erityiskoulutuksen saaneille tutkijoille, tutkinnanjohtajille ja syyttäjiille. Yhdenmukaistetaan ja nopeutetaan edunvalvojen määräämiskäytänteitä valtakunnallisesti. Parannetaan tiedonkulkua perheille rikostutkinnan eri vaiheissa.

LÄHTEET

- Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 72. Seta, Seta-julkaisuja 23 (verkkojulkaisu). <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>
- All-Youth. 2022. Digiraati- Nuorten kansalaisraati webissä (verkkosivut). Viitattu 7.2.2022. <https://www.allyouthstn.fi/digiraati-nuorten-kansalaisraati-webissa/>
- Ankkuri. n.d. Edistämään nuorten hyvinvointia, ennalta estämään rikoksia moniammatillisesti (verkkosivut). Viitattu 7.3.2022. <https://ankkuritoiminta.fi/etusivu>
- Aseman lapset ry. N.d. Katusovittelu, K-0 ja Pasila (verkkosivut). Viitattu 8.3.2022. <https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/katusovittelu-kiusaamiseen-puuttuminen-ja-pasila-hanke/>
- Better Internet for Kids (BIK). N.d. Creating a safer and better internet for children and young people (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.betterinternetforkids.eu/home>
- Canadian Centre for Child protection. 2018. Project Archnid (verkkosivut). Viitattu 8.2.2022. <https://projectarchnid.ca/en/>
- Convention on the Rights of the Child. 1989. United Nations Human rights, office of the high commissioner (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>
- Council of Europe (CoE). 1991. Recommendation No. R(91) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults. <https://polis.osce.org/council-europe-committee-ministers-recommendation-no-r91-11-member-states-concerning-sexual>
- Council of Europe (CoE). 1996. European Social Charter (Revised), ETS No. 163 (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://rm.coe.int/168007cf93>
- Council of Europe (CoE). 2001a. Recommendation Rec(2001) 16 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of children against sexual exploitation. <https://polis.osce.org/council-europe-committee-ministers-recommendation-rec2001-16-member-states-protection-children>
- Council of Europe (CoE). 2001b Convention on Cybercrime, ETS No. 185 (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://rm.coe.int/1680081561>
- Council of Europe (CoE). 2011. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3
- Council of Europe (CoE). 2012. Participation of children and young people under the age of 18 – Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the Participation of children and young people under the age of 18 (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://rm.coe.int/168046c478>
- Council of Europe (CoE). 2005. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197 (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://rm.coe.int/168008371d>
- Council of Europe (CoE). 2018. Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers. <https://edoc.coe.int/en/children-and-the-internet/7921-guidelines-to-respect-protect-and-fulfil-the-rights-of-the-child-in-the-digital-environment-recommendation-cm-rec20187-of-the-committee-of-ministers.html>

- Council of Europe (CoE). 2021. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS No. 005 (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://rm.coe.int/1680a2353d>
- Council of Europe (CoE). N.d.a. Committee (Sexual Violence, Lanzarote Convention). (verkkosivut.) Viitattu 10.2.2022. <https://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-committee>
- Council of Europe. N.d.b. The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs). 2nd Monitoring round (verkkojulkaisu). Viitattu 10.2.2022. <https://www.coe.int/en/web/children/2nd-monitoring-round>
- Crowley, A., Larkins, C. & Pinto, M. 2020. "Listen – Act – Change" – Council of Europe Handbook on children's participation for professionals working for and with children (verkkojulkaisu). Council of Europe (CoE). 15-16, 18-19. <https://rm.coe.int/publication-handbook-on-children-s-participation-eng/1680a14539>
- De Boer, E., Hiltunen, S. & Kainulainen, T. N.d. My space Not Yours. Menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa. Ensi ja turvakotien liitto (ETKL, verkkojulkaisu). https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2020/03/MSNY-opaskirja_.pdf
- Eduskunta. 2011. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riis-toa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleisso-pimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 282/2010 vp). Eduskunta (verkkojulkaisu). Viitattu 10.2.2022. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+282/2010>
- Eduskunta. 2021. Asian käsittelytiedot HE 7/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta (2.12.2021 verkkojulkaisu). Viitattu 10.2.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_7+2021.aspx
- Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL). N.d. Nettiturvakoti (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://nettiturvakoti.fi/>
- Eriksson P. & Korhonen P. 2022. "Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin": Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Raportti 3/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-851-4>
- Esitutkintalaki 805/2011. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>
- European Commission. 2020. Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU strategy for a more effective fight against child sexual abuse (verkkojulkaisu). Brussels, 24.7.2020. Page 1. Viitattu 7.2.2022. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-07/20200724_com-2020-607-commission-communication_en.pdf
- Euroopan komissio. 2021. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia. Viitattu 14.2.2022. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF
- Euroopan unionin neuvosto. 2001. Neuvoston puitepäätös 2001/220/YOS, tehty 15 päivänä maaliskuuta 2001, uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä. Euroopan unionin julkaisutoimisto (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/baa3e644-164a-444f-9006-1a50f10bddd/language-fi/format-PDF/source-251062978>
- Euroopan unionin neuvosto. 2002. Neuvoston puitepäätös 2002/629/YOS, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta. Euroopan unionin julkaisutoimisto (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/a4d2dba7-2435-49cc-8156-e96c664ac7fb/language-fi/format-PDF/source-251063534>

- Euroopan unionin neuvosto. 2004. Neuvoston puitepäättös 2004/68/YOS, annettu 22 päivänä joulukuuta 2003, lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Euroopan unionin julkaisutoimisto (verkkajulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/ab763fba-2d7d-487a-8835-e93035324e69/>
- Erase GBV. N.d. sukupuolittuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa (verkkajulkaisu). Verkko-koulut.thl.fi. Viitattu 15.2.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Verkko-koulutus_Sukupuolistuneen%20v%C3%A4kivallan%20kohtaaminen%20kouluissa%20%28003%29.pdf
- Fagerlund, M. & Toivonen, V-M. 2020. Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:3. Selvitys ja tutkimustoiminta. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-013-4>
- Halila R, Hoikkala S, Malja M. & Tapiola M. (toim.). 2021. Lasten ja nuorten vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleavan työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:18. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5430-4>
- Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R. & Rajala, R. 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Koulu-terveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL, verkkajulkaisu). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7>
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS). N.d. seksuaalinen kiinnostus lapsiin –oma-hoito. Mielenterveystalo.fi (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/seksuaalinen-kiinnostus-lapsiin>
- Helsingin kaupunki. N.d. Kiusaamisen vastainen ohjelma (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/kiusaamisen-vastainen-ohjelma/>
- Huuki, T. 2002. Popularity, Real Lads and Violence on the Social Field of School. Teoksessa Gendered and Sexualised Violence in Educational Environments. Toim. V. Sunnari, J. Kangasvuo & M. Heikkinen. Femina Borealis 6. Oulu: Oulu University Press, 41–59. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514271505.pdf>
- Huuki, T., Manninen, S. & Sunnari, V. 2010. Humour as a Resource and Strategy for Boys to Gain Status in the Field of Informal School. Gender and Education, 22, 369-383. <https://doi.org/10.1080/09540250903352317>
- Ihmisoikeuskeskus. 2021. EN- Lanzaroten sopimus. Lasten suojelemisesta seksuaalista riis-toa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (2007) (Lanzaroten sopimus). (26.7.2021 verkkajulkaisu). Viitattu 10.2.2022. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/maaraaikaisraportointi-yk-en/raportoinnin-aikataulut/en-lanzaroten-sopimus/>
- Iivonen E. & Pollari K. 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>
- Iivonen, E & Pollari, K. 2021. Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtio-neuvoston kanslian julkaisu 2021:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-370-8>
- Ikonen, R. & Helakorpi, S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL, verkkajulkaisu). <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>
- Inhope. N.d. A Global network. Fighting Child Sexual Abuse Material (CSAM, verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.inhope.org/EN>
- Insight Eu Monitoring. 2021. EU Commission welcomes political agreement on interim rules for voluntary detection measures by online service providers to combat sexual abuse of children (verkkajulkaisu 29.2.2021.) Viitattu 10.2.2022 https://portal.ieu-monitoring.com/editorial/eu-commission-welcomes-political-agreement-on-interim-rules-for-voluntary-detection-measures-by-online-service-providers-to-combat-sexual-abuse-of-children?utm_source=ieu&utm_medium=web&utm_campaign=portal

- Insoll, T., Ovaska, A. & Vaaranen-Valkonen, N (toim.). 2021. CSAM users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention. Suojellaan lapsia ry (verkkajulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://suojellaanlapsia.fi/2021/09/23/redirection-survey-report/>
- Isokuortti, N. & Aaltio, E. 2021. Lastensuojelun tutkimusperustan vahvistamisen haasteita ja mahdollisuuksia. Tutkimusartikkeli, Kasvun tuki. <https://kasvuntuki.fi/wp-content/uploads/2021/12/kasvun-tuki-02-2021-aaltio.pdf>
- Jyväskylän yliopisto (JYU). N.d. TUIKKU – Tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen (verkkajulkaisu). Viitattu 8.2.2022. <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/tuikku>
- Kaltoinkohdeltu lapsi. 2019. Käsikirja kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskenteleville (verkkajulkaisu). Tampereen kaupunki. Viitattu 8.2.2022. https://www.tampere.fi/tiedostot/k/unnamed_7426/kaltoinkohdeltu_lapsi_kasikirja.pdf
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI). N.d. The Finnish Safer Internet Centre (FISIC, verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.betterinternetforkids.eu/sic/finland>
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. N.d. Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://karvi.fi/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/kiusaamista-ehkaisevien-seka-hyvinvointia-ja-työrauhaa-parantavien-menetelmien-arviointi/>
- Karjalainen, P. 2021. Parenting intervention to help children with behaviour problems in child protection and other family support services. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7144-3>
- Kestavakehitys.fi. N.d. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030 (verkkosivut). Viitattu 14.2.2022. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>
- Kiriakos, S., Kimpimäki, M., Korkman, J., Lehtinen, M., Melander, S., Paakkanen, K., Piha, O., Rask, R., Reenilä, Y. & Tarvainen, L. (toim.). 2020. Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9. Oikeusministeriö Helsinki 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-874-5>
- KiVa. N.d. KiVa Koulu –kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma (verkkosivut). Turun Yliopisto. Viitattu 8.3.2022. <https://www.kivakoulu.fi/>
- Koordinaatti. N.d.a. Groomig-hanke (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.koordinaatti.fi/fi/koordinaatti/palvelut/kehittaminen/grooming-hanke>
- Koordinaatti. N.d.b. Mitä on nuorten neuvonta ja tietotyö (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://koordinaatti.fi/fi/nuorten-tieto-ja-neuvontatyo/mita-nuorten-tieto-ja-neuvontatyo>
- Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Nummi, V-M. & Lillsunde, P. (toim.). 2019. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019; 27: 517–528, 546. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Korpilahti, U (toim.). 2021a. Väkivallaton lapsuus 2020–2025: toimeenpano ja viestintä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:17. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>
- Korpilahti, U., Tupola, SM. & Piispa, M. 2021b. Väkivallan ehkäisy – Tue, tunnista ja puutu varhain. Duodecim terveysportti (verkkajulkaisu 23.11.2021). Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.2.2022. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko/article/nla00063?toc=111223>
- Kovanen, T. 2019. Seurustelun ei kuulu satuttaa. Suomalaisten nuorten kokemuksia seurusteluväkivallasta (verkkajulkaisu 9.12.2019). Ensi- ja turvakotien liitto ry. Viitattu 9.2.2022. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/seurusteluvv_2019_verkkajulkaisu_final

- Laajasalo, T., Rajala, R., Julin, E., Huittinen, M. & Juusola, A. N.d. Barnahus-hanke. Hankkeessa tehty työ vuosina 2019-2021; Hankesuunnitelma vuosille 2022-2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL, verkkajulkaisu). https://thl.fi/documents/10531/2851931/Barnahus-hankesuunnitelma+2022_2023_1.pdf
- Lahtinen, H-M., Laitila, A., Korkman J. & Ellonen, N. 2018. Children's disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child Abuse & Neglect*, 76, 84-94. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.011>
- Laitinen, K, Lahtinen, M., Haanpää, S., Järvinen, J., Granskog, P. & Turunen-Zwinger, S. 2020. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaat ja käsikirjat 2020: 4a. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opas_seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaisemiseksi_ja_siihen_puuttumiseksi_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä 1009/2008. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20081009>
- Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370>
- Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 841/2006. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060841>
- Laki Syyttäjälaitoksesta 32/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190032>
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>
- Lanzarote Committee. 2017. Special report. Protecting children affected by the refugee crisis from sexual exploitation and sexual abuse (verkkajulkaisu). Council of Europe. Viitattu 10.2.2022. <https://rm.coe.int/special-report-protecting-children-affected-by-the-refugee-crisis-from/16807912a5>
- Lanzarote Committee. 2018. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: workable strategies (13.2.2018. verkkajulkaisu). Council of Europe. Viitattu 10.2.2022. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/protection-of-children-against-sexual-abuse-in-the-circle-of-trust-workable-strategies>
- Lanzarote Committee. 2019. 1 st Implementation report. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust (verkkajulkaisu). Council of Europe. Viitattu 10.2.2022. <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-/16808ae53f>
- Lapsi- Strategia. N.d. Julkaisut (lapsistrategian verkkosivut). Viitattu 7.2.2022. <https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsistrategia/julkaisut/>
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lenader L. 2010. Police interviews with child sexual abuse victims: patterns of reporting, avoidance and denial. *Child Abuse & Neglect*, 2010; 34:192-205. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.09.011>
- Lehtinen, M. & Rossi, M. 2021. Poliisin lapsirikostutkinnan tila 2020. Selvitys POL-2021-27495. Käyttö rajoitettu. Helsinki, Poliisihallitus.

- Lehtinen, M. & Rossi, M. (toim.). 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Poliisihallituksen julkaisu (13.1.2022. verkkojulkaisu). <https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-d97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880>
- Lukiolaki 714/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 2021a. Apua seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. Nuorten netti (verkkojulkaisu 27.8.2021) Viitattu 9.2.2022. <https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/apua-seksuaaliseen-hairintaan-ja-vakivaltaan/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 2021b. Lasten ja nuorten chat (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/lasten-ja-nuorten-puhelin/lasten-ja-nuorten-chat/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 2022a. Lasten ja nuorten puhelin (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/lasten-ja-nuorten-puhelin/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 2022b. vanhempainpuhelin (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/vanhempainpuhelin/>
- Mannerheims barnskyddsförbund (MLL). 2020. Barn- och ungdomstelefonen samt nätbrevstjänsten (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. www.mll.fi/sv/hemsida/barn-och-ungdomstelefonen-samt-natbrevtjansten/
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). N.d.a. Vanhempainnetti (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). N.d.b. Nuortennetti (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.nuortennetti.fi/>
- Naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean ja lapsen oikeuksien komitean yhteinen yleissuositus/yleiskommentti (CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18). Yleiskommentti Nro. 18 (2014) - haitallisista käytännöistä. Lapsiasiavaltuutettu. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37289406/CRC_C_GC_18_julkaisu.pdf/3c6b9803-2043-3720-918e-901ae0a85318/CRC_C_GC_18_julkaisu.pdf?t=1494586058000
- Nikolovska, M. 2020. The Internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children. Jyväskylän yliopisto informaatioteknologian tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7963-8>
- Oikeudenkäymiskaari 4/1734. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000>
- Oikeusministeriö (OM). 2020. Ihmiskaupan vastainen työ, OM031:00/2020 (verkkojulkaisu). Viitattu 9.2.2022. <https://oikeusministerio.fi/ihmiskaupan-vastainen-tyo-hanketiedot-ja-asiakirjat>
- Oikeusministeriö (OM). 2021. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus, OM013:00/2021 (verkkojulkaisu). Viitattu 8.2.2022. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM013:00/2021>
- Opetushallitus (OPH). 2020. Oikeus osata -ohjelma käynnistyi 42 kehittämishankkeen voimin (verkkojulkaisu 16.2.2020). Viitattu 15.2.2022. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/oikeus-osata-ohjelma-kaynnistyi-42-kehittamishankkeen-voimin>
- Opetushallitus (OPH). 2022a. Seksuaalisen häirinnän vastainen työ (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/seksuaalisen-hairinnan-vastainen-tyo>
- Opetushallitus (OPH). 2022b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 (verkkosivut). Viitattu 7.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

- Opetushallitus (OPH). N.d. Nuoret ja sukupuolistunut väkivalta - Kohtaamisen ja puuttumisen mahdollisuudet (verkkosivut). Viitattu 15.2.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/nuoret-ja-sukupuolistunut-vakivalta-kohtaamisen-ja-puuttumisen-mahdollisuudet>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2020. Valtakunnallisen nuorisotyön ja – politiikan ohjelma 2002-2023 (VANUPO). Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-697-3>
- Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021a. Toimenpideohjelma kiusaamisen ehkäisemiseksi – keskiössä resurssit, koulutus ja lainsäädännön päivittäminen (26.1.2021 verkkajulkaisu). Viitattu 8.2.2022. <https://minedu.fi/-/toimenpideohjelma-kiusaamisen-ehkaisemiseksi-keskiassa-resurssit-koulutus-ja-lainsaadannon-paivittaminen>
- Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021b. Laadukas ja saavutettava lukio. Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma 2021–2022 (verkkajulkaisu). Viitattu 15.2.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163403/LaadukasLukio.pdf>
- Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). N.d. Toimenpideohjelma kiusaamisen ehkäisemiseksi (verkkajulkaisu). Viitattu 9.2.2022. <https://okm.fi/kiusaamisen-ehkai-semisohjelma>
- Oulun kaupunki. 2021. Rikoksiin syyllistyneet nuoret saavat apua NURRI-hankkeesta (verkkajulkaisu). Viitattu 8.2.2022. https://www.ouka.fi/oulu/kehittamishankkeet/ajankohtaista-turvallinen-oulu/-/asset_publisher/2fVr/content/rikoksiin-syyllistyneet-nuoret-saavat-apua-nurri-hankkeesta/6593335
- Oulun kaupunki. N.d.a. Turvallinen Oulu –hanke 2019-2020 (verkkosivut). Viitattu 8.2.2022. <https://www.ouka.fi/oulu/kehittamishankkeet/turvallinen-oulu-hanke>
- Oulun kaupunki. N.d.b. Turvataitokasvatus. Turvallinen Oulu –hanke 2019-2020 (verkkajulkaisu). Viitattu 8.2.2022. www.turvataitokasvatus.fi
- Pakkokeinolaki 806/2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110806>
- Pelastakaa lapset ry. 2018. Selvitys : Lapset ja nuoret kokevat seksuaalista häirintää ja siihen liittyvää kiusaamista digitaalisessa mediassa (verkkajulkaisu). Viitattu 7.2.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/uutiset/selvitys-lapset-ja-nuoret-kokevat-seksuaalista-hairintaa-ja-siihen-liittyvaa-kiusaamista-digitaalisessa-mediassa/>
- Pelastakaa Lapset ry. 2021. Grooming lasten silmin –selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä. Toim. A. Juusola, T. Simola, J. Tasa, E. Karhu & P. Sillfors. Verkkajulkaisu. Viitattu 7.2.2022. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/grooming_lasten_silmin_2021.pdf
- Pelastakaa lapset ry. N.d.a. Nettivihje ja seksuaalisen väkivallan ehkäisy (verkkosivut) Viitattu 7.2.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivihje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/>
- Pelastakaa lapset ry. N.d.b. lapsikeskeinen palvelumuotoilu (verkkosivut). Viitattu 7.2.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsikeskeinen-palvelumuotoilu/>
- Pelastakaa lapset ry. N.d.c. Lapsikeskeinen palvelumuotoilu, myönteinen tunnistaminen ja lapsikeskeisyys (verkkosivut). Viitattu 7.2.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsikeskeinen-palvelumuotoilu/myonteinen-tunnistaminen-ja-lapsikeskeisyys/>
- Pelastakaa lapset ry. N.d.d. Netari.fi (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.netari.fi/>
- Perusopetuslaki 628/1988. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pesäpuu. 2022. Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke (verkkosivut). Viitattu 7.2.2022. <https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/turvallisen-sijaishuollon-puolesta-x-ketju-hanke/>

- Pesäpuu ry. 2021. Oma boxi – Nuoren ja omaohjaajan väliseen vuorovaikutukseen (verkkojulkaisu 16.6.2021). Viitattu 7.2.2022. <https://pesapuu.fi/2021/06/oma-boxi-nuoren-ja-omaohjaajan-valiseen-vuorovaikutukseen/>
- Prinz, R. J., Sanders, M. R., Shapiro, C. J., Whitaker, D. J. & Lutzker, J. R. 2009. Population based prevention of child maltreatment: the U.S. Triple p system population trial. *Prevention Science*, 2009 10, 1, 1-12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19160053>
- Rikoslaki 39/1889. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Rikosuhripäivystys (RIKU) N.d. *Lapsi ja nuori rikoksen uhrina (verkkosivut)*. Viitattu 9.2.2022. <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>
- Ruuskanen E. 2020. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma (NKVT) vuosille 2020–2023. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:15. <https://jurn.fi/URN:ISBN:978-952-259-835-6>
- Saariluoma, L., Eriksson, P. & Korhonen, P. 2021. Sijoitettujen lasten koulunkäynti ja vapaa-aika: kyselytutkimuksen tuloksia. THL Tutkimuksesta tiiviisti 51/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-732-6>
- Sandell, T. (Toim.) N.d. Kansainvälisen työjärjestön ILO: n yleissopimukset. Työministeriö (TM), Suomen ILO-Neuvottelukunta. 2. ja uudistettu painos (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. https://tem.fi/documents/1410877/2971009/ilo_yleissopimukset.pdf/995fef91-ccf5-4a3e-ada1-82c836cd347f
- Suojellaan lapsia ry. N.d.a. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä 5-6-vuotiaille (verkkojulkaisu). https://suojellaanlapsia.fi/wp-content/uploads/2022/01/5-6_vuotiaat_FIN_update.pdf
- Suojellaan lapsia ry. N.d.b. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä 7-9-vuotiaille (verkkojulkaisu). https://suojellaanlapsia.fi/wp-content/uploads/2022/01/7-9_vuotiaat_FIN_update.pdf
- Suojellaan lapsia ry. N.d.c. Stop, Slow & Go! Turvallisesti digiliikenteessä (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://suojellaanlapsia.fi/digiliikenteessa/ammattilaisille/>
- Suojellaan lapsia ry. N.d.d. ReDirection-hanke ennaltaehkäisee lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikollisuutta (Verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://suojellaanlapsia.fi/redirection-fi/>
- Suojellaan lapsia ry. N.d.e. The Future of Online Child Protection in Europe / Lasten suojelun tulevaisuus Euroopassa (verkkojulkaisu). <https://suojellaanlapsia.fi/2021/04/19/the-future-of-online-child-protection-in-europe-lasten-suojelun-tulevaisuus-euroopassa/>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. N.d. Lapsiystävällinen seurakunta (verkkosivut). Viitattu 15.2.2022. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/lava/lapsiystavallinen-seurakunta>
- Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. Rikos ja pakkokeinotilasto (verkkojulkaisu). Viitattu 8.12.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_oik_rpk_uhri/statfin_rpk_pxt_11cn.px/table/tableViewLayout1?loadedQueryId=9d-d491b3-8ae6-4598-9d26-ce72f25f4ffb&timeType=from&timeValue=2009
- Sops 7/1976. Laki kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1976/19760007>
- Sops 8/1976. Asetus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008>

- Sops 18/1990. Laki ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1990/19900018>
- Sops 19/1990. Asetus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja lisäpöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1990/19900019>
- Sops 59/1991. Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910059>
- SopS 60/1991. Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Sops 71/2006. Tasavallan presidentin asetus kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta ja lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060071>
- Sops 87/2011. Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110087>
- SopS 88/2011. Tasavallan presidentin asetus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (Lanzaroten sopimus). <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>
- Sops 40/2012. Laki lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2012/20120040>
- Sops 41/2012. Valtioneuvoston asetus lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2012/20120041>
- SopS 53/2015. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Istanbulin sopimus. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>
- Sops 5/2016. Valtioneuvoston asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valitusmenettelyä koskevan valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160005>
- Sops 26/2016. Laki vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160026>
- Sops 27/2016. Valtioneuvoston asetus vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027>

- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2017. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018-2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3970-7>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Taivaloja N. & Nurminen N. 2020. Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Teoksessa: Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? – Tuki ja hoitomuodot sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevä kuntoutus. Toim. T. Laajasalo. Raportti 17:2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-587-2>
- Tampereen yliopisto. N.d.a. Sukupuolistunut väkivalta, vastuullisuus ja eettisesti kestävä toimijuus kouluissa ja kasvatusalalla. ERASE GBV (Education and Raising Awareness in Schools to Prevent and Encounter Gender-Based Violence. Developing and implementing a training programme for teachers and other professionals – hanke). Viitattu 15.2.2022. <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/sukupuolistunut-vakivalta-vastuullisuus-ja-eettisesti-kestava-toimijuus-kouluissa-ja>
- Tampereen yliopisto. N.d.b. Kiistely suostumus: läheisyyden sosiaalinen ja digitaalinen rajankäynti nuorten romanttisissa suhteissa (2019-2023). Verkkojulkaisu. Viitattu 7.3.2022. <https://projects.tuni.fi/suostumus/>
- Telia. N.d. Digitaalinen vanhemmuuspakkaus (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.telia.fi/telia-yrityksena/yritysvastuu/digitaalinen-vanhemmuuspakkaus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2019. Barnahus-hanke (verkkosivut). Viitattu 14.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021a. Kouluterveyskyselyn tulokset (verkkojulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021b. Kouluterveyskysely 2019 (vastaavaa tietoa ei ole kerätty vuonna 2021). https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/fact_ktk_ktk4?row=measure-200283.&row=measure-200141.199490.199975.199987.&column=time-199465.403056.601069.&column=gender-143993.&filter=measure-199799&fo=1
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021c. Rikosprosessin näkymää verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Webcast 27.8.2021. Verkkovälitteiset lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Viitattu 8.2.2022. <https://webcast.sst.fi/cast/verkkovälitteiset-lapsiin-kohdistuvat-seksuaalirikokset-27-8/public>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021d. Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen (verkkojulkaisu). Viitattu 8.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kysy-ja-kuuntele-sijoitettujen-lasten-hyvinvointi-ja-systemaattinen-kuuleminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021e. Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelma (verkkosivut). Viitattu 8.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021f. Seksuaaliväkivalta (verkkosivut). Viitattu 8.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma/seksuaalivakivalta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021g. Väkivalta ja turvataitokasvatus kodin ulkopuolisissa toimintaympäristöissä (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma/vakivalta-ja-turvataitokasvatus-kodin-ulkopuolisissa-toimintaymparistoissa>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022a. Verkkokoulut (verkkosivut). Viitattu 8.2.2022. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/verkkokoulut>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022b. Valtakunnallinen perhekeskusverkosto (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus/valtakunnallinen-perhekeskusverkosto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022c. Seksuaaliväkivalta (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022d. Seksuaalikasvatus ja seksuaaliväkivallan ehkäisy (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seksuaalikasvatus-seksuaalivakivallan-ehkaisyssa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2022e. Turvataitokasvatus (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta/turvataitokasvatus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). N.d. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta (verkkajulkaisu). Viitattu 7.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta>
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (toim.). 2021a. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa lapset ry (verkkajulkaisu). <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- Tulensalo, H., Laimio, J., Kalliomeri, R., Törn, L., Ylhäinen, M. & Levamo, T-M (toim.). 2021b. Lapsivaikutusten arviointia lasten kanssa. Pelastakaa lapset ry (verkkajulkaisu). <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/08/12100753/pelastakaa-lapset-lapsivaikutusarviointi.pdf>
- Tutkintavankeuslaki 768/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>
- Ulkoministeriö (UM). 2021. Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021-2024. Ulkoministeriön julkaisu 2021:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-352-7>
- Unicef, UN Global Compact & Save the Children (toim.). 2012. Children's Rights and Business Principles (verkkajulkaisu). <https://www.unicef.org/media/96136/file/Childrens-Rights-Business-Principles-2012.pdf>
- Unicef. N.d.a. All for children (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.unicef.org/globalinsight/featured-projects/ai-children>
- Unicef. N.d.b. Lapsiystävällinen kunta -mallia toteuttavat kunnat (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsiystavallinen-kunta-mallia-toteuttavat-kunnat>
- United nations. N.d. Un Study on Violence against children (verkkosivut). viitattu 4.2.2022. <https://violenceagainstchildren.un.org/content/un-study-violence-against-children>
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. N.d. Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (verkkajulkaisu). Viitattu 14.2.2022. <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Children/Pages/ChildrenIndex.aspx>
- Valtioneuvosto (VN). 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019; 31: 91. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

- Valtioneuvosto (VN). 2021a. Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>
- Valtioneuvosto (VN). 2021b. Kansallinen lapsistrategia toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021;81:22, 25. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0>
- Vankeuslaki 767/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Virrankari, L., Leemann, L. & Kivimäki, H. 2021a. Osallisuuden kokemus ja vanhempien hengen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 38/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-693-0>
- Virrankari, L., Leemann, L. & Kivimäki, H. 2021b. Osallisuuden kokemus ja vanhempien fyysisen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 39/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-694-7>
- Virrankari, L. & Leeman, L. 2022. Osallisuuden kokemus ja seksuaaliväkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti: 14/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-838-5>
- Väestöliitto. 2019. Nuorten väestöliitto. Hyvä kysymys (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/nuorten-vaestoliitto-artikkelit/>
- Väestöliitto. 2020. Pisarapuuttuminen kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn (verkkajulkaisu). Viitattu 9.2.2022. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/pisarapuuttuminen-kiusaamisen-ennaltaehkaisyyn/>
- Väestöliitto. N.d.a. Puheeksi ottamisen kuvakortit (POK- kortit). <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/831dba42-pok-kortit-arvioitavaksi.pdf>
- Väestöliitto. N.d.b. Puheeksi ottamisen kortit, ohjaajan opas (verkkajulkaisu). Viitattu 15.2.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/f0b63d85-pok-opas-arvioitavaksi.pdf>
- Väestöliitto. N.d.c. Häirinnän ennaltaehkäisy (verkkosivut, malli kehitetty yhteistyössä Huu-kin, T. Leikki 1 –hanke). Viitattu 9.2.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisy/>
- Väestöliitto. N.d.d. Urheiluharrastuksen on oltava turvallista. Et ole yksin (verkkosivut). Viitattu 9.2.2022. <https://www.etoyleyksi.fi/>
- YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2006. Yleiskommentti Nro. 8 (2006). Lapsen oikeus suojeluun ruumiilliselta kuritukselta ja muilta julmilta tai halventavilta rankaisumuodoilta (muun muassa 19 artikla, 28 artiklan 2 kohta ja 37 artikla). Lapsiasiavaltuutettu. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_8_julkaisu.pdf/1c789c60-f530-3395-b664-0a43caaf75c0/CRC_C_GC_8_julkaisu.pdf?t=1465380679000
- YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2009. Yleiskommentti nro. 12 (2009) - Lapsen oikeus tulla kuulluksi. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000
- YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2011. Yleiskommentti Nro. 13. Lapsen oikeus olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi. Lapsiasiavaltuutettu. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_13_julkaisu.pdf/2afdd448-aa96-398b-a09f-4c49d46ba09a/CRC_C_GC_13_julkaisu.pdf?t=1465381159000
- YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2019. Yleiskommentti nro 24 (2019) - lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä. Lapsiasiavaltuutettu. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37295507/CRC_CGC_24_julkaisu.pdf/5d907375-0076-32c9-83c1-b748e7aae8e8/CRC_CGC_24_julkaisu.pdf?t=1599551736000

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2021. Yleiskommentti nro 25 (2021) - digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista. Lapsiasiavaltuutettu. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_CGC_25.pdf

Yliruka, L. & Tasala, T. Lastensuojelun systemaattisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL, verkkojulkaisu). Viitattu 16.2.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-827-9>

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-8675-6